

OFFICIUM RÁKÓCZIANUM

AZ I. RÁKÓCZI FERENC RŐL
ELNEVEZETT
IMÁDSÁGOSKÖNYV
TÖRTÉNETE
ÉS NYOMTATOTT
KIADÁSAI

KNAPP ÉVA MUNKÁJA

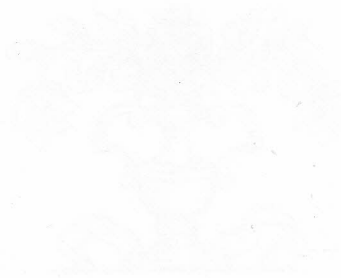

Borda Antikvárium
Budapest, 2000

NAPP EVA

OFFICIUM
RÁKÓCZIANUM

RAKÓCZI PÉTER RÓLA
MAGYARORSZÁG
TITKÁRÁÉNAK ÉS NYOMTATOTT
KÖNYVÉNEK

Magyar Könyvtár
Budapest

KNAPP ÉVA

OFFICIUM RÁKÓCZIANUM

AZ I. RÁKÓCZI FERENC RŐL
ELNEVEZETT IMÁDSÁGOSKÖNYV
TÖRTÉNETE ÉS NYOMTATOTT
KIADÁSAI

Borda Antikvárium
Budapest, 2000

A címlapon szereplő könyvdísz Kiss István munkája, amely az 1749-ben Nagyszombatban megjelent kiadás alapján készült.

© Knapp Éva, 2000.

ELŐSZÓ

Az *Officium Rákóczianum* címen közel kétszáz éven át folyamatosan megjelentetett imádságoskönyv az úgynevezett laikus breviáriumok egyik legkedveltebb, Európa-szerte ismert példája. Az összeállítás ezen a címen először feltehetően 1676 után jelent meg, a példányról is ismert legkorábbi kiadás 1693-ban látott napvilágot Nagyszombatban, s ezt – mai ismereteink szerint – 1882-ig kilencvenkilenc kiadás követte. A cím egy folyamatosan változó tartalmú és szerkezetű munkát takar, amely eredetileg a Mária kongregációk számára készült, majd hamarosan túlnőtt a kongregációk keretein, s a kiadások, fordítások és kivonatok révén minden társadalmi csoport igényeit kielégítette. A szöveganyag jelentős része az 1640-es években megjelent összeállításokra megy vissza, melyeket különböző címen adtak ki. A később állandósult címadást az magyarázza, hogy I. Rákóczi Ferenc fejedelem 1662-ben a nagyszombati Sarlós Boldogasszony társulatnak *Manuale* címen egy olyan kiadványt jelentetett meg, amely 1693-ban – részben módosult tartalommal – az *Officium Rákóczianum* címet kapta. Ez az 1693-as kiadás a bevezető keretszövegek után tizennégy, *Cultus* című részben összesen huszonnégy officiumot tartalmaz különféle könyörgésekkel, litániákkal, himnuszokkal, zsoltárokkal, meditációkkal és más vallásos szövegekkel kiegészítve. A nagyrészt liturgikus, egyházi eredetű, a magánáhítatot és a katekézist egyaránt szolgáló szövegekben a verses és prózai részek gyakran keverednek. A kor kedvelt imádságai mellett kevésbé ismert középkori és barokk kori szövegek is helyet kaptak az összeállításban. A kötet záróegységében a nap különböző szakaszaihoz és imaóráihoz rendelt áhítatgyakorlatok találhatók.

A jelen kiadvány két részből áll. A bevezető tanulmány összegzi az imádságoskönyv keletkezés- és kiadástörténetét, műfaji előzményeit, forrásait, valamint tartalmi és szerkezeti sajátosságait. A bibliográfia a jelenleg ismert kiadásokat veszi számba. A két rész kiegészíti egymást. A téma irodalom- és művelődéstörténeti jelentőségét, melyre a barokk kori laikus vallásos társulatok irodalomkínálatának és művelődési programjának feldolgozásakor figyeltem fel, ma már nem kell külön hangsúlyozni.

A munkában sokan segítettek, ezt ezúton is megköszönöm. Köszönöm kollégáimnak, köztük elsősorban a hazai és külföldi könyvtárak munkatársainak a folyamatos és készséges adatszolgáltatást. Köszönöm a magángyűjtőknek – köztük elsősorban Czétényi Andrásnak, Dr. Éder Zoltánnak és Szilárdfy Zoltánnak –, hogy lehetővé tették féltve őrzött példányaik megtekintését és használatát. A kötetet kiadó Borda Antikvárium a kutatás egy korábbi szakaszában figyelt fel a témára (*Egy XVII. századi népszerű imádságoskönyv: az Officium Rákóczianum története*. Magyar Könyvszemle 113 (1997) 149–166., 282–298.). Borda Lajosnak és feleségének, Glóriának köszönöm a munka folytatására adott ösztönzést, a munka felvételét kiadványsorozatukba és a kötet készítésekor tanúsított készséges együttműködést. A kötetben az illusztrációk nagy száma és ezek szöveghez illeszkedő tördelése nehéz feladat elé állította a tipográfust, olykor nem szívesen választott megoldásokra is kényszerítette. Köszönöm Kiss Istvánnak kompromisszumkészségét és értékes munkáját.

TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

A barokk egyházi irodalom egyik folyamatosan és széles körben használt kiadványtípusa az officium. Az officiumot napszakokra elosztott, különféle műfajú kötött szövegek – imádság, zsoltár, himnusz, litánia – alkotják, melyekhez alkalmyszerűen rövid olvasmányok, elmélkedések kapcsolódnak. A könyvtípus lassú popularizálódása a XVIII. század elejétől figyelhető meg. A folyamat egyik legjobb példája az *Officium Rákóczianum* története. Elterjedtségének oka elsősorban abban van, hogy változatos összetétele révén gyorsan túlnőtt a vallásos társulatok keretein és számos társadalmi csoport igényeit kielégítette.

Az *Officium Rákóczianum* az egyik legnépszerűbb, legtöbb kiadást megért magyarországi imádságoskönyv. A kiadások egy része különféle hazai és külföldi laikus vallási szervezetekhez kapcsolódva jelent meg, s csaknem minden kiadásban található rövidebb-hosszabb társulati vonatkozású szövegek. Az összeállítás elsősorban a jezsuita szervezésű és irányítású társulatokhoz, a kongregációkhoz, illetve azok vonzásköréhez kapcsolódott.¹ A hosszú időre rögzült cím viszonylag állandó szerkezeti keretben egy rendkívül változó tartalmú szövegegyüttest takar.

A címadást befolyásolhatta az egyházi eredetű szövegekből világiaknak szerkesztett munka elfogadtatásának és elterjesztésének szándéka. Erre a Rákóczi név különösen alkalmas volt. Egyrészt I. Rákóczi Ferenc katolikus vallásossága, a Rákóczi család közismertsége és tagjainak a társulati kiadványokkal kapcsolatos mecénási gesztusai miatt. Másrészt a XVII. század végén – a független magyar jezsuita provincia megalakításának többszöri sikertelen kísérlete után – a Rákóczi név a magyar jezsuitáknak is a nemzeti önállóságot szimbolizálta.²

A műfaj történeti, filológiai és könyvtörténeti elemzés során világossá vált, hogy az *Officium Rákóczianum* a XVI. század utolsó negyede óta Európa-szerte hasonló elvek alapján készített társulati nyomtatványok egyik fő típusát képviseli. Ez a típus a bőséges áhítati résszel kiegészített társulati kézikönyv, melyben egy-egy társulat vagy társulattípus szabályain, szokásain, búcsúin és speciális áhítatgyakorlatain kívül nagy terjedelemben található olyan, részben kötött szerkezetű imádságok és különféle más olvasmányanyagok, amelyeket a társulati tagok és az olvasni tudó világiak életkortól és társadalmi hovatartozástól függetlenül, magánáhitatként is végezhetnek.

Az *Officium Rákóczianum* történetével évtizedekkel ezelőtt Holl Béla foglalkozott először.³ Vázolta a kiadástörténetet, értelmezte a cím „officium” kifejezését, s bemutatta az officiumhagyomány történetét a magyar nyelvű imádságirodalomban. Utalt az imádságoskönyv keletkezési körülményeire, ismertette tartalmát és a magyar fordítások történetét. Végül a cím második tagjából kiindulva kísérletet tett a szerzőség kérdésének megoldására.

Annak oka, hogy újra foglalkozom a kiadvánnyal, részben a megválaszolatlan kérdések sokasága, részben az újonnan előkerült források, részben pedig az eltérő megközelítés. Más XVII. századi népszerű áhítati művekhez hasonlóan az *Officium Rákóczianumnál* is megfigyelhető, hogy a körülötte kialakult hagyomány viszonylag gyorsan, már a XVIII. század közepére elfeledtette az összeállítás valódi történetét. Ez ösztönözte például Katona Istvánt arra, hogy 1754-ben idősebb kassai jezsuitáktól érdeklődjön az imádságoskönyv eredetéről.⁴

SZERZŐSÉG, KELETKEZÉSI KÖRÜLMÉNYEK

A keletkezéstörténet legvitatottabb kérdése a szerzőség. Holl Béla meggyőzően cáfolta a II. Rákóczi Ferenc szerzőségére vonatkozó feltételezéseket. Ugyanakkor Fraknoi Vilmos nyomán felvetette Ordódy János jezsuita, Esze Tamás szóbeli közlése alapján pedig II. Rákóczi Ferenc nagynénje, Rákóczi Erzsébet szerzőségének lehetőségét.⁵ Az említett személyek mellett a forrásokban és a további irodalomban I. Rákóczi Ferenc, továbbá az ő egyik meg nem nevezett jezsuita filozofiatanára és az ugyancsak jezsuita Szorsa Mihály is megjelenik az *Officium Rákóczianum* szerzőjeként, illetőleg összeállítójaként.

I. Rákóczi Ferenc irodalmi tevékenységéről a korabeli források nem szólnak, szerzősége adatokkal nem igazolható. Ugyanakkor 1661-es áttérését követően több adat szól mély vallásosságáról és Mária-tiszteletéről. Elogiumai megörökítették áhítatának számos megnyilvánulását, epitetonja a „Marianus princeps” volt.⁶ Többek között tagja volt a kassai, ungvári, szepesi, gyöngyösi és sárospataki jezsuita Mária-sodalitásoknak, valamint egy karmelita skapuláré társulatnak.⁷ Az 1677-ben Lőcsén megjelent verses elogiuma kiemeli könyveket szétosztó, mecénási tevékenységét:

„[...] non tantum in animo, sed in *manibus*
ferebat MARIAM.
Ut ab omnibus portaretur in manibus,
rara liberalitate, Marianos in Clientes,
Officiosae pietatis, distribuit MANUALE.”⁸

Kereskényi István az ugyancsak 1677-ben Kassán megjelent beszédében a konkrét mű megjelölése nélkül azt írta, hogy I. Rákóczi Ferenc nagyszámú imádságoskönyvet („precatorios Libellos”) osztott szét „[...] tum in Aulicos, tum in exteros”.⁹

Nem kapcsolható össze az *Officium Rákóczianum* keletkezése II. Rákóczi Ferenc kiterjedt irodalmi tevékenységével sem, mivel a műre sem ő, sem környezete soha nem utalt. Szinnyei József, aki az első ismert latin nyelvű kiadásként az 1726-os nagyszombatit nevezte meg, tévesen sorolta az *Officium Rákóczianumot* II. Rákóczi Ferenc művei közé.¹⁰ Az *Officium Rákóczianum* címet – mai ismereteink szerint – elsőként viselő kiadvány **(1)** alapján, amely 1953-ban került elő, még valószínűtlenebbé vált a fejedelem szerzősége.¹¹ Az életrajzi adatok tükrében tévesnek bizonyult az a feltevés is, amely szerint „az *Officium Rákóczianum* első kiadása (1693) [...] valószínűleg II. Rákóczi Ferenc és nővére, Julianna iskolai kézikönyveként jelent meg.”¹²

Rákóczi Erzsébet magyar nyelvű versei ismertek,¹³ mégsem igazolható, hogy ő lenne a szerző. Esze Tamás erre vonatkozó állítólagos szóbeli közlésének írásos forrása máig nem került elő. Rákóczi Erzsébet latin irodalmi nyelvismeretére sincs utalás, az *Officium Rákóczianumot* pedig minden valószínűség szerint latinul állították össze először. Rákóczi Erzsébet Kistapolcsányban egy Kármelhegyi Boldogasszony skapuláré társulatot alapított, melynek unokaöccse, a későbbi II. Rákóczi Ferenc és unokahuga, Rákóczi Julianna is tagja volt,¹⁴ s amely 1686-tól működött pápai engedély alapján.¹⁵ Az *Officium Rákóczianumban* nem tűnnek fel a skapuláré társulatokra jellemző speciális szövegek, míg a jezsuita vonatkozások nyilvánvalóak.

Az összeállítás szerzőhöz kötésének kísérlete a XVIII. század közepére nyúlik vissza. Katona István szerint azok a személyek („aliqui”), akik I. Rákóczi Ferencet nevezték meg szerzőként, tévednek. Szerinte ugyanis az először I. Rákóczi Ferenc Kassán megvédett filozófiai téziseinek ajándékkötet-mellékleteként megjelent – példányról ismeretlen – *Offi-*

cium Rákóczianum szerzője azonos a liber gradualisok szerzőjével, jelen esetben I. Rákóczi Ferenc jezsuita filozófia professzorával. Ezt az adatot Katona szerint „[...] a senioribus ego sub an. 1754. Cassoviae didici”.¹⁶ Ezt a kassai filozófiatanárt Katona nem nevezi meg. Katona nyomán Fejér Györgynél, majd őt követve Fraknói Vilmosnál Ordódy János szerepel szerzőként.¹⁷ Fejér utal Ordódynak a Rákóczi-misszióban eltöltött éveire, s az *Officium Rákóczianum*ot az Ordódy által megszervezett gyöngyösi Agonia Christi társulat először 1672-ben Lőcsén megjelent *Lelki virágos kert* című kézikönyvével azonosítja.¹⁸ A társulati előjárók kézikönyveket összeállító tevékenysége közismert a XVII–XVIII. században, s a gyöngyösi kézikönyv szerkezete és tartalma több ponton valóban hasonlít az *Officium Rákóczianum*éra.¹⁹ Ordódy szerzősége azonban mégsem valószínű: nem elsősorban az életrajzi adatok miatt, hanem azért, mivel a ma ismert első kiadás a *Lelki virágos kerten* kívül több más, 1672 előtt megjelent latin nyomtatvánnyal is párhuzamba állítható.

A XIX. századi jezsuita bibliográfusok, így Stöger²⁰ és nyomában Sommervogel a mindig névtelenül megjelent munkát külön indoklás nélkül a fiatalon elhunyt jezsuita, Szorsa Mihály összeállításának tulajdonították. Első kiadásként Sommervogel egy 1660-as kassai kiadást feltételez, melyből ma nem ismerünk példányt. Ez Sommervogel szerint Kiss Imre jezsuita ösztönzésére, a katolikus hitre tért Báthori Zsófia támogatásával fia, I. Rákóczi Ferenc filozófiai téziseivel együtt jelent meg, s ez magyarázza, hogy a mű későbbi, hazai és külföldi kiadásainak jelentős része *Officium Rákóczianum* címen látott napvilágot.²¹ Sommervogel nyomán a korszak retrospektív magyar nemzeti bibliográfiai kötetei közül kettőben a kiadások Szorsa Mihály neve alatt találhatók.²² Szorsa életútja és elogiumai azonban egyaránt ellentmondanak szerzőségének, közelebbi folyamatos kapcsolata a Rákóczi családdal nem ismert.²³ Az 1660-as kiadás pedig aligha létezett, mivel I. Rákóczi Ferenc és anyja csak 1661-ben katolizált nyilvánosan.²⁴

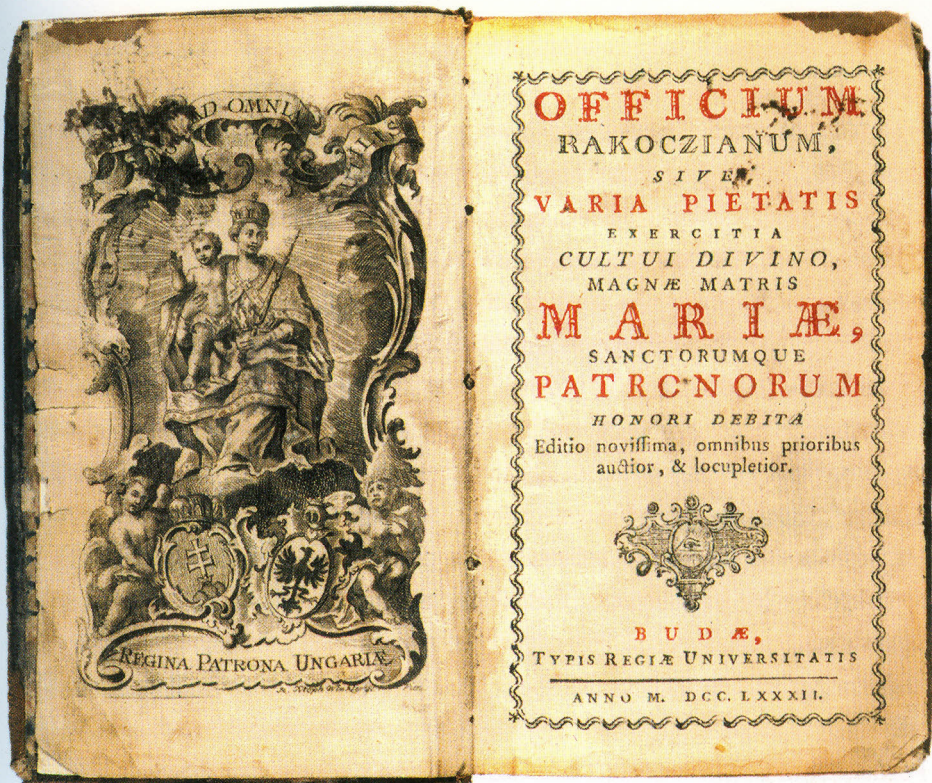

1. ÁBRA

Az 1756. évi kassai kiadás címlapja az első magyar felíratos címlapelőzékkel.

(36)

Mindebből kitűnik, hogy nincs olyan egykorú forrás, amely megnevezné a mű szerzőjét vagy összeállítóját, s egy szerzőt (összeállítót) valószínűsíteni lehetetlen. Az 1693-as kiadás (1) egyetlen csonka példányának rövid olvasói előszava, amely a legtöbb további kiadásban is szerepel, az összeállítás kompendium jellegét hangsúlyozza. Ebben az előszóban az olvasót közvetlenül megszólító, egyes szám első személyű alak nem szerzőre, hanem összeállítóra utal, aki „[...] e diversis quasi agris in manipulum unum [...]” gyűjtötte az imádságokat.²⁵ A gyűjtemény tehát különféle forrásokból válogatva, kompilatív módszerrel készült, s az összeállító nem hozott létre új, eredeti szövegeket. A tartalom és a szerkezet egyaránt arra utal, hogy el-

fogadhatjuk az 1687-es *Officiosa pietatis exercitia* című – magát az *Officium Rákócziannummal* a keretszövegekben nem azonosító – kiadásváltozat címlapjának megjegyzését: „olim per unum Patrem e Soc. Jesu collecta”.²⁶

A keletkezési és kiadási körülmények pontosabb meghatározásához családtörténeti adatokat is segítségül hívtam. Rákóczi György temetése után Báthori Zsófia és I. Rákóczi Ferenc 1661. augusztus 15-én Munkácson katolizált. Áttérésükről Báthori Zsófia Szelepcsényi Györgynek levelet írt, melyben magyar nyelvű imádságoskönyvet kért az érsektől. Szelepcsényi 1661. november 18-án kelt válaszlevelében jelezte, hogy csak latin nyelvű munkát tud küldeni, s magyar nyelven Pázmány

2. ÁBRA
Az 1782. évi budai latin nyelvű kiadás címlapja és címlapelőzék metszete.
(71)

Péter imádságoskönyvét ajánlja.²⁷ Ez is közrejátszhatott abban, hogy 1662-ben Nagyszombatban Báthori Zsófia magyar, fia latin nyelvű imádságoskönyvet jelentetett meg. A Báthori Zsófia által támogatott *Officium. Az az [...] Szűz Marianak [...] Szolosmaja* az ajánlás szerint „kiváltképpen a Szeplötelen Szűz ungvári congregatiojában lévőknek vigasztalására” látott napvilágot.²⁸

Ez az imádságoskönyv – mint Holl Béla megállapította – a Draskovich János horvát bán által magyarra fordított, 1643-ban megjelent Mária kis-offícium új kiadása, „kevés változtatás”-sal.²⁹ A két mű összevetéséből nyilvánvaló, hogy az 1662-es offíciumnak nincs olyan része, ami 1643-ban ne jelent volna meg. Viszont az 1643-as kiadványból mintegy 160 oldal, azaz a mű mintegy egyharmad része nincs meg az 1662-es kiadványban. Báthori Zsófia tehát egy jelentősen lerövidített válogatást adatott ki.

Holl Béla feltevése szerint ez volt az az offícium, amiből I. Rákóczi Ferenc vásárolt, s példányait szétesztotta.³⁰ Ez a feltevés azonban nem állja meg a helyét, mivel I. Rákóczi Ferenc – mint verses elogiumából idéztük – egy *Manualénak* nevezett könyvet osztott szét. Ez az I. Rákóczi Ferenc által megjelentetett *Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis in Collegio Societatis Jesu Tyrnaviae* című kiadvánnyal azonosítható.³¹ Ez a nyomtatvány az 1617-ben jezsuiták által megszervezett nagyszombati Sárlos Boldogasszony társulatnak volt a kézikönyve. A társulattól 1636-ban kiváltak a közép korosztályú és kisdiakok, s csak a filozófus és teológus hallgatók maradtak a szervezetben. Elsősorban az ő részükre jelent meg 1640-ben, majd 1658-ban a *Manuale*.³² A kiadványt az aktív tagoknál szélesebb körnek szánták, amint ezt az I. Rákóczi Ferenc által mecánált 1662-es kiadásnak a társulattól kiöregedett és a társulaton kívüli személyekre vonatkozó utalásai bizonyítják.³³

A következő lépésben összevettem a két 1662-es nagyszombati nyomtatvány tartalmát. Eszerint a Báthori Zsófia által támogatott mű szövege anyaga – az V. Pius pápa által a kisoffíciumot mondóknak engedélyezett búcsú, a „garádics soltárok”, valamint a Szűz Máriához és Szent János

evangelistához szóló imádság kivételével – teljes egészében megtalálható a *Manuale* első részében.³⁴

A továbbiakban feltételeztem, hogy valamiféle kapcsolatnak kell lennie a *Manuale* és az *Officium Rákóczianum* között. Az *Officium Rákóczianum* műfaji előzményeinek és forrásainak vizsgálata – amit később részletezek – azt tanúsítja, hogy a jezsuiták, akik a katolikus nemességgel és a papsággal együtt I. Rákóczi Ferencben már 1661-ben a „Religio Praesidium, Fides Atlantem, Patria Ornamentum”-ot látták,³⁵ az általa mecénált és szétosztott imádságoskönyv egy későbbi változatát egyszerűen elnevezték *Officium Rákóczianum*-nak. Amikor tehát az összeállítás létrejött, még nem viselte az *Officium Rákóczianum* címet; ezt csak utólag, a kiadástörténet egy adott pontján, minden valószínűség szerint – a Wesselényi összeesküvést követően politikai lehetőségeitől megfosztott, válsághelyzetbe került, felfokozott vallási érdeklődésű – I. Rákóczi Ferenc 1676. július 8-án bekövetkezett korai halála után kapta.

Megállapítható volt az is, hogy a nagyszombati Sárlos Boldogasszony társulat 1662-es *Manualéja* és az 1693-as *Officium Rákóczianum* ugyanannak a hasonló szerkezetű és tartalmú kiadványtípusnak a kiadássorozatába tartozik.³⁶ A tartalom a változó igényeknek megfelelően úgy alakult át, hogy kiadásonként viszonylag keveset, de folyamatosan módosult. Az egymást követő kiadások megmutatják, hogy egy elsősorban a szűkebb társulati igényekhez igazított *Manualéból* hogyan alakult ki és önállósult egy olyan összeállítás, amely egyaránt megfelelt a társulati igényeknek és a szélesebb használói kör elvárásainak.

A nagyszombati Nagyboldogasszony társulat 1710-ben újra kiadott magyar nyelvű kézikönyvének a praeses által megfogalmazott ajánlólevele a következőképpen jelezte ennek az önállósulási folyamatnak a befejeződését, azaz a jezsuita társulati kézikönyvnek és az *officium parvum* imádságforma által meghatározott *Officiosa pietatis exercitia* – másként *Officium Rákóczianum* – című összeállításnak két kiadványtípussá történt szétválását: „Ugy-de a *Szolosmákat* ki-hagytad, azt mondgya, (gon-

dolom) valaki. Ugy vagyon: de erre már ezt felelem; hogy a'kik azokat szokták imádkozni, máshonnan-is azokból bövessek: En pedig itten arra vigyáztam; hogy a *Regulák* újabb kinyomtatásának alkalmatosságával rövideden azokat, mellyekkel az áitatos Atyafiak gyakrabban, és közön-ségesebben szoktak élni [...] kedvekért ki-adgyam.”³⁷

A XVII. század második felétől Magyarországon is egyre növekvő számban és terjedelemben megjelent officium parvumok tehát fokozatosan kiváltak az eredetileg a társulati tagok reguláit és imádságait tartalmazó társulati kézikönyvekből. Ez nem azért történt így, mert a társulati tagok nem imádkozták az officiumokat, vagy mert azok a társulati kézikönyvek áhítati részéből véglegesen kimaradtak volna, hanem mivel annyira kedvelté váltak, hogy érdemesnek látszott külön is kiadni őket. Mindez nem jelentette azt, hogy az *Officium Rákóczianumban* nem található meg továbbra is rövid terjedelmű, általános érvényű, társulati vonatkozású szövegek, s azt sem, hogy az összeállítás a XVIII. században ne vált volna alkalmilag egy-egy társulat xéniumává.³⁸

KIADÁSTÖRTÉNET

Az *Officium Rákóczianum* kiadástörténetének tisztázására több kísérlet történt. A legnagyobb nehézséget itt az okozza, hogy a különböző kiadások példányai számos helyen, szétszórva találhatóak. A kiadások között több tévesen feltételezettnek bizonyult (pl. Kassa 1660). A bibliográfiába nem vettem fel a Sommervogel által Szorsa Mihály neve alatt közölt, de az *Officium Rákóczianum* megjelölést nem tartalmazó, továbbá a korabeli forrásból vagy példányból nem ismert, valamint a pusztán editio-jelzésből kikövetkeztethető kiadásokat.

Így az 1693–1882 közötti időszakból összesen száz kiadást vettem számba. Ez a bibliográfia sem teljes, mivel a kiadások száma ennél több lehetett. Holl Béla, akinek közöletlen adatgyűjtésével 1998 őszén vettem össze bibliográfiámat, 1954-ben még csupán hatvanöt, 1958-ban hetvenhét kiadást sorolt fel.³⁹ Nyomtatott munkáiban 1955-ben részletezés nélkül hatvanhárom, az Új Magyar Irodalmi Lexikon címszavában nyolcvankét kiadást említ.⁴⁰ A műfaji előzmények és a források áttekintése alapján 1693 előtt még legalább kettő, 1693 után pedig a kiadások átlagos időbeli eloszlását alapul véve mintegy tíz, jelenleg ismeretlen kiadással lehet számolni. A bibliográfia száz tételéből kilencvenkettő példány szerint ismert, s mindössze nyolc, példány szerint jelenleg ismeretlen kiadás **(2, 4, 21, 23, 45, 68, 90, 92)** található benne – olyan adatok alapján, amelyek biztosan létező kiadásra utalnak.

A gyűjtemény címadását a címváltozatok alapján hat típusba lehet sorolni, amelyek rávilágítanak a kiadástörténet szakaszaira is.

1. A cím első, meghatározó eleme az *Officium Rákóczianum* megjelölés. A latin kiadásoknál 1693–1882 között, a magyar nyelvűeknél

1756–1825 között ez a leggyakoribb megoldás. A főcím után a barokk gyakorlatnak megfelelően rendszerint a kiadvány tartalmát részletező alcím következik.

2. Az *Officium Rákóczianum* megjelölés a második helyre szorul vissza, alcímmé válik. Pontosítja a főcímet, s ezzel a kiadványt belehelyezi a kiadások sorába. Ilyen a ma ismert első zágrábi kiadás egyelőre csak forrásadatból ismert címmegjelölése, ami egyben utal az összeállítás előzményére: „[...] Manual[e, cuius] titulus Officium Rakoczianum [...]” (5).⁴¹ Más esetben a későbbi zágrábi kiadások alcímének egy része főcímmé lépett elő, mint például az 1749-es példány szerint nem ismert müncheni kiadásban: *Exercitia ordinaria Hominis Christiani, vulgo Officium Rakoczianum* (23). A latin kiadásokon kívül hasonló megoldás figyelhető meg néhány magyar nyelvű kiadásban is: *Szep ajtatosságokkal tellyes könyv, Melly deák nyelven Officium Rakoczianum Mondatik* (10, 35, 38). Kiadástörténeti szempontból ez a típus egyrészt tükrözi a címet megújító szándékot, másrészt jelzi a folyamatos kötődést a közismert *Officium Rákóczianum* megjelöléshez.

3. A XVIII. század első felében megjelent néhány kiadás (14, 17, 18, 22) címében egyáltalán nem szerepel az *Officium Rákóczianum* kifejezés, viszont a keretszövegek azonosítják a munkát az *Officium Rákóczianum* címen ismert összeállítással. Így például az 1737-es kolozsvári kiadásban a címlap hátoldalán olvasható a keletkezési és kiadási körülményekre utaló mondat: „Vix ullus Liber Precatorius tanto usu a primis statim juvenutis annis piorum manibus teritur, ut is, cui olim in suis primis editionibus praefigebatur titulus. *Officiosa pietatis exercitia* etc. modo vero plerumque *Officii Rakocziani* nomine insignitur” (14). 1853-ban hasonló megoldással élt az 1756-os budai magyar kiadást (34) újra sajtó alá rendező Nogáll János (98).

4. Német nyelvű kiadásokban tűnik fel az a változat, amikor az *Officium Rákóczianum* megjelölést az alcím lefordítja: *Officium Rakoczianum oder: Rakoczianisches Gebet-Buch* (46, 56, 63, 64). Később ez a meg-

oldás tovább módosult, az Officium Rákóczianum megjelölés eltűnt és főcímként megmaradt a korábbi alcím: *Rakocianisches Gebetbuch* (90, 92).

5. Az előbbi típus változata, amikor az Officium Rákóczianum megjelölés a kiadvány nyelvére utaló kifejezéssel bővül és többnyire nemzeti nyelvű helyesírásban szerepel: *Officium Rákótiánum magyar* (76, 86). Az utóbbi két típus csak nemzeti nyelvű kiadásokban figyelhető meg a XVIII. század utolsó negyedétől.

6. Külön kell választani azoknak a kiadványoknak a címét, amelyek különféle imádsággyűjteményekből, köztük elsősorban az *Officium Rákóczianumból* tartalmazznak kivonatokat. Itt a főcím sohasem az Officium Rákóczianum, s az alcím hangsúlyozza a kivonatólás tényét: *Vade mecum. Id est: Libellus precatorius in quo gratioso compendio, pro summa apud se gestandi commoditate preces variae ex Officio Rakoczi-ano, aliisque libris precatoriis, ac piis pagellis excerptae, continentur* (42, 65). Ez a forma a XVIII. század második felétől jelenik meg, s mutatja az igényt, melynek hatására az imádságoskönyv tartalmilag és szerkezetileg egyaránt jelentősen módosul, s forrása lesz új típusú összeállításoknak.

A címadás változásának vizsgálata lehetőséget ad a kiadástörténet három szakaszának elkülönítésére:

I. A XVII. századi forrásokkal, műfaji előzményekkel közvetlen kapcsolatot mutató kiadások a XVIII. század közepéig jelentek meg.

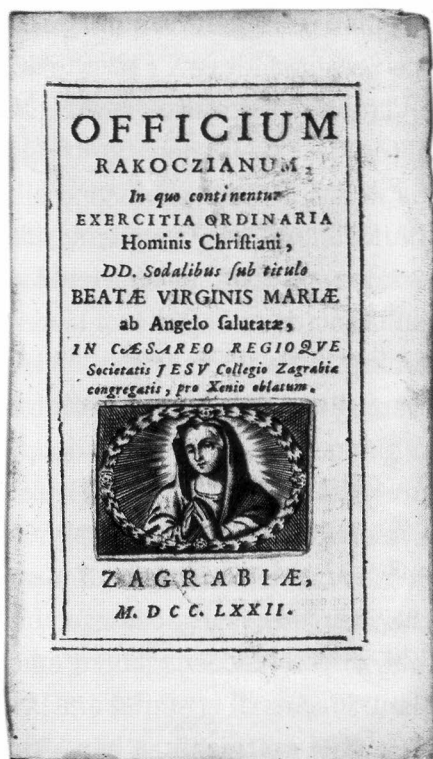
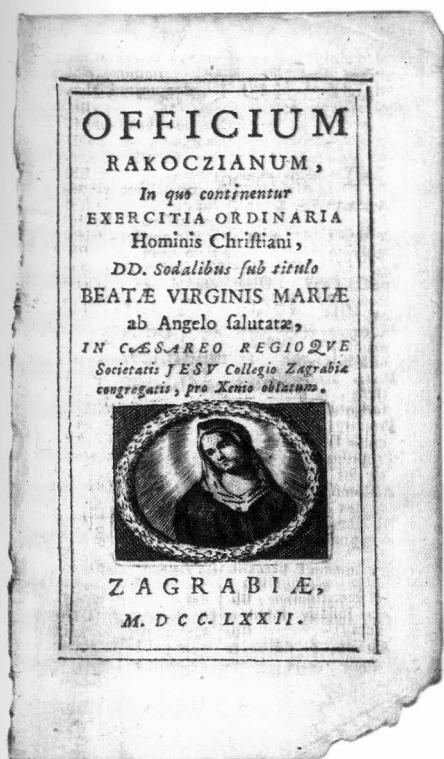
II. A kiadások fénykora az 1720-as évektől a XVIII. század hetvenes éveig tart.

III. A kivonatos változatok, a nemzeti nyelvű és a jelentősen módosított tartalmú kiadások fokozatos térnyerése a XVIII. század második felétől a XIX. század végéig követhető nyomon.

A kiadások időbeli megoszlása hasonló korszakolást eredményezett. Az egyetlen XVII. századi kiadás után 1720 előtt mindössze négy kiadást (2, 3, 4, 5) ismerünk. A nyolcvanöt XVIII. századi kiadás többsége, hatvanöt kiadás, 1721–1780 között látott napvilágot. Az 1781–1882 közötti

száz évből összesen harminc kiadás ismert. A kiadások időrendjéből lemérhető az *Officium Rákóczianum* 1721–1780 között folyamatosan növekvő elterjedése, amit II. József uralkodása alatt hirtelen visszaesés, majd a kiadások számának átmeneti emelkedése követett. A XIX. században az összeállítás népszerűsége jelentősen csökkent. Ennek oka egyrészt a társulati használói kör és e kör szélesebb rétegek ízlését alakító kisugárzásának megszűnése, a felvilágosodás és a jozefinista egyházpolitika következtében. Másrészt a XIX. század elejétől megfigyelhető egy új típusú vallásos irodalom térnyerése, melynek következtében nem az officium formára épülő áhítati könyvek váltak népszerűvé.

A kiadványok többségén szerepel editio-jelzés. Ezek kisebb részben konkrét számadatok, nagyobb részben általában jelzik a korábbi kiadások számát, az összeállítás kedveltségét. A kiadásjelzések folyamatosan utalnak a kiadványok tartalmi változására, bővítésére, javítására. A konkrét adatok egy-egy megjelenési helyhez és nyomdához, valamint ezen belül az azonos nyelvű kiadásokhoz kötődnek. Így például a kassai jezsuita nyomdából kikerült magyar nyelvű *Officium Rákóczianum*okról tudjuk, hogy 1767-ben a harmadik **(49)**, 1771-ben a negyedik **(60)** kiadásuk készült el. A pontos bibliográfiai adatokat nem rögzítő kiadásjelzések elsősorban az új kiadás felértékelését, az érdeklődés felkeltését szolgálták. Így például a nagyszombati latin kiadásokat legtöbbször az „omnibus prioribus auctior et locupletior” **(1, 3, 5, 8, 19, 20, 24, 31, 32, 37, 43)**, a kassai latin kiadásokat az „omnibus prioribus correctior, auctior et locupletior” **(7)** vagy az „aliquot locis auctior et a nonnullis priorum editionum mendis, ac erroribus expurgata” **(11)** jelentették meg. A kassai magyar kiadásokat a „gáncaiból ki-tisztítván, meg-gyarápittatván” **(36, 49, 60)**, a budai magyar kiadásokat az „ujjonnan nyomtatott, és sokak buzgó kívánságokra [...] Magyar Nyelvre fordítottatott” **(10)**, illetőleg „leg-újabb ki-bocsátás az előbbenieknél öregbítettebb, és bővítettebb” **(34)**, egy-egy pesti kiadást pedig „a mostani norma szerint meg-bővítetvén **(76, 86)** megjegyzéssel adtak ki.

A megjelenési helyek két nagy csoportra oszthatók: a kiadások nagyobb része, összesen hetven kiadás magyarországi vagy a magyar koronához tartozó nyomda-helyeken, kisebb része, azaz huszonhét kiadás külföldön készült. (Három esetben – **4, 84, 90** – a megjelenési hely és a nyomda nem állapítható meg.) A hazai megjelenési helyek közül Nagyszombat, Zágráb, Kassa és Kolozsvár jezsuita, illetve jezsuita megrendelésre dolgozó nyomdái-ban az 1693–1773 közötti nyolcvan évben összesen negyvenegy kiadás készült. Ez azt jelenti, hogy a fenti időszakban átlagosan csaknem két évente jelent meg egy-egy jezsuita kiadású *Officium Rákóczianum*. A negyvenegy kiadás földrajzi és időbeli megoszlása a következő:

3. és 4. ÁBRA

Az 1772. évi zágrábi kiadás (**62**) két címlapváltozata.

Szűz Mária mellképével. (**62/a**)

Az imádkozó Máriával. (**62/b**)

Nagyszombat	1693–1772:	20 kiadás
Kassa	1730–1771:	9 kiadás
Kolozsvár	1737–1773:	6 kiadás
Zágráb	1737–1772:	6 kiadás

A további hazai nyomdahelyeken, így a Budán, Győrben, Pesten, Pozsonyban és Nyitrán megjelent kiadásoknál a közvetlen jezsuita ösztönzés nem mutatható ki. A hazai kiadások közül egyedül a zágrábiak kötődtek konkrét társulathoz: 1737–1808 között összesen tizenkét kiadás jelent meg a jezsuita szervezésű zágrábi Gyümölcsoltó Boldogasszony társulat xéniumaként.

A külföldi megjelenési helyek mutatják a mű elsődleges befogadását a német nyelvterületen: Steyrben 1732-ben, Münchenben 1749-ben, Bécsben 1749–1855 között, Grazban 1765–1773 között, Augsburgban 1817-ben jelent meg, összesen húsz kiadásban. A müncheni kiadás zágrábi, a bécsi kiadások nagyszombati közvetítéssel készülhettek. A müncheni kiadásnál erre utal a már említett cím, amely a zágrábi kiadások alcíméből származik, a bécsi kiadásoknál pedig az, hogy a nagyszombati jezsuita nyomdában készült *Officium Rákóczianumok* egy részét Bécsben adták el⁴², s a megnövekedett kereslet miatt érdemes volt a könyvet ott is kinyomtatni.

A külföldi kiadásoknál nem szabad megfeledkezni a jezsuita rend nemzetközi kapcsolathálózatáról sem. E kiadások egy része jezsuita szervezésű társulatokhoz kötődött: így például a steyri kiadás **(12)** a helyi Nagyboldogasszony társulat, a bécsi kiadások közül pedig az 1752-es **(29)** a bécsi jezsuita kollégiumban működő Nagyboldogasszony társulat xéniumaként jelent meg.

A német nyelvterületen kívül néhány lengyel **(17, 18)**, cseh **(22)**, galíciai **(40, 69)** és itáliai **(88)** kiadást ismerünk. Az 1760-as és 1780-as poczaiovi (Počajev) kiadások **(40, 69)** a címlap megjegyzése szerint az 1749-es nagyszombati latin kiadás alapján készültek. Az 1806-os velen-

cei kiadás **(88)** a zágrábi *Officium Rákóczianum*ok kisugárzó hatására utal. Az összekötő kapcsot itt minden bizonnyal a zágrábi kiadások egy részének Velencéből származó rézmetszetei jelentették. Ezenkívül számba vettünk egy XIX. századi leMBERGI (Lvov, Leopoli) kiadást **(96)** is.

A hazai és külföldi kiadások időrendje megfelel a kiadástörténet korábban megállapított három szakaszának. Amikor 1721–1780 között itt-hon a legtöbb (negyvenhárom) kiadás készült, a külföldi nyomdák is ekkor vállalkoztak leggyakrabban, azaz huszonkét alkalommal a kiadásra. Ugyanez figyelhető meg a nemzeti nyelvű kiadásoknál. Míg a hetvennyolc latin kiadás 1693–1882 között folyamatosan követi egymást, a tizenhat magyar kiadás az 1732–1853, a hat német nyelvű⁴³ pedig az 1765–1817 közötti időszakban látott napvilágot. Valószínű azonban, hogy magyar és német kiadások már korábban is megjelentek, de a latinnál alacsonyabb példányszámban és annyira elhasználódtak, hogy példány nem maradt fenn. Erre utal egy korábban ismeretlen magyar kiadásváltozat 1992-ben előkerült csonka példánya is **(38)**. A magyar nyelvű kiadások Budán **(10, 21, 34, 77, 93, 95, 98)**, Kassán **(36, 49, 60, 78)**, Győrben **(35, 38)**, Pesten **(76, 86)** és Pozsony-Pest **(82)** impresszummal jelentek meg.

A német nyelvű változat keletkezéséről keveset tudunk. Ezekben a viszonylag késői időszakból adatolható kiadványokon mindössze két, ebből a szempontból értékelhető megjegyzés található. Az 1773-as grazi kiadás a címlap szerint harmadik kiadás volt **(63, 64)** az első és második kiadás: **46, 56)**, az 1817-es augsburgi kiadáson **(92)** pedig az olvasható, hogy az első német fordítás 1807-ben jelent meg. A két, első látásra egymásnak ellentmondó adat azt jelzi, hogy az összeállításnak nem csupán egy német fordítása készült, s ezek egymástól független, külön kiadássorozatot alkottak. Mindkét adat azt valószínűsíti, hogy a XVIII. század második harmada előtt német nyelvű kiadás nem jelent meg. Ennek ugyanis feltétele volt a latin változat megismerése, illetőleg megjelentetése a német nyelvterületen.

Mindez azt mutatja, számítani lehet arra, hogy a hazai és külföldi köz- és magángyűjteményekből további kiadások kerülnek elő. Erre a lehetőségre utalnak egyébként a kiadások elkülönítéséhez felhasználható, változó ünnepeket tartalmazó táblázatok kezdőévei is. Egy 1770-ben megjelent kassai kiadásban **(57)** például ez a táblázat az 1751-es évvel indul, 1750–1751-ből azonban jelenleg nem ismerünk kassai kiadást.

MŰFAJI ELŐZMÉNYEK ÉS FORRÁSOK

A szerzetesi életmódtól eltérő életvitelhez igazított, képzett világiak részére összeállított officium parvum története a X. századig nyúlik vissza, s szorosan összefügg a laikus breviárium (livres d'heures, Stundenbuch) könyvtípusának kialakulásával. A kissoffíciumokat tartalmazó különféle összeállítások közép- és újkori használatának módja, társadalmi közege egyaránt eltért egymástól. A XVI. század előtt a kissoffíciumokat csupán az arisztokrácia tagjai végezték túlnyomórészt önállóan. A XVI. századtól viszont az alacsonyabb világi rétegek és az egyházi személyek által irányított laikus közösségek is imádkozták, közösen és magánáhitatként egyaránt.⁴⁴ V. Pius pápa az általa átalakított Mária-kissoffíciumhoz 1568-ban szombati napokra búcsúengedélyt kapcsolt, amit utódai (pl. XIII. Gergely, VIII. Orbán) is megerősítettek. Ezzel jelentősen megnőtt az áhíttípus jelentősége, amely aztán különösen fontos szerepet kapott a XVI. század utolsó harmadától szervezett jezsuita kongregációk életében. A kiadványtípus ettől kezdve hatásosan közvetítette a középkori liturgikus gyakorlat elemeit a világi hívők felé. Az összeállítás néhány esetben utal a szövegek eredetére, amikor például az imádságok egy részét neves személyeknek (pl. Szent Ágoston, Szent Bernát, Canisius Szent Péter) tulajdonítja, utal azok származására (pl. Szent Bonaventura zsoltároskönyvéből), illetve elmondja keletkezésük történetét (a szeplőtelen fogantatás officiuma például a kommentár szerint 1615-ben egy jelenés után jött létre).

A nyomtatott társulati könyvekben először a két legismertebb kissoffícium, az Officium parvum B. Mariae Virginis és a halottak officiuma jelent meg. A megváltozott lelki igényekhez igazított kongregációs kézi-

5. ÁBRA

Az 1794. évi budai kiadás kézzel színezett illusztrációja: Loretói Mária, Johann Christoph Winkler szignált rézmetszete.

(80)

könyvek a kisofficiumon kívül más középkori előzményekből is táplálkoztak. Ilyenek voltak a mariológiai irodalom szövegeiből a XIII. század óta összeállított Marialék, a különféle imádság-kompendiumok (hortulus animae) és himnuszgyűjtemények, melyekhez a tridenti zsinat után kiadott új liturgikus kézikönyvek (missalék, ritualék, breviáriumok) forrástípusai kapcsolódtak. A kongregációk működésének feltétele volt, hogy a különböző eredetű szövegek egy helyen összegyűjtve, egy kiadványtípusban legyenek hozzáférhetőek. Ennek az összeállításnak a prototípusa Franciscus Coster jezsuita 1576-ban Kölnben kinyomtatott *Libellus Sodalitatis*a volt,⁴⁵ melyben a kölni

Mária társulat reguláin kívül ún. „pia institutió”-k is helyet kaptak. Ebben a már a XVI. században több kiadásban megjelent műben (pl. Ingolstadt 1578, 1588, 1597, Köln 1589, 1600) olyan szövegek is találhatóak (pl. *Professio Fidei*), amelyek később helyet kaptak az *Officium Rákóczianumban*. Coster könyve a jezsuita társulatok megszervezésével párhuzamosan Magyarországon is ismertté vált és ugyanúgy használták, mint a XVI. század utolsó két évtizedétől társulatoknak megjelentetett *Leges et Statuta Congregationis* (pl. Dillingen 1589) és *Manuale Catholicorum* (pl. Freiburg 1587) című összeállításokat.⁴⁶

A XVII. századi magyarországi társulati könyvekre, az *Officium Rákóczianum* előzményeire és magára az *Officium Rákóczianumra* közvetlenül

6. ÁBRA
Az 1855. évi bécsi kiadás címlapja és a címlapelőzék változata. (99)

ható jezsuita kiadványok közül még hármat emelek ki. Az 1614-ben Kölnben megjelent, Franciscus Veron által összeállított *Manuale Sodalitatis*⁴⁷ a Mária-társulatokhoz kötődő mirákulumok, búcsúengedélyek és egy Szent Ambrus műveiből kivonatolt *Catalogus Virtutum B. Mariae* mellett Mária, a szentségek és a szentek tiszteletét, továbbá a társulati tagok napi áhítatgyakorlatait (*exercitatio pia*) és a bűnök elvetésének módját tanító részeket tartalmaz. Ezenkívül megtalálhatók benne a társulati tagokhoz méltó erényeket és imádkozási módokat (*vocalis, mentalis*) bemutató fejezetek, továbbá mintegy száz oldal meditációs anyag és a Mária társulatok felállításához kapcsolódó különféle dokumentumok. A Georgius Mayr által, elsősorban társulati használatra összeállított *Officium*⁴⁸ (Augsburg 1615) kalendárium-résszel kezdődik, amit különféle offíciumok (Mária, szent kereszt, szentlélek, halottak) és más imádságok (*aliae preces et orationes*) követnek. Egy 1616-ban Velencében megjelent *Officium*⁴⁹ a kibővített kalendárium rész után a kisoffíciumokat és a különböző imádságokat együtt tartalmazza. A szövegösszevetések tanúsága szerint ezek a kiadványok jelentős mértékben átvették, kibővítették és átszerkesztették a korábbi, részben hasonló tartalmú összeállítások nagyrészt kötött szövegekből álló anyagát. Alapvető vonásuk a nagyfokú függőség a forrásoktól.

Az egyik első ilyen típusú magyarországi munka a helyi Nagyboldogasszony társulat spirituálisa, Draskovits György esztergomi kanonok által 1628-ban Nagyszombatban összeállított kéziratos kongregációs könyv volt, amely csak leírásból, illetve későbbi kiadásból ismert. Ennek anyagát a XVII. században különféle szövegekkel folyamatosan bővítették, majd 1684-ben magyarra fordítva nyomtatásban is megjelentették.⁵⁰

A nagyszombati Sodalitas Immaculatae Conceptionis B. V. M. használatára *Mariale Manuale* címen Pozsonyban 1638-ban megjelentetett kézikönyvben a társulat szabályain, búcsúin kívül a következő szerkezeti egységek találhatók:⁵¹

PARS I. Dies Marianus, amely a társulati tagok napi élet- és áhítati rendjét mutatja be.

PARS II. Négy officiumot tartalmazó, az officiumok imádkozási módját is megtanító, hat fejezetre osztott, exemplumokkal kibővített rész (Cultus SSS. Trinitatis, Cultus Passionis Christi et Sanctissimi Nominis Jesu, Cultus B. V. Mariae, Cultus SS. Angelorum et aliorum Coelitem, Modus vesperi pie decumbendi, Praeparatio ad mortem). Szembetűnő, hogy a kiadvány officiumai azonosak az 1693-as *Officium Rákóczianum* megfelelő szövegeivel. Egyben ez az első olyan magyarországi nyomtatvány, amelynek további részletei is párhuzamba állíthatók az I. Rákóczi Ferenc által mecénált *Manualéval* (1662) és az *Officium Rákóczianummal* (1693).⁵²

Mindez felhívta a figyelmet arra, hogy a gyűjtemény közvetlen, XVII. századi forrásait nem általában a kisofficiumokat tartalmazó kiadványok között kell keresnünk, hanem a hosszabb áhítati részt tartalmazó jezsuita társulati nyomtatványokban. A jezsuita társulati könyvek közül az *Officium Rákóczianumot* az I. Rákóczi Ferenc által támogatott 1662-es *Manualéval* lehet a legjobban összevetni. A nagyszombati Sárlos Boldogasszony társulat *Manualéjának* első és második kiadásáról csak az 1700-ban megjelent kiadás approbációjából tudunk. Az approbatiót jegyző Szentiványi Márton szerint a *Manuale* először 1640-ben (1. kiadás) látott napvilágot Lósi Imre esztergomi érsek akaratából, majd 1658-ban a testvérpár Esterházy Ferenc és Pál támogatásával jelent meg (2. kiadás). Ismereteink szerint ezt követte az 1662-es kiadás I. Rákóczi Ferenc bőkezűségéből, majd az újabb kiadások 1668-ban, 1696-ban, 1697-ben, 1700-ban és 1703-ban.⁵³ Példány szerint jelenleg nem ismert, további kiadásokat feltételezhetünk 1668 és 1696 között a nagyszombati jezsuita kollégium XVII. századi katalógusa, valamint egy 1687-ben Nagyszombatban megjelent *Officiosa pietatis exercitia* című összeállítás alapján.⁵⁴ Ez utóbbi címlapelőzők metszete az 1668-as *Manuale* kiadáshoz Mauritius Lang bécsi rézmetsző által készített díszcímlap újrametszésével

készült. A metszet felirata – „Manuale Sodalitatis majoris Beatissimae Virginis Visitantis in Collegio Academico Societatis Jesu Tyrnaviae” – jelzi, hogy az 1687-es kiadás is a nagyszombati társulat használatára látott napvilágot.

A felsorolt *Manuale*-kiadások közül többet, elsősorban az 1662-es kiadást összevettem az 1693-as *Officium Rákóczianum*mal. Az összevetés eredménye a következő:

1. Az *Officium Rákóczianum*ot éppúgy társulati használatra is szánták, mint a *Manualét*, amint ezt például az „Indulgentiae [...] sodalibus propriae” című rész mutatja. Itt kell kitérnünk Holl Béla megjegyzésére, amely szerint az *Officium Rakoczianum* „tipikusan ifjúsági imakönyv” volt. Következtetését azzal indokolta, hogy egy meg nem nevezett kiadás lelki tükrét párhuzamba állította a *Manuale Marianum*ok szerinte „felnőttek részére készült lelki tükrével”.⁵⁵

Az általunk ismert XVII-XVIII. századi jezsuita *Manuale Marianum*ok azonban nem csupán diákoknak, hanem az idősebb társulati tagoknak, azaz felnőtteknek, továbbá minden művelt világinak készültek. Ezért osztozhatta a *Manualét* I. Rákóczi Ferenc „tum in Aulicos, tum in Exteros”. Az 1693-as *Officium Rákóczianum* tehát a társulati körnél szélesebb közönségnek készült: ezért nem rendelték hozzá egyetlen társulathoz, s így használata sem szűkíthető le adott életkorra.⁵⁶

2. Míg az 1662-es *Manuale* hét fő részre oszlik, az *Officium Rákóczianum*ban tizennégy ún. Cultus és egy Exercitium című rész különíthető el. Az alapszerkezet azonban közös: a hasonló felépítésű kalendárium rész után következnek az áhítati részek tematikus csoportosításban.

3. Az officiumok megoszlása sem 1662-ben, sem 1693-ban nem egyenletes. 1662-ben nyolc, 1693-ban huszonnégy kisofficium került be az összeállításba, ezek közül hat mindkét kiadványban azonos. Ha a *Manuale* 1668-as kiadását is bevonjuk a vizsgálatba, amelyben összesen tizenegy kisofficium szerepel, megállapíthatjuk, hogy ebből nyolc megtalálható az 1662-es *Manualéban*, s kilenc szerepel az 1693-as *Officium Rákó-*

czianumban. Ha bevonjuk a vizsgálatba az 1662–1693 közötti további *Manuale* kiadásokat, valamint az *Officium Rákóczianummal* összevethető *Officiosa Pietatis* (1687) és *Varia pietatis* (1674) című kiadványokat,⁵⁷ nyomon követhetjük az officiumok számának fokozatos növekedését. Az egyik legszembetűnőbb változás a jezsuita szentek és boldogok officiumainak megjelenése. Ezekből 1662-ben még egy sincs, 1668-ban és 1674-ben kettő-kettő, 1693-ban pedig már hat szerepel.

4. Az 1662-es *Manuale* két kisofficiuma (*Officium Immaculatae Conceptionis*, *Officium defunctorum*) 1693-ban nem szerepel. Viszont mindkét kiadványban három-három Mária-officium található. Az 1662-es *Officium Immaculatae Conceptionis* helyét 1693-ban az *Officium parvum de septem doloribus B. Mariae V.* foglalta el.

5. A fentiekén túl nyomon követhető az officiumok szöveganyagának formálódása. Így például az oltáriszentségről 1662-ben még nincs officium, litániája a hozzá kötődő orációval együtt szerepel. 1668-ban ugyanazon oltáriszentség litánia után megjelenik az *Officium parvum SS. Sacramenti*, 1693-ban pedig ez az officium megelőzi a már 1662-ből és 1668-ból ismert litániát. Egy másik példa ugyancsak jelzi a kisofficiumok növekvő kedveltségét. Az 1662-es *Manuale*-ben Xavéri Ferencről egy oratio szerepel, az 1668-as kiadásban ugyanezt az oratiót megelőzi Xavéri Ferenc kisofficiuma és a hozzá kötődő *Affectus*, valamint a szent litániája. Ez 1693-ban úgy módosul, hogy elmarad az *Affectus*, s a kisofficiumot a szent litániája, himnusza és oratiója követi.

6. Az összeállításon belül az egyes részek mozgása is megfigyelhető. Az 1662-es *Manuale Exercitium quotidianum* című második részének szövegrészletei 1693-ban átkerültek a kötet végére. Az 1662-ben *Varia pietatis exercitia* címet viselő hetedik rész 1693-ban elmarad, de címe a kiadvány alcímeként tűnik fel. Az 1662-es *Manuale* egyes részei (pl. Pars III., VII.) 1693-ra eltűntek, s hasonló tematikájú officiumoknak adták át a helyüket. A kép árnyalása érdekében néhány további kiadványt is bevontam a vizsgálatba. Az 1674-ben Nagyszombatban megjelent *Varia pietatis*

exercitiát azért, mert címe azonos az *Officium Rákóczianum* alcímével. Ez az összevetés azonban a vártnál kevesebb hasonlóságot eredményezett. A kiadványnak nincs társulati vonatkozása, szöveganyaga nagyobb részt különbözik, s a végéhez kapcsolt negyvenhét lapos Tractaculus arra utal, hogy elsősorban egyházi személyek használatára szánták.⁵⁸

A nagyszombati Sarlós Boldogasszony társulatra utaló címlapelőzők metszettel 1687-ben megjelent *Officiosa pietatis exercitia* szerkezete és tartalma egyaránt azt bizonyítja, hogy ezt a kiadványt az *Officium Rákóczianum* egyik korábbi „kiadásaként” kell kezelni. A kalendárium után a Cultus című részek ugyanabban a sorrendben követik egymást, mint az 1693-as kiadásban, s legnagyobb részét szöveganyaguk is azonos. A kiadvány címlapján olvasható „editio tertia” megjegyzés alapján két korábbi, egyelőre ismeretlen kiadás feltételezhető.⁵⁹ Az 1693-as *Officium Rakoczianum* címlapján olvasható „editio novissima, omnibus prioribus auctior et locupletior” megjegyzés is valószínűleg ezekre utal.

Az 1703-ban Nagyszombatban új kiadásban megjelent *Manuale Sodalitatis*ban két, önálló lapszámozású rész különül el. Az első a korábbi kiadások konkrét társulathoz kötődő szövegeit (imádságok, gyakorlatok, regulák, Mária offíciók, *Officium defunctorum*) tartalmazza, s a változó ünnepek kalendáriuma az 1697–1720 közötti évekre vonatkozik. A második rész külön belső cím nélkül, az első rész utolsó, 356. oldalán olvasható „Sequitur pars 2da Cultum Sanctissimae Trinitatis, et aliorum Sanctorum continens” utalás után következik. Ez egy jellegzetesen *Officium Rákóczianum* szerkezetű és tartalmú, több mint háromszáz lapos összeállítás, melyben a szövegek sorrendje és tartalma egyaránt párhuzamba állítható az *Officium Rákóczianummal*.⁶⁰ A kalendárium 1697-es adata jelzi, hogy ez a kiadás az 1697-es nagyszombati *Manuale* szöveganyagának jelentős részét vette át, módosítás, aktualizálás nélkül. A két kiadvány megfelelő részeinek kapcsolatát a következő oldalon látható áttekintés mutatja be.

OFFICIUM RAKOZIANUM
Tyrnaviae 1693.

MANUALE SODALITATIS
Tyrnaviae 1703.

1-8. p.	Officium parvum SS. Trinitatis	Pars II. 1-8. p.
24-28. p.	Officium parvum de Deo Patre	Pars II. 25-31. p.
37-45. p.	Off. parvum de SS. Nomine Jesu	Pars II. 35-43. p.
56-60. p.	Officium parvum de Spir. S.	Pars II. 65-69. p.
65-71. p.	Officium parvum de SS. Euchar.	Pars II. 83-91. p.
77-81. p.	Officium parvum de S. Crucis	Pars II. 105-114. p.
96-167. p.	Officium B. Mariae (majus)	Pars I. 1-104. p.
89-199. p.	Officium parvum pro omnibus festis B. V. Mariae	-
200-203. p.	Off. parvum de Septem doloribus	Pars I. 140-146. p.
209-213. p.	Off. parvum de S. Josepho	Pars II. 136-142. p.
219-223. p.	Officium parvum de S. Anna	- (helyette:) Off. de S. Joachim et Anna Parentibus B. V.:
		Pars II. 125-131. p.
225-229. p.	Officium parvum S. Angeli	Pars II. 243-249. p.
245-250. p.	Officium S. Alexii	Pars II. 260-267. p.
272-276. p.	Officium de S. Ignatio S. I.	-
282-287. p.	Officium S. Francisci Xaverii S. I.	- (helyettük:) Off. de Sanctis Ignatio[...] et Franc. Xaverio:
		Pars II. 159-164. p.
292-297. p.	Off. parvum Franc. Borgiae S. I.	Pars II. 215-222. p.
297-301. p.	Off. B. Aloysii Gonzagae S. I.	Pars II. 223-229. p.
303-307. p.	Off. parvum B. Stanislai Kostkae	Pars II. 231-236. p.
308-312. p.	Off. parvum BB. Trium Martyrum Japonensium	Pars II. 237-243. p.
312-(317?). p.	Off. parvum de S. Catherina	Pars II. 267-272. p.
(318?)-322. p.	Officium de S. Barbara	Pars II. 273-278. p.
(323?)-327. p.	Off. S. Mariae Magdalena	-
-	Off. Immaculatae Conceptionis	Pars I. 104-112. p.
-	Off. de Septem Gaudiis B. V.	Pars I. 132-140. p.
-	Off. defunctorum (majus)	Pars I. 147-199. p.
-	Off. de Omnibus Sanctis	Pars II. 279-291. p.

Mindezek alapján megállapítható, hogy az *Officium Rákóczianum* szoros kapcsolatban áll a nagyszombati Sárlos Boldogasszony társulat *Manualéival*. Ha előkerülnek az 1668-1696 között feltételezett további kiadások, még egyértelműbbé válhat, hogy a gyűjtemény anyaga ezekből önállósult.

Mivel az első példány szerint ismert *Officium Rákóczianum* latin nyelvű, a források között is elsősorban latin nyelvű kiadványokat vizsgáltam. A műfaji előzmények és források kérdésében azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni a magyar nyelvű *Officium Rákóczianumok* problematikáját - annak ellenére, hogy a ma példány szerint ismert első magyar nyelvű kiadás **(10)** csak 1732-ben jelent meg Budán.⁶¹ Ezt a kiadást Holl Béla nem ismerte, s a magyar *Officium Rakoczianumot* a latin munka ismeretlen személytől származó fordításának tartotta az egyik 1756-os, közelebről meg nem jelölt magyar kiadás **(34, 35, 36)** alapján. Holl Béla téves következtetése szerint az első magyar kiadás a budai 1746-os kiadás volt.⁶²

Az 1693-as és 1753-as nagyszombati latin **(1,32)**, valamint az 1756-os győri magyar **(35)** kiadások összevetésekor feltűnt, hogy a két latin kiadás szerkezete és tartalma lényegében azonos, de ezek a kiadások csak részben vethetők össze a magyar változattal. Az 1756-ban Győrben megjelent több mint 600 oldalas *Szep Ajtatosságokkal tellyes könyv, Melly deák nyelven Officium Rakocziánumnak mondatik* több mint 400 oldala, azaz kétharmad része nem vethető össze sem az 1693-as, sem az 1753-as latin kiadással.⁶³

Ezután megvizsgáltam a magyar nyelvű officium parvumokat tartalmazó Draskovich-féle fordítás (Pozsony 1643), a Báthori Zsófia által 1662-ben Nagyszombatban megjelentetett *Officium* és az 1756-ban Győrben kiadott magyar *Officium Rákóczianum* kapcsolatát.⁶⁴ Eszerint a magyar *Officium Rákóczianum* nemcsak hasonló rendben közli az 1662-es *Officium* szöveganyagát, hanem az abból kimaradt, de az 1643-ban megjelent *Officiumban* már közölt csaknem teljes szöveganyag is

benne van, s ezeken kívül új részekkel bővült. A további előzményeket keresve a XVII. századi magyar nyelvű officiumok közül összevettem a gyöngyösi (1672, 1712) és a rozsnyói (1693) jezsuita agonia társulat magyar nyelvű társulati kézikönyveiben, valamint a *Két égő lámpás* című (1669) összeállításban megjelent kiofficiumokat a magyar *Officium Rákóczianum*mal (Győr 1756).⁶⁵ Az officiumok száma – a megvizsgált latin nyelvű kiadványokhoz hasonlóan – ezekben is nő (1669-ben kettő, 1672-ben hét, 1693-ban kilenc zsoltos). Maguk a szövegek is párhuzamba állíthatók, azaz a magyar nyelvű kiadás szöveganyaga ezekből a XVII. századi kiadványokból is származhatott.

A fentiekén túl egy további adat is hozzásegített egy, a magyar *Officium Rákóczianum*mal kapcsolatos további feltételezéshez. A nagyszombati jezsuita kollégium könyvtári katalógusában szerepel a következő tétel: „Manuale Marianum Hungaricum 16to Tyrnaviae 1662. cor. nig. cum ta. 1674”.⁶⁶ Eszerint tehát 1662-ben Nagyszombatban megjelent egy magyar nyelvű *Manuale*, amit 1674-ben írtak be a könyvtári katalógusba. A Báthori Zsófia által mecénált 1662-es magyar nyelvű *Officium* ezzel nem azonosítható, mivel ez *Officium* címen külön szerepel a forrásban.⁶⁷ A bejegyzés minden valószínűség szerint a nagyszombati *Manuale Marianum* magyar fordítását takarja. Mindezek alapján megkockáztatható a feltevés, hogy a magyar *Officium Rákóczianum* a latinhoz hasonlóan, azzal párhuzamosan formálódott a XVII. században. Ez nem zárja ki a lehetőséget, hogy létezett latinból magyarra fordított változat is. A kiofficiumok száma kiadásról kiadásra nőtt, s a magyar változatot a latinval közel egyidőben, a XVII. század második felében állíthatták össze.

TARTALOM, SZERKEZET

A tartalmi és szerkezeti sajátosságok bemutatásához a példány szerint ismert legkorábbi kiadást **(1)** választottam. Ez 1693-ban jelent meg a nagyszombati Akadémiai nyomdában, Joannes Adamus Friedl nyomda-vezetője alatt, tizenkettedrét formátumban. Jelenleg egyetlen csonka példánya ismert. A kötet három fő szerkezeti egységre tagolódik:

1. Bevezető keretszövegek. Ez a huszonnégy számozatlan oldal terjedelmű rész dátum és aláírás nélküli, rövid „Ad lectorem”-mel kezdődik. Ezt kalendárium követi az egyházi évről és részeiről, a változó ünnepek rendjéről (az 1693–1720 közötti időszakra), valamint az állandó ünnepekről. Az *Indulgentiae* című rész először a mindenkire, majd a sodalítások tagjaira vonatkozó búcsúengedélyeket tartalmazza. Ez egyben jelzi, hogy az összeállító a használói kört a lehető legtágabban képzelte el.

2. Tizennégy *Cultus* című, vegyes tartalmú és műfajú szövegeket tartalmazó egység. Ebben a több mint háromszázharminc oldal terjedelmű, fő részben a rendező elv nem a szövegek műfaja (pl. *officium*, *oratio*, *litánia* stb.), hanem a katolikus hit dogmatikai rendszere, s a különböző szövegtípusok ezen belül ismétlődnek. Az áhítatok központi témái sorrendben haladva a következők: a Szentháromság, az Atya, a Fiú, a Szentlélek, az Oltáriszentség, a Szent Kereszt, Szűz Mária, Szent József, Szent Anna, az Őrangyal, más szentek, Magyarország védőszentjei, a jezsuita szentek és boldogok tisztelete, valamint a szent szűzek és özvegyek kultusza. A Magyarország patrónus szentjeiről szóló rész kivételével mindenütt az *officium parvum* áll a fő helyen. Az összesen huszonkét *kisofficium* egyetlenül oszlik meg: Szűz Máriának például három,

a jezsuita szenteknek és boldogoknak hat, a szent szüzeknek és özvegyeknek három offíciomot szenteltek.

A kisoffíciomot rendszerint önálló litánia, oratio, himnusz, oblatio, zsoltárösszeállítás, antifóna és egyéb műfajú szövegek (pl. meditációra ösztönző confessio, hitvallás, különböző betegségek ellen védő imádság, corolla) együttese követi. Alapvető jellemző a liturgikus eredetű, a magánáhítathoz kapcsolódó és a kateketikai jellegű, valamint a prózai és verses szövegek egymás mellé állítása, állandó keveredése. A középkori himnológiai irodalom neves darabjai mellett néhány kevésbé ismert szöveg is helyet kapott, mint például a Szűz Máriához szóló *Te Deum*-parafrázis (*Te Matrem Dei laudamus*) vagy a *Benedictio aquae S. P. Ignatii*. A *Cultus SS. Patronorum Regni Hungariae* című részben a szentekhez (István, László, Imre, Adalbert, György, Alamizsnás Szent János, Márton, Henrik) fűződő himnuszok, devóciók (Júdás Tádé apostol, Dizmász Iator) és orációk (Brigitta, valamint egy, a könyv használója által választott szent) követik egymást. A Szűz Máriához kapcsolódó részben az orációk egy részét a hét napjaihoz rendelték hozzá.

A gyűjtemény jezsuita jellegét a jezsuita szentekhez és boldogokhoz kapcsolódó hat kisoffíciumon kívül bizonyítja a boldoggáavatott jezsuiták, valamint az Ignác-kultuszt erősítő szövegek (pl. *Oratio [...] ante imaginem S. Ignatii, Benedictio aquae S. P. Ignatii*) és a Habsburg uralkodóház iránti lojalitást tükröző, elsősorban jezsuiták által terjesztett kultuszok (Ferdinánd, Lipót, Henrik) szerepeltetése. Ugyanerre mutat a jezsuita eredetűnek tekinthető szövegek (*Confessio Petri Canisii S. J., Pulcherrimae protestationes 5. compositae a Carlo Borromeo*) és a rend által ellenreformációs célzattal szorgalmazott további szentek (József, Anna) hangsúlyos jelenléte.⁶⁸

Jezsuita elgondolást tükröz a meditációra ösztönző áhítati szövegek (*commendatio, confessio, oblatio, supplicatio, praeoratio, pia exercitatio*) feltűnése, valamint a középkori eredetű (pl. Szent Ágoston, Szent Bernát, Aquinói Szent Tamás nevéhez fűződő imádságok) és az újabb,

jezsuita szerzőktől (Petrus Canisius, Pedro Ribadeneyra stb.) származó szövegek együttes szerepeltetése is. Közvetve ugyancsak jezsuita szándékra mutat a katolikus hit megvallását célzó, az áttérőkkel elmondott *Professio fidei* is. Ezzel szemben a más szerzetesrendekhez kötődő speciális áhítatgyakorlatok és kultuszok teljesen hiányoznak az összeállításból.

3. A kötet utolsó egysége feltehetően – mivel a címet tartalmazó oldal hiányzik – az *Exercitium quotidianum* vagy *Varia exercitia* címet viselte. Ebből az 1693-as kiadás egyetlen ismert példányában mindössze négy oldal töredék, az *Exercitium matutinum* miserészekhez illesztett, *Auditio Sacri* című szövege maradt fenn. Ebből és a további kiadásokból arra lehet következtetni, hogy a nap különböző részeihez, imaóráihoz tartozó áhítatok és imádságok szerepeltek benne.

Ez a kompendium-jellegű, könnyen kezelhető és megjegyezhető, praktikus elrendezés elsősorban a rendszeres, napi használatot szolgálta. A tartalmat és szerkezetet egyaránt az *officium parvumok*, valamint az ezekhez hozzárendelt, de külön is végezhető gyakorlatok határozták meg. Egyben ezek azok a fő sajátosságok, amelyek közel kétszáz éven át biztosították a kiadvány folyamatos kedveltségét.

Az *Officium Rákóczianum* más, hosszabb időn át megjelentetett imádságoskönyvekhez hasonlóan szoros kölcsönhatásban állt a használók változó igényével. Ez az oka annak, hogy tartalma és szerkezete időről időre változott. A bővítések és elhagyások éppúgy folyamatosan megfigyelhetők, mint ahogy állandóan módosult például a középkorban a *Marialék*, a késő-középkorban a *Hortulus animaek* és a XVII. században a *Manualék* tartalma.

Erre a nagyfokú variabilitásra felfigyelt már Holl Béla is, amikor megállapította, hogy a kiadványban a XVIII. század végére az *officium*-anyag mennyisége csökkent, szerkezete egyszerűsödött. Másutt részben ellentmondani látszik ennek, mivel az összeállítást a „*Manuálék* és *Exercitiák* kikristályosodott, két évszázadra állandó formát öltött változatá”-nak

siua, & alijs anni temporibus ac diebus stationum hujusmodi, Ecclesiam Societatis JESU, si ibi fuerint, alioquin aliam Ecclesiam seu Capellam in locis, ubi eos pro tempore esse contigerit, deuote uisitauerint, & ibi septies Orationem Dominicam & Angelicam salutationem recitauerint.

INDEX

nevezte.⁶⁹ Mint az eddigiekből kitűnt, az *Officium Rákóczianum*nak nem volt „állandó formá”-ja, változatlan szerkezete, s lényegi sajátossága, a kisofficiumok által meghatározott szerkezet is többször módosult. Egyrészt megváltozott az összeállítás officiumainak száma és sorrendje, másrészt átalakult az officiumok és a hozzájuk tematikusan kapcsolódó, más imádságoskönyvekben önállóan is megtalálható szövegegységek (pl. imádságok, könyörgések, litániák, himnuszok) kapcsolata.

A tartalmi és szerkezeti változás fő sajátosságai a következők:

1. Legszembetűnőbb az officiumok számának és sorrendjének alakulása. Az 1693-as latin kiadás officiumainak száma a XVIII. század első

7. ÁBRA

A könyvészetileg ismeretlen 1713. évi nagyszombati kiadás fametszetes záródíszje: Passióvirág. (3)

felében huszonkettőről huszonötre bővült úgy, hogy az 1693-ban is szereplő officiumok közül Mária Magdolnáé elmaradt és négy újabb zsolozsma (Officium Immaculatae Conceptionis, Officium pro fidelibus defunctis, Majus Officium defunctorum és Nepomuki Szent János officiuma) került be az összeállításba. Ez a huszonöt officiumos szerkezet jellemezte a latin kiadásokat egészen a XVIII. század végéig.

Ezzel szemben a XVIII. századi magyar nyelvű kiadások egy részében (pl. 35) mindössze tizennégy officiumot találunk. A szentek officiumainak jelentős része, továbbá két Mária-officium és a Jézus nevééről szóló itt nem szerepel. A latin és a magyar kiadások hasonló című officiumainak egy része, így például az Oltáriszentség-officium, szövegében sem vethető össze. Ezenkívül a latin nyelvű officium-sorozatból hiányzik a „megdicsőült szentekről” és a „szent patrónusról” szóló zsolozsma, amely a magyar kiadásokban megtalálható.

A XIX. század elejére a XVIII. századi latin kiadások huszonöt officiumából mindössze kilenc maradt. A szentek officiumai teljesen eltűntek, ami tükrözi a szentek tiszteletében bekövetkezett szemléleti változást. Ennek az új változatnak a kialakításában közreműködött Versegly Ferenc, aki 1808–1822 között a budai Egyetemi nyomdában fordítóként, átdolgozóként és korrektorként dolgozott.⁷⁰

2. Jelentős változások történtek az egyes tematikus egységeken belül. Az Oltáriszentségről szóló rész például a XVIII. század első felében a latin kiadásokban oratóival bővült. A magyar kiadásokban ez a rész a latinhoz viszonyítva átalakult: a kisofficium és a könyörgés szövege eltérő, az Oltáriszentség-litánia pedig közvetlenül az officium után kapott helyet. Az átalakulás a XIX. század elején tovább folytatódott: az említett egység az officium előtt bibliai idézettel bővült, az officiumot követő szövegeket azonban a litánia és a könyörgés kivételével elhagyták. Ilyen típusú változások más részeken is megfigyelhetők.

3. A kiadások alapszerkezete többször módosult. A kalendárium részből, a cultus-ok sorozatából és egyéb áhítatokból álló hármas szerkezet

a XVIII. század első felében a latin kiadásokban egy *Preces miscellaneae* című, negyedik résszel bővült. A XVIII. század közepén a harmadik, *Variae Praxes* című egységből kivált és önállósult a *Subsidium defunctorum* című rész, s ezzel egy új, ötös tagolás jött létre. Ez a XIX. század elején ismét megváltozott: a *Subsidium defunctorum* című önálló rész megszűnt, s szöveganyagát a három alrészre (*Exercitium [...] certis temporibus*, *Exercitium Caritatis erga nosmet ipsos*, *Exercitium Caritatis erga proximum*) bontott *Preces miscellaneae* egység harmadik, *Exercitium Caritatis erga proximum* című fejezetébe helyezték át.

A XVIII. századi magyar nyelvű kiadások (pl. **35, 38**) alapszerkezete is eltér a latin nyelvűekétől. Ezekben a kalendárium után egy viszonylag nagy terjedelmű, különféle alkalmakra szóló imádságokat tartalmazó rész áll. Ezt követi az offíciúmok, litániák és himnuszok közlő harmadik egység, majd a betegekkel, haldoklókkal és halottakkal kapcsolatos szövegek zárják az összeállítást.

A magyar kiadások latin kiadásokétól eltérő alapszerkezetének tudatos megváltoztatási igénye először a kassai 1756-os kiadásban (**36**) figyelhető meg. Az előszó szerint több magyar kiadás (**36, 49, 60, 78**) szerkezetét az 1746-os budai, ma példány alapján nem ismert kiadás (**21**) átszerkesztésével alakították át: „[...] régen az előtt Deák nyelven [...] egybe szerkeztetett; az után pedig a Nemes Magyar Nyelvre fordítatván, 1746-dik Esztendőben Budán [...] ki-adatott vala; mellyet mi mostan ujjobban gántsaitól ki-tisztítván, de kiváltképen a Szent Irásból vett Tzikkelyeket, ugyan azon Irásnak betű-szerént való Magyarságához egyeztetvén, több ájtatosságokkal, mint az előtt vólt, meg-gyarapítottunk, [...]”. Így a kötet elejére a Szentháromsághoz és a három isteni személyhez szóló imádságok kerültek, melyeket Mária és a szentek dicsérete követ, majd különféle egyéb áhítatok zárják az összeállítást.

4. A kiadások aktualizálási igénye is eredményezett tartalmi és szerkezeti változatokat. Amikor például Kolozsváron 1737-ben Kornis István támogatásával két kiadás (**13, 14**) is megjelent, a módosított formátum

(„Antea saepissime minoribus, Nunc etiam ad plurimam grandioris aetatis commoditatem majoribus typis excusa [...]”) mellett a tartalom a nyomdahelyhez szorosan kötődő szövegekkel bővült. Így került be többek között a Pius affectus ad B. V. Mariam coram hac ejus Claudio-politana Thaumaturga Icone című, a kolozsvári jezsuita templom Mária kegyképeének rézmetszetével díszített imádság a szövegek közé.

5. A XVIII. század közepe után jelentek meg a részben az *Officium Rákóczianum*ból, részben más, közelebbről meg nem nevezett imádságoskönyvekből kivonatolt kiadások **(42, 65)**. Ezek szerkezete alapvetően különbözik az *Officium Rákóczianum*tól: általában három, újrakezdődő lapszámozású részre tagolódnak, melyek közül az első kettőben kaptak helyet csökkentett számban az offíciumok **(42)**.

Mindezek a sajátosságok jelzik az alapvetően XVII. századi szöveg-együttes nagyfokú alkalmazkodóképességét a változó igényekhez.

ILLUSZTRÁCIÓK

A vallásos kiadványok terjesztésében és használatában nem elhanyagolható szerepet játszottak az illusztrációk. Az *Officium Rákóczianum* kiadásainak mintegy kétharmadát különféle illusztrációk díszítik, amelyek lehetőséget adnak egy közkedvelt barokk imádságoskönyv folyamatosan változó képanyagának bemutatására. Az illusztrációk különböző technikával készültek, s eltérő számban találhatók a kiadásokban.

A leggyakoribb megoldás, amikor egyetlen metszetet kötöttek a címlap elé. Ez soha nem tartalmazza a kiadvány címét és/vagy impresszum-adatit, azaz nem díszcímlap, hanem címlapelőzék.⁷¹ A díszítésen, figyelemfelkeltésen kívül tájékoztatta a használót az összeállítás imádságoskönyv jellegéről. A címlapelőzések ikonográfiai szempontból három fő típusba sorolhatók:

1. 1713–1853 között a legtöbb címlapelőzéken Szűz Mária mint Patrona Regni jelenik meg különféle változatban. Ezen a kiadások jelentős részében hosszú időn át felhasznált ikonográfiai típuson belül több változat különíthető el:

a) A legkorábbi változat egy 1713-as nagyszombati kiadásban **(3)** tűnik fel. A szignálás nélküli lapon ovális keretben Szűz Mária mint Magyarország védelmezője trónol uralkodói díszben, karján az áldó gyermek Jézussal. A rézmetszeten két felirat olvasható: felül a jelmondszerű „Pietas ad omnia utilis”,⁷² míg alul a „Regina Patrona Ungariae” a kép témáját jelzi. Mária alatt egy-egy angyal tartja Magyarország és a Rákóczi család címerét, lábuknál füstölő, illetve könyv látható. Az 1713-as címlapelőzék motívumait ismétlő, ismeretlen metszőjű (pl. **6, 10, 53, 57, 61, 78**) vagy szignált (pl. **7, 11, 19, 31, 67, 72, 73, 85**) metszetek a XIX.

8. ÁBRA

A legkorábbi ismert címlapelőzők. Nagyszombat, 1713. Szignálatlan rézmetszet, ismeretlen mester munkája. (3)

9. ÁBRA

Az 1713. évi nagyszombati kiadás nyomán készített címlapelőzők. Nagyszombat, 1726. Szignálatlan rézmetszet, ismeretlen mester munkája. (6)

10. ÁBRA

Az 1713. évi nagyszombati kiadás nyomán készült címlapelőzők. Kassa, 1730. Szignált rézmetszet, S. M. Martin bécsi mester munkája. (7)

század elejéig kerültek be a kiadásokba, változatlan funkcióban. Az ovális keretezés Johann Christoph Winkler bécsi rézmetsző keze nyomán tűnt el **(67, 72, 73, 85)**. A legkorábbi szignált (S. M. Martin sculp. Viennae) címlapelőzők az 1730-as kassai kiadásban **(7)** található. Martin lapját 1732-ben újra felhasználták **(11)**, s ismeretes szignálás nélküli változata is **(10, 57)**. Franz Leopold Schmitner bécsi rézmetsző ezt a címlapelőzők-típust nagyszombati metszőként jegyezte (pl. **19, 31**). Schmitner címlapelőzőkének szignálás nélküli változata utoljára 1772-ben tűnik fel Nagyszombatban **(61)**.

b) A fenti címlapelőzők egy további változata 1749-től tűnik fel a magyarországitól eltérő, Bécsben kiadott *Officium Rákóczianum*okban **(25, 44, 70, 79)**. A Szűz Máriát és a gyermek Jézust ovális keretbe fog-

11. ÁBRA

A címlapelőzők metszetekről Johann Christoph Winkler bécsi mester hagyta el az ovális keretezést. **(67)**

12. ÁBRA

Az 1742. évi nagyszombati kiadás címlapelőzők metszete, Franz Leopold Schmitner szignált munkája. **(19)**

13. ÁBRA

Az 1749. évi bécsi kiadás címlapelőzők metszete Johann Christoph Winkler szignált munkája. (25)

14. ÁBRA

Az 1750. évi zágrábi kiadás címlapelőzők metszete, ismeretlen mester munkája. (27)

laló lapokat Johann Christoph Winkler készítette. A képi motívumok változatlanok, a feliratok azonban módosultak: alul a Magyarország Patrónája helyett „Regina Patrona Nostra”, felül pedig a közismert Mária imádság kezdősora, „Sub tuum praesidium” olvasható.

c) A zágrábi kiadásokban a helyi elképzeléseknek megfelelően módosították a címlapelőzőket. Az ikonográfiai típus és a „Pietas ad omnia utilis”

felirat megmaradt, a Patrona Hungariae-t viszont felváltotta a „Regina Patrona Croatiae”. A szignálatlan metszeteiken két angyal tartja Branyugh György zágrábi püspök címerét (pl. 15, 62). A későbbi kiadások némelyikében a feliratok lemaradtak a címlapelőzőkről (pl. 81, 83).

d) A pozsonyi Sebastian Zeller (34, 45, 49) és a budai Johann Philipp Binder (77) által szignált címlapelőzőkeken a „Pietas ad omnia utilis”

jelmondat és a „Regina Patrona Hungariae” (34), illetve „Regina Patrona Hungariae (45, 77) feliratok olvashatók, címerek viszont nincsenek. Az egyik Zeller- (45) és a Binder-metszeten Mária lába alatt holdsarló, s Mária mint Napbaöltözött Asszony tűnik fel.

e) A Patrona Regni típusú címlapelőzések egyik csoportjára a nemzeti nyelvű kiadásokban nemzeti nyelvű felirat került. Az 1770-es gráci kiadás (56) címlapelőzékén szereplő, 1765-ös évet jelző kronosztichon arra utal, hogy a „Die Grosse Himmels Frau” és „In Diesen Mächtigen SchVtz Ist Vnser Heil” feliratú, Kaupertz által szignált, három címerrel díszített metszet már a korábbi gráci kiadáshoz (46) elkészült. A magyar feliratos címlapelőzések (82,

15. ÁBRA

Az 1756. évi Budán megjelent magyar nyelvű kiadás címlapelőzék metszete. Sebastian Zeller pozsonyi rézmetsző munkája. (34)

16. ÁBRA

Az 1764 és 1766 között Nagyszombatban megjelent kiadás emléként egy szentképként fennmaradt címlapelőzék őrizte meg. Sebastian Zeller pozsonyi rézmetsző szignált munkája. (45)

17. ÁBRA

Az 1790. évi Budán megjelent magyar nyelvű kiadás címlapelőzők metszete. Johann Philipp Binder budai rézmetsző szignált munkája. (77)

18. ÁBRA

Az 1770. évi gráci kiadás címlapelőzők metszete. A gráci Kaupertz rézmetsző család egyik tagjának, Johann Veit Kaupertznek a munkája. (56)

egyik jellegzetes képi megfogalmazása. Gritner metszetét egy 1796-os váci nyomtatvány alapján Vayerné Zibolen Ágnes közölte 1981-ben,⁷³ s később egy impresszum nélkül megjelent, a XVIII-XIX. század fordulójára datálható ponyvanyomtatvány címlapjáról is ismertté vált.

86, 98 – egy 1756-os kivételtől eltekintve **(36)** – viszonylag késeiek (1798, 1801, 1853), s minden valószínűség szerint másodlagosan kerültek be a kiadásokba. J. Gritner „ÓH Mária! Magyarok Nagy Asszonya.” feliratú fametszete **(82)** és a pesti Anton Meyer (Mayer) **(86)** „Magyarok Nagy Asszonya esedezz érettünk” szövegű rézmetszete már csak közvetve hordozza a Patrona Regni gondolatot. Mindkét lapon a Szent István följánlja a koronát Máriának témájú kompozíció jelenik, mely a Patrona Hungariae gondolat

A XVIII. század második felében Franciaországban és 1780–1817 között Magyarországon működő német származású metszőtől a kutatás százánál több fametszetet tart számon. Az *Officium Rákóczianum* címlapelőzékeként megjelent ábrázolás feltehetően I[nnocentius] S[imonchich] *Oratio de reliquiis sanctorum die festo divi Stephani regi Hungariae* (Vác 1796) című műve számára készült. Mint Vayerné rámutatott, Gritner e munkájához valamilyen előképet használhatott: a tiszta vonalú, arányos kompozíció közel áll Jacob Gabriel Mollinarolónak a győri székesegyházban lévő azonos témájú domborművéhez.⁷⁴ Anton Meyer címlapelőzéke **(86)** Gritner metszetét másolja.

A felsorolt XVIII. századi címlapelőzések közül Binder rézmetszete

19. ÁBRA

Az első magyar feliratos címlapelőzék metszet az 1756. évi magyar nyelvű kassai kiadásban jelent meg. Georg Christian Kilian augsburgi rézmetsző munkája. **(36)**

20. ÁBRA

Az 1798. évi magyar nyelvű kiadás fametszetes címlapelőzéke. Fametszet, Gritner szignált munkája. **(82)**

21. ÁBRA

Az 1801. évi Pesten megjelent kiadás Gritner nyomán készített címlapelőzéke. Anton Meyer szignált rézmetszete. (86)

22. ÁBRA

Az 1750. évi bécsi kiadás címlapelőzék metszete a bécsi jezsuita kollégiumban működő Sodalitas Major-ra utal. Franz Leopold Schmitner szignált rézmetszete. (28)

már csak illusztráció funkcióban tűnik fel néhány XIX. századi kiadásban (93, 95).

2. A társulati ajándékkönyvként megjelent kiadásokban előfordul, hogy a címlapelőzék utal az adott társulatra. Így például az 1751-es bécsi kiadás Franz Leopold Schmitner által készített címlapelőzéke az álló Istenanyát ábrázolja, felirata a bécsi jezsuita kollégiumban működő Sodalitas Majorra hivatkozik (28).

3. A változó használói igényekhez alkalmazkodnak azok a XIX. századi címlapelőzések, amelyeken a hit, remény, szeretet témája allegorikus kompozícióban jelenik meg (87, 94). Ezeknek a lapoknak nincs közvetlen kapcsolata a könyv tartalmával, bár a metszeteket az *Officium Rákóczianum* számára rendelték meg.⁷⁵ Az 1836-ban, 1855-ben és 1882-ben megjelent ki-

adásokat **(97, 99, 100)** Kovátsch József bécsi **(97, 99)** és W. Baumann **(100)** rézmetszők föltehetően másodlagosan felhasznált címlapelőzékei díszítik. Mindhárom lap a XIX. századi ízlésvilágot tükrözi. Témájuk: Mária mennybevétele **(97)**, Mária a keresztet tartó gyermek Jézussal **(99)** és Mária a gyermek Jézussal és Keresztelő Szent Jánossal **(100)**. Ez utóbbi Raffaello *Madonna della Seggiola*ja nyomán készült, s az „O Mutter, nimm auch uns zu Kindern an!” felirattal látták el.

A kiadások több mint felében a címlapelőzések mellett további illusztrációk szerepelnek. Ezek jelentős részben tudatosan megkomponált sorozatok, amelyek kapcsolódnak az összeállítás tartalmi és szerkezeti egységeihez. A metszetekre több kiadásban már a címlapon felhívják a figyelmet (pl. **11, 56, 60, 77**). Elsődleges céljuk a szövegek megvilágítása, tartalmának képi összeg-

23. ÁBRA

Az 1806. évi budai latin nyelvű kiadás címlapelőzék metszete. Czetter Sámuel pontozó modorú szignált rézmetszete. **(87)**

24. ÁBRA

Az 1855. évi bécsi kiadás címlapelőzéke. Kovátsch József szignált rézmetszete. **(99)**

KÉPEK AZ 1713. ÉVI
NAGYSZOMBATI
KIADÁSBÓL

25. ÁBRA
Szenháromság. (3)

26. ÁBRA
Loretói Mária. (3)

27. ÁBRA
Szent József. (3)

zése és az áhítat elmélyítése. A latin kiadásokat többnyire rézmetszetű, a magyar nyelvűeket réz- és fametszetű sorozatok díszítik. Ez arra utal, hogy a különböző nyelvű kiadásokat részben más vásárló rétegeknek szánták. A réz- és fametszetek technikai színvonala és ikonográfiája egyaránt eltérő. A magasabb használói körnek szóló latin nyelvű kiadások rézmetszetű illusztrációi általában összetettebbek, kidolgozottabbak, szemben a szélesebb rétegeknek szánt nemzeti nyelvű nyomtatványok réz- és fametszeteinek szerényebb technikai színvonalával, leegyszerűsített ikonográfiájával.

A kiadástörténetben több rézmetszetű sorozat különíthető el egymástól. A jelentősebbek az első megjelenés időrendjében haladva a következők:

1. A legkorábbi egy először 1713-ban Nagyszombatban megjelent szignálatlan sorozat, amely címlapelőzékéből és további öt, a Szentháromságot, a lorettói Szűz Máriát, Szent Józsefet, az őrangyalt és egy

28. ÁBRA
Őrangyal-
jelenet. (3)

29. ÁBRA
Purgatórium-
jelenet. (3)

KÉPEK 1726. ÉVI
NAGYSZOMBATI KIADÁSBÓL

30. ÁBRA
Szenháromság. (6)

31. ÁBRA
Loretói Szűz Mária. (6)

32. ÁBRA
Szent József. (6)

purgatóriumi jelenetet ábrázoló lapból áll **(3)**. A sorozat egy kéztől származik, darabjait a kötet megfelelő szerkezeti egységei elé illesztették. A sorozatot 1726-ban egyszerű keretézéssel újra megmetsztették **(6)**, s ugyanennek a sorozatnak az erősen lekopott rézlapokról készített, kevésbé tiszta, helyenként utánmetszett levonatai tűnnek fel az 1730-ban Nagyszombatban **(9)** és 1732-ben Steyrben Joseph Grünenwald nyomdájában megjelent kiadásokban **(12)**.

2. A zágrábi kiadásokban egy címlapelőzékéből és négy további rézmetszetből álló sorozat található, melyekhez a kiadások egy részében a címlapon egy téglalap alakú kisméretű metszet kapcsolódik.⁷⁶ Az 1737-es kiadásban az öt metszet közül négyen a „Soror Isabella P. F.” szignatúra vagy ennek rövidített változata olvasható **(15)**. A stílus alapján lehetséges, hogy az ötödik metszetet is ugyanaz a kéz készítette vagy az ismeretlen metsző ahhoz igazodott. Az 1750-es kiadásban a so-

33. ÁBRA
Órangyal-jelenet **(6)**
34. ÁBRA
Purgatórium-jelenet **(6)**

KÉPEK AZ 1730. ÉVI
NAGYSZOMBATI
KIADÁSBÓL

35. ÁBRA
Regina Patrona
Hungariae.
Címlapelőzők
metszet. (9)

36. ÁBRA
Szentháromság. (9)

37. ÁBRA
Loretói Mária. (9)

38. ÁBRA
Órangyal-jelenet.
(9)

39. ÁBRA
Szent József. (9)

40. ÁBRA
Purgatórium-jelenet.
(9)

KÉPEK AZ 1737. ÉVI
ZÁGRÁBI KIADÁSBÓL

41. ÁBRA
Regina Patrona
Croatiae. Címlapelőzők
metszet. (15)

42. ÁBRA
Szentháromság. (15)

43. ÁBRA
Maria Immaculata.
(15)

rozatból ugyanettől a kéztől három szignált metszet található (27). Ezek témájukat tekintve azonosak az 1737-es sorozat megfelelő darabjaival, szerkezetük azonban némi eltérést mutat. Az 1754-es kiadásban

már csak a sorozat második tagja azonos az 1737-es sorozat megfelelő darabjával, a többi lap az előző kiadások metszeteinek újrametszett változata (33). Az 1794-es kiadásban a sorozat egy további, eddig nem szereplő szignálatlan taggal bővült (81). Itt csupán az utolsó metszet szignált (Suor Isabella P. F.), amely kompozícióját tekintve az 1737-es és az 1750-es kiadás megfelelő, Dávid királyt ábrázoló lapjára megy vissza. 1798-ban már nem található szignált lap a sorozatban, s mindegyik metszet a korábbi szignált lapok gyenge minőségű, helyenként torzítva újrametszett változata (83). Suor Isabella P. F. szignálással az utolsó metszet az 1808-as kiadásban jelent meg (91).

44. ÁBRA
Dávid király. (15)
45. ÁBRA
Lázár feltámasztása.
(15)

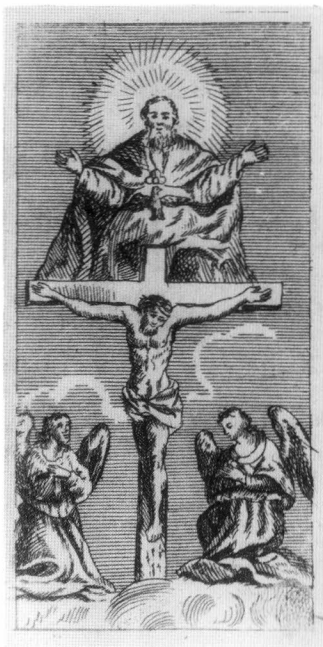

KÉPEK AZ 1750. ÉVI
ZÁGRÁBI KIADÁSBÓL

46. ÁBRA
Maria Immaculata.
(27)

47. ÁBRA
A bűnbánó Dávid
király. (27)

48. ÁBRA
Ezékiel próféta
látomása a csontokkal
teli mezőről. (27)

KÉPEK AZ 1794. ÉVI
ZÁGRÁBI KIADÁSBÓL

49. ÁBRA
Címlapelőzék
metszet. (81)

50. ÁBRA
Szentháromság. (81)

51. ÁBRA
Ezékiel próféta
látomása a csontokkal
teli mezőről. (81)

52. ÁBRA
A bűnbánó Dávid király. (81)

53. ÁBRA
Az 1798. évi zágrábi kiadás címlapelőzők metszete. (83)

A lapok részben eltérő keretezése, a változatok jelenléte és az 1737-es sorozat ötödik, Lázár feltámasztása témájú képének (15) kicserélődése az Ezekiel proféta látomása a csontokkal teli mezőről témájú ábrázolásra (27) egyaránt arra utal, hogy a metsző nem az *Officium Rákóczianum* számára készítette a sorozatot. A metsző, Isabella Piccini (Picina) egyike volt a nem túl nagy számú XVII. századi női rézmetszőknek. Mint Giacomo Piccini⁷⁷ rézmetsző lánya és tanítványa a velencei Santa Croce konvent apácájaként fejtette ki széles körű rézmetsző tevékenységét 1665–1692 között. Saját elképzelése és idegen előképek alapján egyaránt dolgozott.⁷⁸ A gyűjtemény illusztrálására másodlagosan felhasznált rézlapok 1737-ben már kopottak voltak, ezért volt szükség a későbbi át- és újrametszésekre.

3. Franz Leopold Schmitner címlapelőzőkből és kilenc metszetből álló sorozata díszíti a nagyszombati kiadások egy részét (19, 24, 31, 37).

S.S. TRINITAS.

B.V. MARIA SINE MACULA
CONCEPTA.

Szignaturája csak a Regina Patrona Ungariae feliratú címlapelőzéken olvasható, mégis bizonyosra vehető, hogy az egész sorozatot Schmitner készítette: a sorozat azonos stílusban készült tagjain latin felirat olvasható, s a lapokat azonos, barokk képkeret imitáció keretezi. A korábban említett 1713-as nagyszombati sorozat szignálatlan darabjai nem tekinthetők a Schmitner-lapok előképének, mivel mindkét sorozat önálló kompozíciós elképzelést tükröz.

Schmitner sorozata „F. L. Schmitner sc. Tyrnaviae” szignálással 1742-ben tűnik fel először, a levonatok ekkor frissek és tiszták **(19)**. A rézlapok kopása 1749-ben még alig észrevehető **(24)**. Ezt követően Schmitner egy másik, az előzővel egyező kompozíciójú sorozatot is készített, melynek első tagján, a címlapelőzéken „F. L. Schmitner sc. Viennae” szignálás olvasható. Ezek a metszetek 1753-ban **(31)** és 1757-ben **(37)**

KÉPEK AZ 1742. ÉVI
NAGYSZOMBATI
KIADÁSBÓL

54. ÁBRA
Szentháromság.
(19)

55. ÁBRA
Maria Immaculata.
(19)

56. ÁBRA
Loretói Mária. (19)

57. ÁBRA
Nepomuki Szent
János. (19)

58. ÁBRA
Szent Anna olvasni
tanítja Máriát. (19)

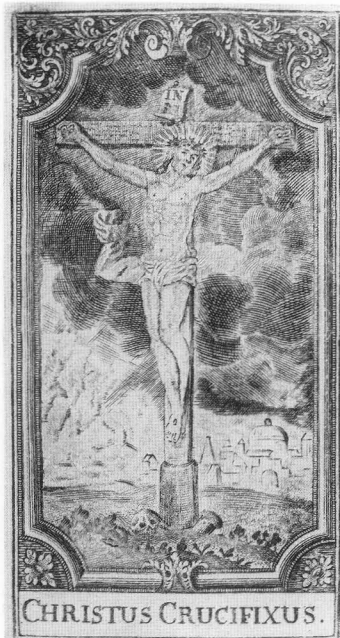
S. ANGELUS CUSTOS 60

MISEREMINI MEI MISEREMINI MEI
SALTEM VOS AMICI MEI .

59. ÁBRA
Őrangyal-jelenet
(19)

60. ÁBRA
Purgatórium-jelenet.
(19)

KÉPEK AZ 1753. ÉVI
NAGYSZOMBATI
KIADÁSBÓL

61. ÁBRA
Szentháromság. (31)

62. ÁBRA
Krisztus a kereszten.
(31)

63. ÁBRA
Maria Immaculata.
(31)

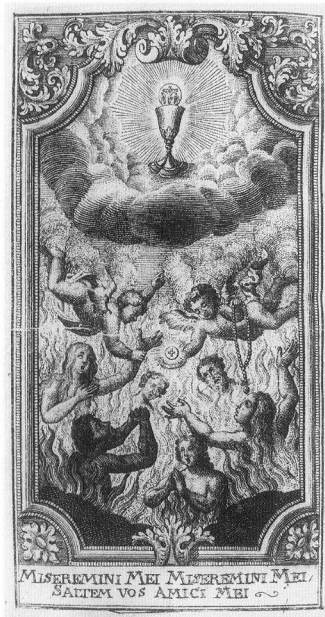
64. ÁBRA
Loretói Mária. (31)

65. ÁBRA
Szent József
a gyermek Jézussal.
(31)

66. ÁBRA
Őrangyal-jelenet.
(31)

67. ÁBRA
Szent Anna olvasni
tanítja Máriát. (31)

68. ÁBRA
Nepomuki Szent
János. (31)

69. ÁBRA
Purgatórium-jelenet.
(31)

tűnnek fel. A levonatok azonban a nagyszombati sorozatnál gyengébb minőségűek, 1757-ben már alig élvezhetőek. Az egyik 1753-as nagyszombati kiadásba **(32)** ennek a Schmitner-sorozatnak a szignálatlan, részben átmetszett változata került. 1757 után Schmitner által szignált lap nem található a kiadásokban.

4. A Schmitner-sorozatok rézlapjai az 1760-as években tönkremehettek, ezért a nagyszombati nyomda egy másik, kisebb tehetségű rézmetszőt bízott meg az újabb sorozat elkészítésével. Ez a metsző minden valószínűség szerint azonos lehet a Lipcsében tanult Anton Schlechterrel, akit a nagyszombati nyomda 1765-ben kért fel egy sorozat elkészítésére. Ez a sorozat – már kissé kopott formában – 1769-ben tűnik fel először **(53)**:⁷⁹ címlapelőzékéből és tizenkét képből áll. Ez az együttes az új témájú lapok kivételével (Loyolai Ignác, Xavéri Ferenc, Gonzaga Alajos) a Schmitner-sorozat

KÉPEK AZ 1769. ÉVI
NAGYSZOMBATI
KIADÁSBÓL
70. ÁBRA
Regina Patrona
Ungariae. Címlap-
előzék metszet. **(53)**
71. ÁBRA
Szentháromság. **(53)**

CHRISTUS CRUCIFIXUS.

BV MARIA SINE MACULA CONCEPTA.

EFFIGIES S. MARIAE LAURETAE.
Offic. Farkoz. N.A. G.

72. ÁBRA
Krisztus a kereszten.
(53)

73. ÁBRA
Mária Immaculata.
(53)

74. ÁBRA
Loretói Mária.
(53)

75. ÁBRA
Szent József
a gyermek Jézussal.
(53)

76. ÁBRA
Szent Anna
olvasni tanítja
Máriát. (53)

77. ÁBRA
Órangyal-jelenet.
(53)

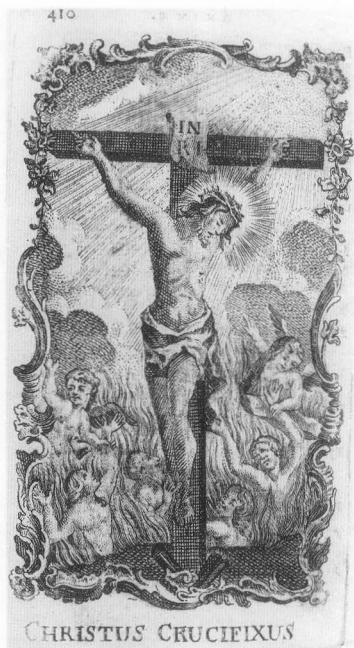

78. ÁBRA
Nepomuki Szent
János. (53)

79. ÁBRA
Loyolai Szent
Ignác. (53)

80. ÁBRA
Xavéri Szent
Ferenc. (53)

alapján készült, s a barokk képkeretet rokkoló keretezés váltotta fel. A feliratok a képek témáját nevezik meg. A tizenhárom tagú sorozatból 1773-ban két teljes rézlap-együttes állhatott rendelkezésre. Az egyik sorozat Winkler ugyancsak tizenhárom tagú sorozata is lehetett, mivel a nagyszombati nyomda 1773-as felosztási leltárában a tizenkettedrét formátumú *Officium Rákóczianum*nak huszonhat képe szerepel, összesen két forint értékben. Ezt a viszonylag alacsony árat a rézlapok föltehető kopottsága, illetve alacsony kvalitása magyarázza. Haiman György korábbi feltételezése szerint 1773-ban az *Officium Rákóczianum* számos kiadása közül talán az 1772. évi kiadás rézlemezeit leltározták, megállapítása szerint e kiadáshoz tíz, durva vonalú rézmetszetes illusztráció tartozott szignálás nélkül.⁸⁰

81. ÁBRA
Gonzaga
Szent Alajos.
(53)

82. ÁBRA
Purgatórium-
jelenet. (53)

KÉPEK AZ 1780.
ÉVI BÉCSI
KIADÁSBÓL

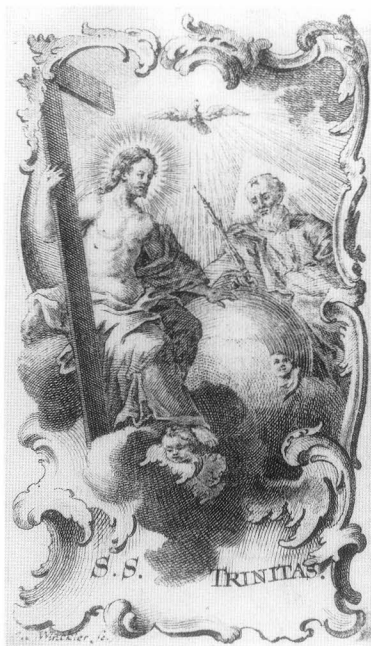
83. ÁBRA
Regina Patrona
Nostra.
Címlapelőzők
metszet. (70)

84. ÁBRA
Szenháromság.
(70)

5. Johann Christoph Winkler ugyancsak két, egymástól némileg eltérő megoldású rézmetszet-sorozatot készített az *Officium Rákóczianum*hoz. A két sorozatot eddig a kutatás nem különítette el, mivel a Winkler-féle illusztrációkat csupán a Budán megjelent kiadások alapján vették számba.

A bécsi kiadások egy részében 1749–1792 között jelent meg Winkler egy címlapelőzőkből és további kilenc lapból álló, Schmitner metszeteinek kompozícióját a barokk képkeret-imitációval együtt másoló sorozata. Szignatúra – éppúgy mint Schmitnernél – csak a címlapelőzőkre került (pl. 25, 70, 79).

Az 1772-es nagyszombati kiadás példányainak egy részében (61), majd a budai kiadásokban 1779-től (67) tűnik fel Winkler másik, tizenhárom tagú sorozata. Jóllehet a nyomda a lemezeket már 1772. januárjában átvette, a kutatás eddig csak 1779-től adatolta a sorozat felhasználását.⁸¹

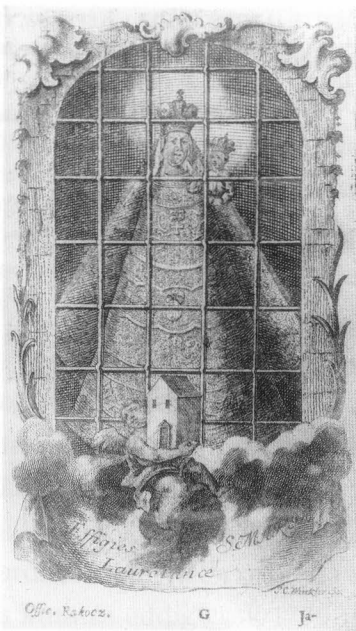
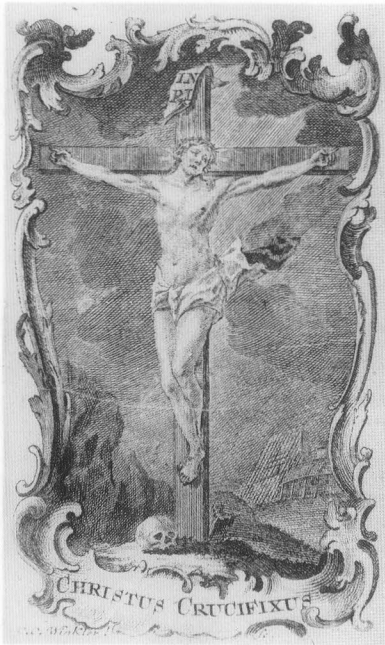

A Bécsben megjelent sorozattól eltérően a nagyszombatiban mindegyik lap szignált, s ezeket egészen 1800 körülig használták **(61, 71, 72, 73, 80, 85)**. A rokokó keretezésű lapok ugyancsak Schmitner metszetei nyomán készültek. A levonatok egy része már 1783-ban **(72)** a rézlapok átmetszéséről tanúskodik. Winkler halálózási évét (1770 körül, más adat szerint 1774 után)⁸² és a lemezek átadásának időpontját (1772. január) figyelembe véve nem lehetetlen, hogy a sorozat jóval a ma ismert első feltűnése előtt készült. Erősen kopott darabjai már 1794-ben **(80)** keverednek az 1769-ben feltűnt szignálatlan sorozat **(53)** tagjaival, s az 1800-as budai kiadásban szerepelnek utoljára **(85)**, vegyesen a szignálatlan lapokkal **(53)**.

KÉPEK AZ 1779. ÉVI
BUDAI KIADÁSBÓL

85. ÁBRA
Regina Patrona
Ungariae. Címlap-
előzők metszet.
(67)

86. ÁBRA
Szentháromság.
(67)

87. ÁBRA
Krisztus
a kereszten. (67)

88. ÁBRA
Maria Immaculata.
(67)

89. ÁBRA
Loretói Mária. (67)

90. ÁBRA
Szent József
a gyermek
Jézussal. (67)

91. ÁBRA
Szent Anna olvasni
tanítja Máriát. (67)

92. ÁBRA
Órangyal-jelenet.
(67)

93. ÁBRA
Nepomuki Szent
János. (67)

94. ÁBRA
Loyolai Szent Ignác.
(67)

95. ÁBRA
Xavéri Szent Ferenc.
(67)

96. ÁBRA
Gonzaga Szent
Alajos. (67)

KÉPEK AZ 1772. ÉVI
NAGYSZOMBATI
KIADÁSBÓL

97. ÁBRA
Szentháromság.
(61)

98. ÁBRA
Gonzaga Szent
Alajos. (61)

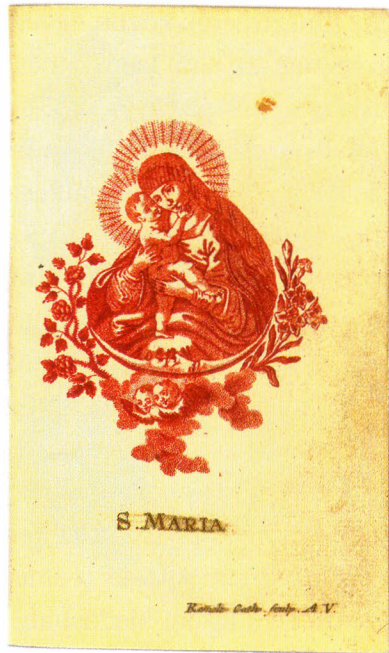

KÉPEK AZ 1752. ÉVI
BÉCSI KIADÁSBÓL.

99. ÁBRA
Címlap és címlap-
előzők metszettel.
(30)

100. ÁBRA
A jobb lator
(Szent Dizmász).
(30)

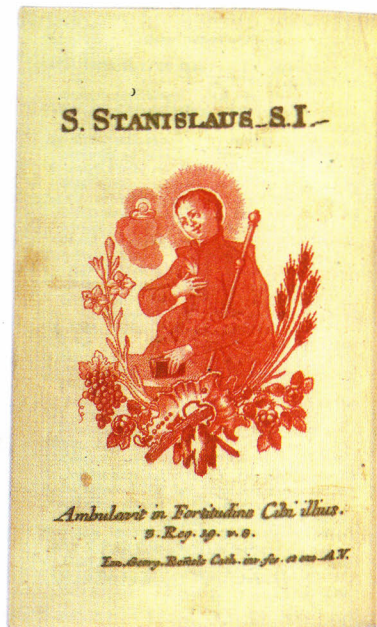

101. ábra
Maria Immaculata.
(30)

102. ÁBRA
Mariahif. (30)

103. ÁBRA
Kosztka Szent
Szaniszló. (30)

6. Az illusztrációk között egyedülálló a Johann Georg Remmele augsburgi rézmetsző által készített és laponként szignált öt színes nyomású rézmetszet. Ezek az egyik 1752-ben megjelent bécsi kiadásban **(30)** szerepelnek. A minden valószínűség szerint másodlagosan felhasznált metszeteket pontosan hozzáillesztették a szövegekhez: a szent kereszt áhítatok elé Szent Dizmász, a Szűz Mária officium elé egy Maria Immaculata, a pestis elleni imádság elé egy Mariahilf ábrázolás, Xavéri Ferenc és Kosztká Szaniszló litániájához pedig a szent egy-egy képe került.⁸³ A Remmele-metszetektől stílusában és hatásában egyaránt eltér a bécsi kiadásokra jellemző „Regina Angelorum” feliratú, szignálatlan címlapelőzők.

7. Egy teljes **(34)** és egy töredékesen **(45)** fennmaradt kiadás arra utal, hogy a pozsonyi Sebastian Zeller két sorozatot is készített az *Officium Rákóczianum*hoz. A fa- és rézmetszetekkel vegyesen illusztrált 1756-os magyar nyelvű budai kiadásban **(34)** Zellertől három szignált rézmetszet (címlapelőzők és két illusztráció) jelent meg. A lapok dinamikus kompozíciója eltér a nagyszombati nyomda megbízásából 1764 februárjában Zeller által készített nyolc tagú sorozattól,⁸⁴ melynek lapjai az ismert kiadások közül az 1767-es kassai magyar kiadásban tűnnek fel hiánytalanul **(49)**.

Az 1764-es Zeller-sorozat címlapelőzőke lehetett az a csupán szentkép funkcióban fennmaradt rézmetszet **(45)**, melynek hátoldalán az egykori nyomtatvány egészére utaló tulajdonosi bejegyzés olvasható („Hic liber est meus [...]”). A metszet keretezése és a kompozíció háttérének vízszintes vonalkázása hasonló a kolozsvári 1766-os kiadás **(48)** hiányosan fennmaradt, négy szignálatlan metszetének megoldásához. A szignált címlapelőzők **(45)** és a szignálatlan kolozsvári illusztrációk **(48)** az 1764-ben készült nyolc tagú sorozatra utalnak, ezt az 1767-es kassai kiadásban **(49)** megjelent sorozat bizonyítja. A korábbi **(34)**, szignált lapokból álló Zeller-sorozathoz tartozhatott az a két, Zeller által jegyzett metszet, mely az 1770-es kassai **(57)** kiadásba került bele.

KÉPEK AZ 1756. ÉVI
MAGYAR NYELVŰ
BUDAI KIADÁSBÓL
104. ÁBRA
Regina Patrona
Hungariae.
Címlapelőzék. (34)

105. ÁBRA
Szentháromság.
(34)

106. ÁBRA
Maria Immaculata.
(34)

**KÉPEK AZ 1767. ÉVI
MAGYAR NYELVŰ
KASSAI KIADÁSBÓL**

107. ÁBRA
Regina Patrona
Hungariae.
Címlapelőzék
metszet. (49)

108. ÁBRA
Szenháromság.
(49)

109. ÁBRA
Krisztus a keresztfán.
(49)

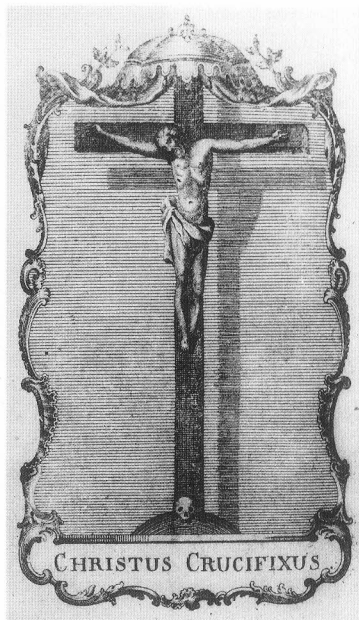

110. ÁBRA
Szent József. (49)

111. ÁBRA
Maria Immaculata.
(49)

KÉP A KOLOZSVÁRI
1766. ÉVI KIADÁSBÓL

112. ÁBRA
Krisztus
a keresztfán.
Szignálatlan,
Zeller sorozatára
utaló lap. (48)

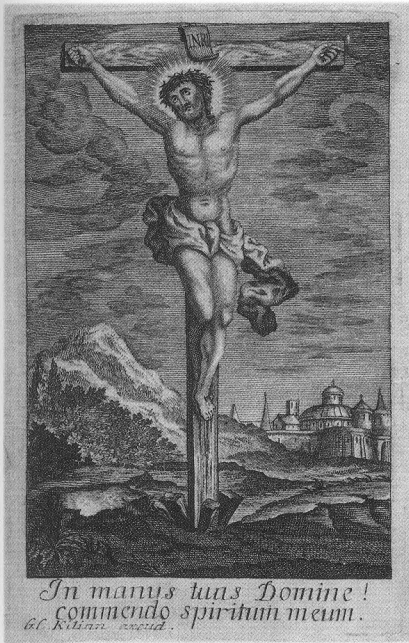

KÉPEK AZ 1756. ÉVI KASSAI
 MAGYAR NYELVŰ KIADÁSBÓL

113. ÁBRA
 Címlap a címlapelőzék
 metszettel. (36)

114. ÁBRA
 Szentháromság. (36)

8. Az 1756-ban Kassán megjelent magyar nyelvű kiadást **(36)** díszítő rézmetszetek többségét a magyarországi megrendelésre is dolgozó augsburgi rézmetszők között eddig számon nem tartott Georg Christian Kilian szignálta.⁸⁵ Kilian tanulóéveit követően 1732 előtt járt Magyarországon. Nem lehetetlen,

hogy az illusztrációsorozatot az *Officium Rákóczianum*hoz rendelték meg, bár a lapok hatása nem egységes, stílusban is eltérnek egymástól, s az egy részükön szereplő számok nem hozhatók kapcsolatba a nyomtatvány lapszámaival. A címlap „képekkel fel ékesítettvén” megjegyzése mellett a kassai megrendelésre utal az első magyar feliratos („Az ajtosság mindenre hasznos”, „Magyar Ország Pátronaya”) címlapelőzőék metszet is. Kilian valószínűleg úgy teljesítette a kassai jezsuita nyomdától kapott megrendelést, hogy a címlapelőzőeket újonnan metszette, a többi lapot pedig kész munkái közül tematikusan válogatta össze. A sorozat-

115. ÁBRA
Krisztus a kereszten.
(36)

116. ÁBRA
Maria Immaculata.
(36)

117. ÁBRA
Szent József. (36)

118. ÁBRA
Órangyal-jelenet.
(36)

119. ÁBRA
Szent Anna olvasni
tanítja Máriát. (36)

ban a korábbi kiadásokból már ismert, szokásos ábrázolásokon (Szentháromság, Krisztus a kereszten, Maria Immaculata, Őrangyal) kívül újabb ikonográfiai típusok is feltűnnek, így például a kezében jegygyűrűt tartó, virágkoszorús Szent József.

KÉP AZ 1770. ÉVI
KASSAI KIADÁSBÓL
120. ÁBRA
Maria Immaculata.
Sondermayr szignált
rézmetszete. (57)

9. Keveset lehet tudni a Simon (Sigismund) Thaddäus Sondermayr által szignált sorozatról. Ennek négy tagja a már említett 1770-es kassai kiadást (57) díszíti egy szignálatlan címlapelőzéssel és a két Zeller-metszettel együtt. Sondermayr a XVIII. század második negyedében Augsburgban működött, s több sorozatot készített jezsuita megrendelésre (pl. Kosztká Szaniszló életéről).⁸⁶ Az *Officium Rákóczianum* illusztrálására felhasznált lapjai a jezsuita rend kapcsolathálózatán keresztül juthattak Magyarországra. A kassai metszeteken a „S. T. Sondermayr sc et in” szignatura olvasható, ami a lapok kompozíciójának eredetiségére utal.

KÉPEK AZ 1776. ÉVI
GRÁCI KIADÁSBÓL

121. ÁBRA
Szent Anna olvasni
tanítja Máriát. (63)

122. ÁBRA
Imádkozó nő.
(63)

123. ÁBRA
Szenháromság.
(63)

10. A gráci kiadásokat (56, 63, 64) egy címlapelőzékben és tizenegy metszeten álló, vegyesen latin és német feliratú sorozat díszíti. A címlap a „Mit 12 schön Kupfern gezieret.” megjegyzéssel hívja fel a figyelmet az illusztrációkra (56, 63, 64). Ez egyben jelzi, hogy a vegyes, nem egy kéztől származó sorozatot a kiadvány tartalmához illeszkedően válogatták össze. A sorozat három tagját a grazi Kaupertz család egyik tagja, Johann Veit Kauperz készítette.⁸⁷ A további kilenc metszeten a „Tobias Lobeck sc. A. V.” jelzés olvasható. A Lobeck-metszeten egymástól eltérő kompozíciós megoldásai felhívják a figyelmet arra, hogy a lapokat ebben az esetben is másodlagosan használták fel.

124. ÁBRA
Krisztus a kereszten.
(63)

125. ÁBRA
Maria Immaculata.
(63)

S. IOANNES NEPOMUCENUS.

Tabacq. Laback & A. F.

S. CATHARINA V. M.

Tabacq. Laback & A. F.

S. DAVID ISRAELIS REX POENITENS.

Tabacq. Laback & A. F.

126. ÁBRA
Nepomuki Szent
János. (63)

127. ÁBRA
Alexandriai Szent
Katalin. (63)

128. ÁBRA
A bűnbánó Dávid
király. (63)

Mein Freund ist mit dem Menschen Kinder zu seyn.

Luc. 8. v. 21.

Tobias Lohbeck del. A. V.

Scheitlig und heoffsam Bedencken ist, daß man für
die Todten littel. 2. Mach. 12. 46.

Tobias Lohbeck del. A. V.

129. ÁBRA
Áldozási jelenet.

(63)

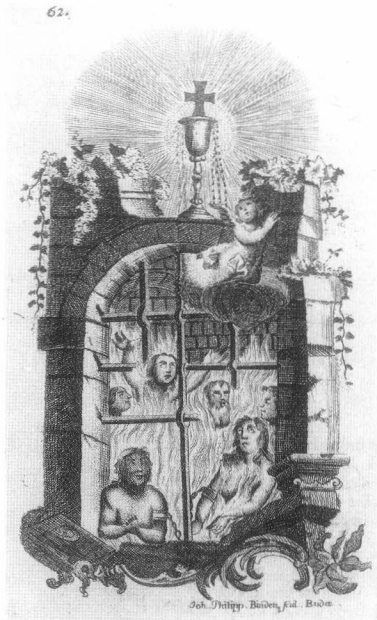
130. ÁBRA
Purgatórium-jelenet.

(63)

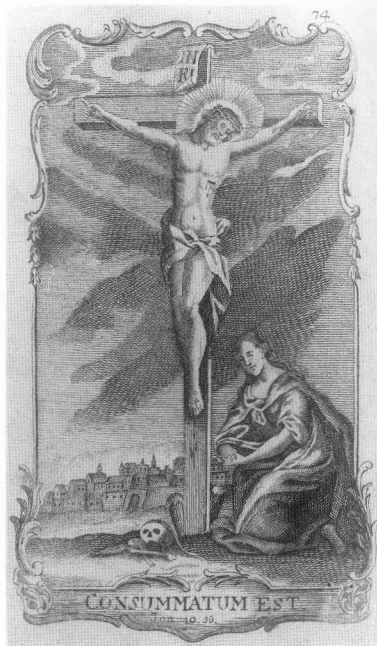
KÉP AZ 1756. ÉVI
BUDAI MAGYAR NYELVŰ
KIADÁSBÓL.

131. ÁBRA
Purgatórium-jelenet.

Johann Philipp
Binder szignált
rézmetszete. (34)

Joh. Philipp. Binder, del. Bind.

KÉPEK AZ 1790. ÉVI
BUDAI MAGYAR NYELVŰ
KIADÁSBÓL.

132. ÁBRA
Szenháromság. (77)

133. ÁBRA
Krisztus a kereszten.
(77)

134. ÁBRA
Maria Immaculata.
(77)

11. 1756-ban tűnik fel egy metszet a budai Johann Philipp Bindertől (34). Később ezzel a tisztítótűzben szenvedő lelkeket ábrázoló lappal nem találkozunk, ami azt jelzi, hogy a metszet nem tartozott az *Officium Rákóczianum* illusztrálására később készült Binder-sorozathoz.⁸⁸

Binder *Officium Rákóczianum*hoz készített metszetsorozata több, 1790–1825 között megjelent magyar nyelvű kiadást illusztrál (77, 93, 95). A sorozatot egységes stílus és zárt kompozíció jellemzi; szignált címlapelőzékéből és további hét, szignálás nélküli lapból áll. Néhány lapon érződik az előképek felhasználása: az „Immacul. Conc. B. V. Mariae” feliratú metszet például Sondermayr „Macula non est in te” jelzésű, 1770-ben Kassán megjelent lapjára emlékeztet (57). A kiadvány tartalmához illeszkedő Binder-metszetek eredeti sorrendje (77) a későbbi kiadásokban felbomlott (93, 95). A többször felhasznált metszeteken jól nyomon követhető a rézlapok kopása. Néhány kiadásban

135. ÁBRA
Szent József.
(77)

136. ÁBRA
Őrangyal-
jelenet.
(77)

137. ÁBRA
Nepomuki Szent
János. (77)

138. ÁBRA
Szent Anna olvasni
tanítja Máriát. (77)

KÉP AZ 1817. ÉVI BUDAI
MAGYAR NYELVŰ
KIADÁSBÓL.

139. ÁBRA
Órangyal-jelenet.
Binder már kopott
lemezéről készült
levonat. (93)

a Binder-sorozatot másoló, változó számú (öt: **84**, nyolc: **95**) rézmetszet maradt fenn, ami a sorozat reprodukálásának szándékát jelzi.

12. Az 1773-ban Bécsben megjelent kiadást (**66**) a „Regina Angelorum” feliratú címlapelőzéken kívül nyolc tagból álló, a szöveganyaghoz szorosan kötődő szignálatlan rézmetszet díszíti. A szokásos Szentháromság ábrázolás mellett a korábbi kiadásokból nem ismert ikonográfiájú lapok szerepelnek: a Jézus nevéről szóló kisoffíciomhoz a Prágai Gyermekek Jézus képét, az Oltáriszentségről szóló részhez az Utolsó vacsora jelenetét, a szeplőtelen fogantatás offíciomához Krisztus sebeiből, lángoló keresztből és Jézus nevének monogramjából összeállított szimbolikus ábrázolást, a Mária offíciomhoz Piëtát, Szent Anna kultuszához Metterciát, a Pádulai Szent Antal imádsághoz a szent látomását, az eucharisztia orációkhoz az apokaliptikus Bárány imádsásának jelenetét illesztették.

KÉPEK AZ 1773. ÉVI BÉCSI LATIN NYELVŰ KIADÁSBÓL.

140. ÁBRA

Címlap a címlapelőzék metszettel. (**66**)

141. ÁBRA
Szenháromság. (66)

142. ÁBRA
A prágai gyermek
Jézus. (66)

143. ÁBRA
Az utolsó vacsora.
(66)

144. ÁBRA
Szimbolikus
ábrázolás Krisztus
öt sebével, lángoló
kereszttel. (66)

145. ÁBRA
Pièta. (66)

146. ÁBRA
Szent Anna
harmadmagával.
(66)

147. ÁBRA
Páduai Szent Antal
látomása. (66)

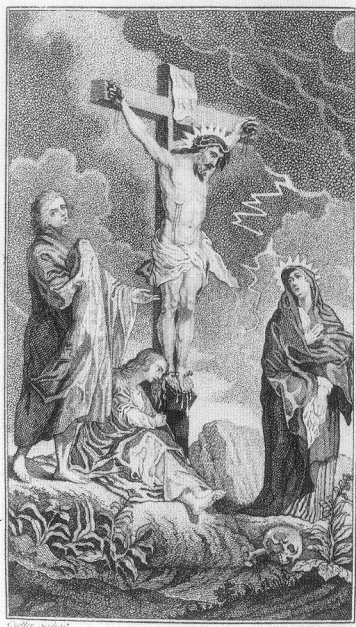
148. ÁBRA
Az Apokaliptikus
Bárány imádása.
(66)

13. Sághy Ferenc, a budai Egyetemi nyomda gondnoka 1805-ben szerződést kötött a Bécsben dolgozó Czetter Sámuellel tíz rézmetszet elkészítésére az *Officium Rákóczianum*, a *Liliomkertecske* és az *Ájtatos imádságok* új kiadásaihoz. Minden rézlemezről hat-ezer levonatot rendelt, a címlapokat Falka Sámuel

metszette. Ez a sorozat 1806-tól jelent meg (87), majd ennek hat tagból álló változatát (94) Watts János sztereotípija eljárásához Lenhardt Sámuel pesti réz- és acélmetsző alkalmazta.⁸⁹ A pontozó modorú rézmetszeteken érződik, hogy Czetter jól ismerte a korábbi kiadások illusztrációanyagát.

Kivételnek tekinthető az a kiadás, melyben a metszetek nem a kiadvány tematikus szövegegységeihez, hanem egy-egy imádsághoz tartoznak (13). A szignálatlan lapokat az imádság szövege keretezi, melyek többek között felszólítanak a képek megcsókolására („[...] Maria! Saluto

KÉPEK AZ 1806. ÉVI
BUDAI KIADÁSBÓL.

149. ÁBRA
Szentháromság. (87)

150. ÁBRA
Golgota-jelenet. (87)

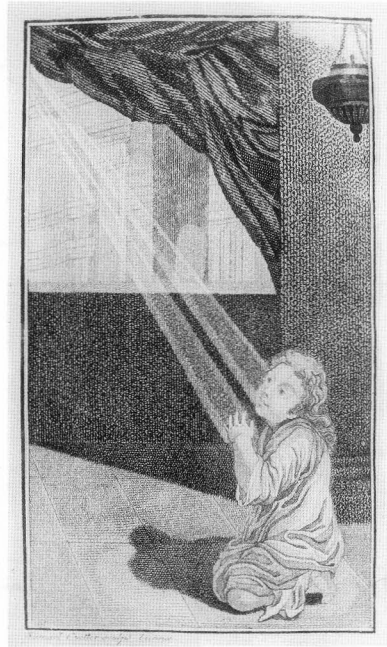
151. ÁBRA
Maria Immaculata.
(87)

152. ÁBRA
Szent István
felajánlja a koronát
Máriának. (87)

153. ÁBRA
Sámuel a templom-
ban. (87)

[...] in hac [...] Imagine (et Exosculator)[...]; „Osculare Imaginem et dic: [...]”). Ezek az illusztrációk az adott kiadásra jellemzők, s alkalmoszerűségükkel átmenetet alkotnak az *Officium Rákóczianum*hoz készített illusztrációk és a kötetekbe a használóktól utólag beraasztott képek között.

A réz- és fametszetes illusztrációk mindössze egyetlen sorozatban, a már említett 1756-os budai (34) kiadásban keverednek. A nyomda-díszekkel keretezett öt fametszet (Oltáriszentség, arma Christi, Napbaöltözött Asszony, Pièta, Szent Mihály arkangyal) funkciója itt azonos a rézmetszetekével: bevezetik és elválasztják egymástól a nagyobb szövegrészeket.

Néhány magyar nyelvű kiadásban a XVIII. század közepén csak fametszetek találhatóak. Az általában hat tagú sorozatot a győri Streibig nyomda duckészletéből esetlegesen válogatták össze és a kötet tartalmának

Ad 1145
OFFICIUM
RAKOCZIANUM.

YARA PIETATIS EXERCITIA
Hominis Catholicici.

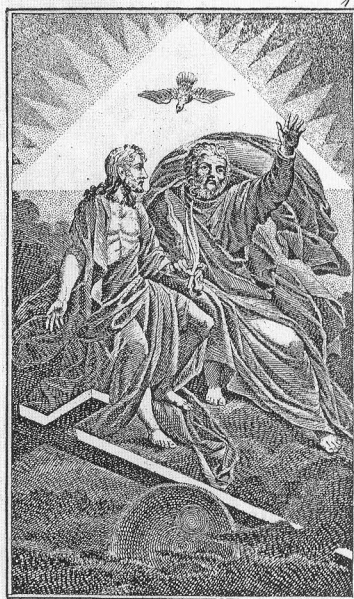
Edito omnium emendatione.

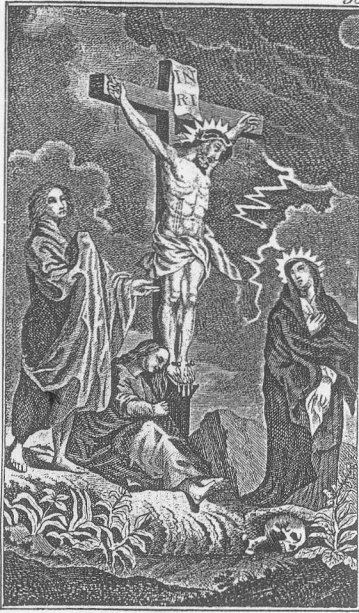
BUDA
Starocypjo Watsiano
 Typographiae RUniversitatis Hungaricae
 1821.

KÉPEK AZ 1821. ÉVI
 BUDAI KIADÁSBÓL.

154. ÁBRA
 Címlap a címlap-
 előzék metszettel.
 (94)

155. ÁBRA
 Szentháromság.
 (94)

156. ÁBRA
Golgota-jelenet. (94)

157. ÁBRA
Maria Immaculata.
(94)

158. ÁBRA
Szent István
feljárnlja a koronát
Máriának. (94)

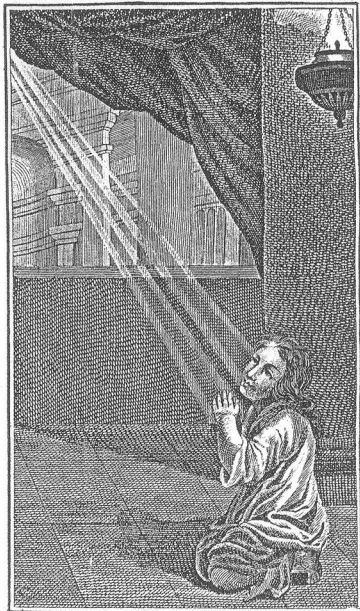

159. ÁBRA
Sámuel a templomban.
(94)

KÉPEK AZ 1730. ÉVI
KOLOZSVÁRI LATIN
NYELVŰ KIADÁSBÓL.

160. ÁBRA
Kolozsvári könnyező
kegykép. Rézmetszet,
fametszetű keretben.
(13)

161. ÁBRA
Nepomuki Szent János.
Rézmetszet, fametszetű
keretben. (13)

PIUS AFFECTUS
AD B. V.
MARIAM

Coram hac ejus *Claudiopolitana Thaumaturga Icone.*

O Beni
go, &
MARIA! Sa
ror in hac à
miraculis ce
magine (&
Te, & Tu
finu gestas,
Filiu JE
Erga quem
amabili vul
& Lacrymã
veluti Eide
recurrunt,
miseri cordi
filiu JE
Scis, ô Chara Mater, & vides cor meum, quã
ego

gnissima Vir
luto, & vene
tor gratiis, &
lebrī Tuã I
Exorcutor)
um, quem in
dilectissimū
SUM.

quia Te hic
tu inclinã,
tībūs oculis
supplicantē,
Joannes suum credit Patronum Boemia; In qua
Tuã Pietatis, Admirandã Sanctitatis, Corulcant
insignia, ŷ. Domine, ne elongaveris auxilium tuum
à me. ŷ. Ad defensionem meam respice.

CULTUS
S. JOANNIS NEPOMUCENI,
CELEBERRIMIBONE FAME, ET IN ALIIS
NECESSITATIBUS HAC ETATE PATRONI
OFFICIUM.
AD MATUTINUM.

ŷ. Domi
ape
meum a fun
tuam. ŷ. De
um meū in
mine ad ad
festina. Glo
Alleluja, vel
mine, Rex
riæ. Hym.
pomucē de
Joannes suum credit Patronum Boemia; In qua
Tuã Pietatis, Admirandã Sanctitatis, Corulcant
insignia, ŷ. Domine, ne elongaveris auxilium tuum
à me. ŷ. Ad defensionem meam respice.

En LIBRO S. Joannis Nepomuceni
linguam veram et revelat
se nullum vitiosum. Verbum
profanum per eam.

ne labia mea
rics. ŷ. Et os
ciabit laudē
usin ad jutori
tendē, ŷ. Do
juvandū me
ria Patri, &c.
Laus tibi Do
aeternae glo
Orbi Ne.

dit, Te
Joannes suum credit Patronum Boemia; In qua
Tuã Pietatis, Admirandã Sanctitatis, Corulcant
insignia, ŷ. Domine, ne elongaveris auxilium tuum
à me. ŷ. Ad defensionem meam respice.

Cra
tia. D
ria, per gloriola merita S. Martyris tui Jo
annis

✠ ✠ ✠ 47

A' JÉSZUS NEVÉRŐL
TISZTELET.

OFFICIOM
A'
JESUS NEVÉRŐL.
A MATUTINOMRA.

Aldott légyen az Ur Neve, mostantúl -fogva, és mind örökké, Amen.

γ. Uram nyisd-meg az én ajakimat:
β. És az én Szám a' te dicsiretedet hirdeti.

γ. Istenem figyelmezz legítésemre:
β. Uram fiets legítésemre.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, és Szent Léleknek, Mí-képpen kezdetben vala, és most, és mindenkoron, és örökkön örökké, Amen.

D.

Officiom az Oltári Szent Sacramentomról. 37

Mos-el sok bűneinket,
Gyógyítsd -meg tébeinket,
Tűzedtől égjen szívünk,
Lágyítsd keménységűnket,
Hajtsd -meg kevelységűnket,
Hogy járjuk ösvényidet.

Engedd hív szolgáidnak,
Kik tégedet halgatnak,
Hétfizes kegyelmedet.

Az jóert adgy érdemer,
Halálunkkor jó véget,
'S Mennyben bődög örömet, Amen.

*****

AZ OLTÁRI SZENT
SACRAMENTOMRÓL
TISZTELET.

OFFICIOM
AZ OLTÁRI SZENT
SACRAMENTOMRÓL.
A MATUTINOMRA.

γ. Uram nyisd -meg az én ajakimat:
β. És az én szám a' te dicsiretedet hirdeti.

F 3

γ. tleL

✠ ✠ ✠ 180

OFFICIOM
BÓLDOG ASSZONY
MAKULÁTLAN
FOGANTATÁSARÓL.

A MATUTINOMRA.

γ. Most én ajakim vígan hirdesétek:
β. Dicsireti, és mélfóságát e' Böldög Szűznek.

γ. Asszonyunk figyelmezz legítésemre:
β. Engemet ellenségim kezétől hatalmasán általmazz.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, és Sz. Léleknek: Mí-képpen kezdetben vala, és most, és mindenkoron, és örökkön örökké, Amen.

Hym.

KÉPEK AZ 1756. ÉVI
BUDAI MAGYAR
NYELVŰ KIADÁSBÓL.

162. ÁBRA
Arma Christi passió-
virággal. (34)

163. ÁBRA
Oltáriszentség. (34)

164. ÁBRA
Nappaöltözött
Asszony. (34)

OFFICIOM
BÓLDOG ASZSZONY
HÉT FÁJDALMIROL.

A MATUTINOMRA.

I. Simeonnak jóvendőléséből- való fájdalom. *Luc. 2. v. 23.* Üdvöz- légy Mária, &c.

Ű. Uram nyisd- meg az én ajakimat.

R. És az én szám hirdeti a' te dicséretedet.

Ű. Uram Istenem figyelmezz az én segítségemre.

R. Uram fiels az én segítőfémre.

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, és Sz. Léleknek: Miképpen kezdetben vala, és most, és mindenkoron, és mind örökkön örökké, Amen.

Hym.

A' SZENT ANGYALOK
TISZTELETE.

OFFICIOM

AZ ŐRZŐ SZENT ANGYALRÓL.

Imádsághoz készülő Könyörgés.

Ű. Isten, ki az emberi Nemzetek őrzésére, kiváltképpen- való gondvitéléseből Mennyei Angyalokat rendeltél: engedd, hogy az én őrző Angyalom ezekkel a' könyörgésekkel, úgy tisztelyem, hogy az ő gondvitélése által, mindenütt méltóztatfam megőltalmaztani. A' mi Urunk JESUS KRISTUS által, Amen.

A MATUTINOMRA.

Engem őrző Istennek Szent Angyala, Könyörögj értem.

Ű. Uram nyisd- meg az én ajakimat:

R. És az én szám a' te dicséretedet hirdeti.

Ű. Istenem figyelmezz segítségemre:

R. Uram fiels segítőfémre,

Dicsőség Atyának, és Fiúnak, és Sz. Léleknek: Miképpen kezdetben vala, és most, és mindenkoron, és mind örökkön örökké, Amen.

Hym.

165. ÁBRA
Pièta. (34)

166. ÁBRA
Szent Mihály
arkangyal. (34)

KÉPEK AZ 1756.
ÉVI GYÓRI
MAGYAR NYELVŰ
KIADÁSÓBÓL.

167. ÁBRA
Oltáriszentség.
(35)

A'
JÉBUS KRISTUS
TESTÉNEK
ÁLDOZATTYA,
Hebr. 10. v. 10.

Az Ur vétele előtt, Imádság.

ŐRök mindenható Ur Isten, imé a' te Szent Fiadnak, a' mi Urunk JÉBUS KRISTUSnak áldott Szentségéhez járulok; mint be-

E 3 teg

OFFICIUM
AZ
Oltári Sz. Sákramentomról.

A Matutinomra.

☩. Uram nyisd-meg az én ajkimat:
R. És az én szám a' te dicséretedet hirdeti.

☩. Istenem figyelmezz segítségemre:
R. Uram fiels segítségemre,
Dicsőség Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek, &c.

Hymnus.

Tégedet áldalak, tégedet imádlak,
Édedséges JÉfusom. A'

EGYELITTEGETT
JOILLATU
ÁLDOZAT,

Exod. 35. v. 28.

A' Szent Háromság egy Isten Tiszteletiről.

OFFICIUM.

A' Szent Háromság egy Istenről.

A Matutinomra.

Aldott legyen a' meg-olozhatatlan Szent Háromság, most, és mindenkoron, és véghe-

OFFICIUM
Bóldog Afzfzony makulátlan Fogantatásáról.

A Matutinomra.

☩. Most én ajkím vígan hirdessétek:
R. Dicséretit, és méltóságát a' Bóldog Szűznek:

☩.. Afzfzonyunk figyelmezz segítségemre:
R. En-

168. ÁBRA

Az Oltáriszentség imádása. (35)

169. ÁBRA

Szenháromság. (35)

170. ÁBRA

Maria Immaculata. (35)

A' SZENT ANGYALOK, ÉS MEG-DI-
CSŐÜLT SZENTEK TISZTELETIRÓL.

OFFICIOM

Az őrző Szent Angyalról.

IMÁDSÁGHOZ KÉSZÜLŐ
KÖNYÖRGÉS.

UR Isten, ki az emberi nemzetnek őrzésére, kiváltképpen-való gondviselésből mennyei Angyalokat rendeltél: engeddd, hogy az én őrző Angyalomat,

OFFICIOM

Szent Józsefről, a' Boldogságos Szűz
MARI Anak Jegyzéséről.

A' Matutinomra.

JESUS, MARIA, JOSEF.

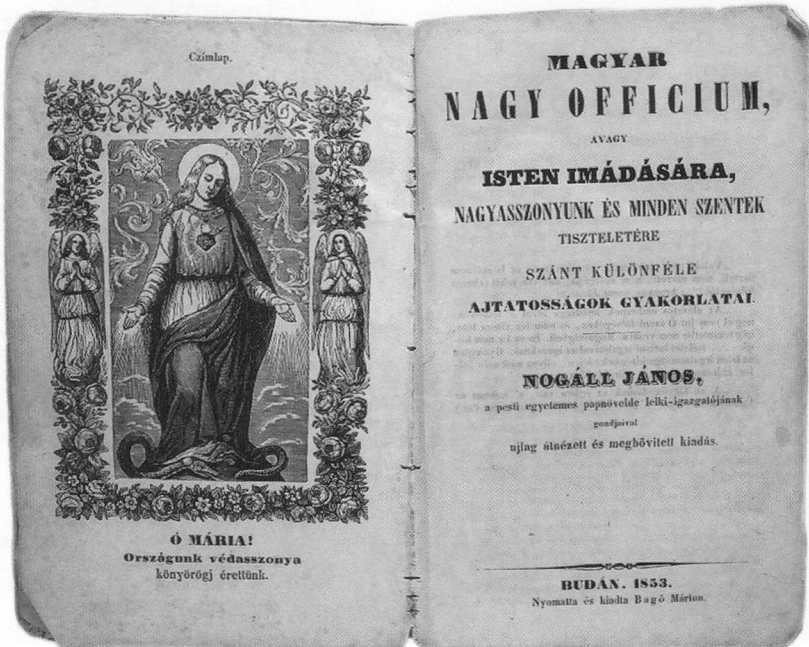
ψ. Uram nyisd-meg az én ajkaimat:
ϣ. És az én ízám a' te dicséretedet
hirdeti,
ψ. Istenem figyelmezz segítségemre:
ϣ. Uram siefő segitésemre,
H h 4 Di.

megfelelően illesztették a nagyobb szerkezeti egységek elé (35, 38). Az 1853-as budai kiadás előszava külön foglalkozik a kötetet díszítő fametszetekkel (98). Eszerint a hét fametszetes tábla az *Officium Rákóczianum* adott kiadásához készült. Mindegyik fametszeten felirat jelzi, hogy az ábrázolás a nyomtatvány melyik lapjához tartozik.

Az olvasók minden bizonnyal igényelték az illusztrációkat. Az illusztrált kiadások magas aránya mellett erre utal, hogy a gyakori használat nyomait viselő példányokba újabb, a tartalomhoz illeszkedő képeket ragasztottak be,⁹⁰ utólag kézzel kiszínezték az illusztrációkat,⁹¹ szentképeket, gyónócédulákat és imalapokat helyeztek el benne,⁹² illetve megpróbálták pótolni az elveszett illusztrációkat.⁹³ A példányokból leválasztott illusztrációkat - eredetüket nem jelezve - „önálló” szentkép-ként is számon tartja a kutatás.⁹⁴

171. ÁBRA
Őrangyal-jelenet.
(35)

172. ÁBRA
Szent Család
és Szentháromság
purgatórium-
jelenettel. (35)

KÉPEK AZ 1853. ÉVI
BUDAI KIADÁSBÓL.

173. ÁBRA
Címlap a címlap-
előzők metszettel.
(98)

174. ÁBRA
Szentháromság.
(98)

175. ÁBRA
Mária a gyermek
Jézussal. (98)

176. ÁBRA
Az 1794. évi budai
latin nyelvű kiadás
címlapja és kézzel
színezett címlap-
előzők metszete.
(80)

HASZNÁLAT

A XVIII. századi kiadások példányait az autopszia tanúsága szerint tartósan használták, s csak a XIX. századi kötetek egy része bizonyult viszonylag érintetlennek. A kézzel kiszínezett metszetillusztrációk, az elszíneződött, töredezett lapszélek, a széteső kötések, a lapok közé behelyezett szentképek és lepréselt növények, a hiányzó oldalak és ívek, a tulajdonosi és használói bejegyzések, valamint a kézzel beírt imádság-szövegek egyaránt jelzik, hogy az *Officium Rákóczianum* népszerűségét és jelentőségét tekintve magyar viszonylatban bátran odaállítható például Wilhelm Nakatenus *Himmlisch Palm-Gärtlein* című, 1662-től a XX. századig több mint hatszáz kiadást megért, hasonló tartalmú összeállítása mellé.⁹⁵

A többnyelvűség és a viszonylag alacsony eladási ár eleve biztosította, hogy az összeállítás eljusson a társadalom legkülönfélébb rétegeihez. 1702–1705 között a nagyszombati nyomda bécsi könyvkereskedőjénél az *Officium Rákóczianum* a legkeresettebb nagyszombati kiadványok között szerepelt, mivel a legtöbb példányt ebből vásárolták, harminc krajcáros áron. Ez az ár 1773-ra sem változott jelentősen: a nagyszombati jezsuita nyomda könyvraktári leltára szerint egy bekötött példány ára ötvenegy krajcár volt, s a bekötetlen példányokat – melyekből akkor 5150 darab volt raktáron – mindössze tizenhét krajcárért értékelték.⁹⁶ Az 1853-ban megjelent kiadásra **(98)** előjegyzést gyűjtöttek. A kötet előszava szerint „[...] újabb kiállítás esetére egyetlen helyről, Gyöngyösről és vidékéről, hatszáz példány előleg megrendeltnék”. E kiadás példányainak árát Bagó Márton „kötetlenül egy pengő forintban szabta meg” **(98)**.

A kiterjedt hatástörténet bemutatása külön tanulmány feladata. Itt csupán néhány további adattal hívjuk fel a figyelmet az összeállítás művelődéstörténeti jelentőségére. A nagyszombati általános papnevelő növendékei a noviciátus után a XVIII. században az *Officium Rákóczianum* szövege alapján tették le a professio fideit az intézmény előírásainak betartására.⁹⁷ A XVIII. századi imádságoskönyvek között kevés olyan található, melyben ne szerepelnének minden valószínűség szerint az *Officium Rákóczianumból* átvett szövegek. Így például az 1780-ban Egerben megjelent *Lelki fegyverházban* az a Szent József kis-officium található, amit a magyar nyelvű *Officium Rákóczianum* is tartalmaz.⁹⁸

A könyv társulati jelvényként is szolgált. 1765-ben például a győri jezsuita gimnázium egyik syntaxista diákjának, Körmendi Antal kongreganistának a temetésén két zöld ruhás társulati tag letakart tányéron egy *Officium Rákóczianummal*, illetve koszorúval (corona) kísérte a halottat.⁹⁹ A székesfehérvári pálos gimnáziumban 1776–1786 között a diákok gyakran kapták ajándékba az *Officium Rákóczianum* példányait.¹⁰⁰

A XVIII–XIX. századi áhitati kiadványok közül – valószínűleg a könnyebb eladhatóság miatt – több a címében utalt az *Officium Rákóczianumra*. 1769-ben például a budai Landerernél az *Officium Rákóczianum* alcíméből származó címen (*Varia pietatis exercitia, omnibus Christi fidelibus accomodata*) jelent meg Stanislaus Losgott ferences szerzetes imádságoskönyve. A győri Streibig nyomdából 1831-ben *Magyar kis Officium* címen olyan imádságoskönyv került ki, melyben már csupán egyetlen officium szerepel.¹⁰¹

A kiadások használatát a bibliográfiai leírások is tükrözik: a csonka példányok (pl. **1**), a hiányzó részeket kézírással pótló szövegrészek (pl. **9, 28**), a példány szerint nem ismert (pl. **2, 4, 21, 23**), a csupán töredékből ismert (pl. **45**) kiadások és a még napjainkban is „lappangóvá váló” példányok (pl. **26, 65**) bizonyítják a folyamatos érdeklődést az összeállítás iránt.

Az egykori tulajdonosok a kor szokásának megfelelően gyakran törekedtek példányaik egyedivé tételére. Az egyetlen példányból ismert 1784-es zágrábi kiadásba **(74)** például harminckilenc, „I. X. Klauber sc.” szignálású szentképet ragasztottak be, melyek a szövegekhez illeszkednek. Egy 1783-ban megjelent kötet végére „Anima poenitens” címmel egy ötlapos kéziratos imádságot kötöttek.¹⁰² Több példányban olvashatók használóktól bejegyzett „hathatós” és „nagy erejű” imádságok.¹⁰³ A folyamatos használatot mutatják a kalendárium típusú családi bejegyzések. Babits Mihály a következő sorokat írta egy, a saját könyvtárában őrzött példányról: „Egy *Officium Rákócziánumban* más dátum áll: *In Zombam veni ... az évszámra most nem emlékszem. Egy dédapám élt Zombán*”.¹⁰⁴

JEGYZETEK

- 1 KNAPP Éva, Irodalomkínálat és művelődési program a barokk kori társulati kiadványokban. (Kand. ért., Kézirat) Budapest 1989. 82–84.
- 2 LUKÁCS László, A független magyar jezsuita rendtartomány kérdése és az osztrák abszolutizmus (1649–1773). Szeged 1989.; GALAVICS Géza, A Rákóczi szabadságharc és az egykorú képzőművészet. = Rákóczi-tanulmányok. Szerk. Köpeczi Béla, Hopp Lajos, R. Várkonyi Ágnes. Budapest 1980. 465–510. itt: 482–487.
- 3 HOLL Béla, „Jóillatú virágos kertekből egybe szerkesztett ájtatosságoknak gyakorlása ...” Az *Officium Rákóczianum* története. *Vigilia* 20 (1955). 405–411.
- 4 KATONA, Stephanus, *Historia critica Regum Hungariae stirpis Austriacae* [...]. Tom. XIX. (XXXVIII). Budae 1806. 882.
- 5 HOLL, i. m. (3. jegyzet) 411.
- 6 KISS Imre, Mídön a méltóságos Rakoczi Ferencz [...] Halotti Temetésével [...] Praedicállot Cassán [...]. Lőcse 1677.; KERESKENY, Stephanus, *Panegyris luctuosa* [...]. *Cassoviae* 1677.; *Umbrae Parentales* [...] *Francisci Georgii Rakoczi* [...] *Funebri elogio illustratae ab Academico Societatis Jesu Collegio Cassoviensi* [...]. *Leutschoviae* 1677.
- 7 *Umbrae Parentales*, i. m. (6. jegyzet) I3/b.
- 8 *Umbrae Parentales*, i. m. (6. jegyzet) I4/a.
- 9 KERESKENY, i. m. (6. jegyzet) B1/a.
- 10 SZINNYEI József, Magyar írók élete és munkái. XI. Budapest 1906. 473–474.
- 11 A kiadásokra a továbbiakban a bibliográfia sorszámával hivatkozunk.
- 12 KÁFER István, *Az Egyetemi Nyomda négy-száz éve (1577–1977)*. Budapest 1977. 58.
- 13 THALY Kálmán, *Gr. Rákóczi Erzsébet mint költő. Századok* 34(1900) 481–494.
- 14 THALY, i. m. (13. jegyzet) 484–485.
- 15 TÜSKÉS Gábor, KNAPP Éva, *A magyarországi barokk kori vallásos társulatok katalógusa*. (Kézirat) Budapest 1988.
- 16 „Rákotzi Franciscus II. [...] *Patrem ejus Franciscum I. auctorem aliqui faciunt notissimi precum libelli, pluribus in locis saepius recusati. Sed enim Officium Rákotzianum nomen eidem est, non quod Rakotzius auctor illius sit; sed, quod, dum is proemiales philosophiae theses Cassoviae propugnasset; libellus iste precum, ab eius professore collectarum, auditoribus distributus fuerit. Id quod a senioribus ego sub an. 1754. Cassoviae didici.*” KATONA, i. m. (4. jegyzet) 882.
- 17 FEJÉR, Georgius, *Historia Academiae Scientiarum Pazmaniae Archi-Episcopalis ac M. Theresianae Regiae Literaria*. Budae 1835. 33.; FRAKNÓI Vilmos, II. Rákóczy Ferenc vallásos élete és munkái. *Katholikus Szemle* 1904. 323.
- 18 FEJÉR, i. m. (17. jegyzet) 33.; LUKÁCS, Ladislaus, *Catalogus generalis* [...]. Pars II. Romae 1988. 1117.
- 19 KNAPP, i. m. (1. jegyzet) 89–110., 337–338.
- 20 STÖGER, Joannes, *Scriptores Provinciae Austriae Societatis Iesu*. Viennae 1856. 357–358.
- 21 *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. Première Partie: Bibliographie*. Par Augustin et Aloys de Backer. Nouvelle édition par Carlos SOMMERVOGEL. 1–12. Bruxelles – Paris – Toulouse 1890–1914. itt: 7. 1791–1793.
- 22 PETRIK Géza, *Magyarország bibliographiája 1712–1860. Pótlások V–VI*. Budapest 1971–1972.
- 23 LUKÁCS, Ladislaus, *Catalogus generalis* [...]. Pars III. Romae 1988. 1571.
- 24 LŐCSEY Mária, *Báthori Zsófia 1628–1680. Életrajzi vázlat*. Budapest 1914. 24.; MESZLÉNYI Antal, *Báthori Zsófia élete és végrendelete*. *Regnum* 1938–1939. 194.
- 25 *Ad lectorem*. 2a–b.

- 26 *Officiosa Pietatis Exercitia* [...] Editio tertia. Tyrnaviae 1687. címlapon.
- 27 LŐCSEY, i. m. (24. jegyzet) 24–26.
- 28 *Officium*. Az az, Aszszonyunk Szűz Marianak [...] szolozmaja. Nagyszombat 1662.; V. ö. még: ZOLNAI Béla, II. Rákóczi Ferenc. Budapest 1942. 174.; KISS Imre, Midőn az hatalmas halál [...] Báthori Sophia Asszony Halotti Pompáján [...]. Nagyszombat 1680. – nyomdakész kézirata: Budapest Eötvös Loránd Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár, Kézirattár (= BEK K) G 148. 15/b.; Három szép Imádságos könyvecske [...]. Bécs 1680.
- 29 HOLL, i. m. (3. jegyzet) 406–407.; Uő., Egy névtelen fordító a XVII. században. Magyar Könyvszemle 73 (1957) 59–61.; Régi Magyar Költők Tára XVII. század. 7. Katolikus egyházi énekek (1608–1651). Sajtó alá rend. Holl Béla. Budapest 1974. 621–623.; *Officium B. M. Virg. az-az* [...] Szűz Marianak Három külömb időre-valo Szolozmaja. Poson 1643.
- 30 HOLL, i. m. (3. jegyzet) 407–408.
- 31 *Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis*. In *Collegio Societatis Jesu Tyrnaviae* [...]. Tyrnaviae 1662.
- 32 TŰSKÉS, KNAPP, i. m. (15. jegyzet) Nagyszombat.; KNAPP, i. m. (1. jegyzet) 344–346.; *Manuale Sodalitatis B. Virginis Visitantis*. In *Collegio Societat. Jesu Tyrnaviae*. Tyrnaviae 1700. Szentiványi Márton approbiója: x5/a-b.
- 33 *Manuale*, i. m. (31. jegyzet) x12/a-b., 412–420.
- 34 *Manuale*, i. m. (31. jegyzet) 1–162.
- 35 *Philosophia novella* [...] . Cassoviae 1661. *Epistola Dedicatoria* 4/b.
- 36 KNAPP, i. m. (1. jegyzet) 344–346.
- 37 Menybe vitetett Böldegságos Szűz Maria congregatziójának [...] eredete [...]]. Nagyszombat 1710. Ajánló Levél. 3/b-4/a.; Itt jegyezzük meg, hogy a keletkezési és kiadási körülmények ismeretében nem meglepő, hogy az 1794-es budai *Officium Rákóczianum* kiadás (80) egyik példányát (OSZK RMK I 994:2) hozzákötötték a Báthori Zsófia által támogatott 1662-es *Officium*hoz, s e két, egybekötött nyomtatványba további illusztrációként, másodlagosan a Czetter-féle metszetsorozatból (87) választottak ki néhányat.
- 38 KNAPP, i. m. (1. jegyzet) 83–84.
- 39 HOLL Béla, Régi officios imádságos-könyveink. (Az *Officium Rákóczianum* előzményei és története). (Kézirat.) Budapest 1954. 17.; Uő., A magyar nyelvű nyomtatott katolikus imádságoskönyveink bibliográfiája. (Kézirat.) Budapest 1958. 28–31.
- 40 HOLL, i. m. (3. jegyzet) 405.; Uő., *Officium Rakoczianum*. = Új Magyar Irodalmi Lexikon. Főszerk. Péter László. 2. kötet. Budapest 1994. 1504. – a lexikoncímszó kézirátának autográf első változatában Holl Béla 81 kiadást említi.
- 41 Grada za povijest školskog i književnog rada Isusovačkoga Kolegija u Zagrebu (1606–1772). Priopcio, Fancev. I. (1606–1720). Zagreb 1934. 169.
- 42 *Acta Jesuitica*. Magyar Országos Levéltár, E 152. 237. doboz. 12. t. 4. sz.
- 43 Holl Béla nyolc német kiadásra utal. HOLL, i. m. (40. jegyzet) 1504.; HOLL, i. m. 1958 (39. jegyzet) 30.
- 44 KNAPP Éva, Gilgengart. Egy német nyelvű imádságoskönyv a 16. század elejéről. Magyar Könyvszemle 110 (1994) 137–142.
- 45 COSTER, Franciscus, *Libellus Sodalitatis* [...] . Coloniae 1576.; V. ö. CORETH, Anna, Die ersten Sodalitäten der Jesuiten in Österreich. Geistigkeit und Entwicklung. Jahrbuch für mystische Theologie 110 (1965) 7–65.
- 46 A magyarországi használatról tanúskodnak a Coster-mű 1586-os és 1600-as kölni kiadásai egyes példányainak a megjelenés idejénél néhány évtizeddel későbbi kéziratos bejegyzései. V. ö. KNAPP, i. m. (1. jegyzet) 60., 301., 387.; *Leges et Statuta Congregationis Beatissimae Virginis, sodalium omnium communia*. Dilingae 1589.; *Manuale Catholicorum*. In *usum pie precandi collectum*. Et cum Romano calendario nunc primum editum. Friburgi 1587.
- 47 VERON, Franciscus, *Manuale Sodalitatis Beatae Mariae Virginis*. Coloniae 1614.
- 48 MAYR, Georgius, *Officium Beatae Mariae Virginis Latinograecum*. Augustae Vindel. 1615.
- 49 *Officium Beatae Mariae Virginis Pij V. Pont. Max. iussu reformatum*. Venetijs 1616.
- 50 Menybe vitetett, i. m. (37. jegyzet) 2/b-3/a.; V. ö. SZINNYEI József, Magyar írók élete és munkái. II. Budapest 1893. 1076.

- 51 *Mariale Manuale Sodalitatis Immaculatae B. M. V. Mariae, Patrona Hungariae*. In Acad. S. J. Coll. Tyrnaviae. Posonii 1638.
- 52 *Manuale*, i. m. (31. jegyzet); Bibliográfia **I.** szám.
- 53 *Manuale*, i. m. (32. jegyzet) x5/a-b.; *Manuale*, i. m. (31. jegyzet); *Manuale Sodalitatis Beatae Mariae Virginis Visitantis*, in Collegio Societatis Jesu Tyrnaviae. Tyrnaviae 1668.; *Pretiosa Occupatio Sodalitatis Mariani, seu Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis [...]*. Tyrnaviae 1696.; *Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis*, in [...] *Universitate Tyrnaviensi [...]*. Tyrnaviae 1697.; *Manuale*, i. m. (32. jegyzet); *Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Visitantis*, in [...] *Universitate Tyrnaviensi [...]*. Tyrnaviae 1703.
- 54 *Catalogus Collegii Tyrnaviensi Societatis Jesu*. Saec. XVII. BEK K J 1.; *Officiosa*, i. m. (26. jegyzet).
- 55 HOLL, i. m. (3. jegyzet) 409.
- 56 KNAPP, i. m. (1. jegyzet) 160–175. – Figyelembe kell venni azt a körülményt is, hogy az *Officium Rákóczianum*nak nincs mecénása és így feltételezhető, hogy a nagyszombati jezsuita nyomda tüzleti vállalkozásként, széles használói körnek, a közismert Rákóczi névvel eladásra jelentette meg a kiadványt.
- 57 *Officiosa*, i. m. (26. jegyzet); *Varia pietatis, ac Sanctarum precum Exercitia Jesu, Mariae, Josepho, totique Sacrae Familiae, ac Sanctis Patronis dicata*. Tyrnaviae 1674.
- 58 *Varia pietatis*, i. m. (57. jegyzet).
- 59 *Officiosa*, i. m. (26. jegyzet).
- 60 *Manuale*, 1703, i. m. (53. jegyzet).
- 61 Bibliográfia 10. szám.
- 62 HOLL, i. m. (3. jegyzet) 410.
- 63 Bibliográfia **35.**, **1.**, **31.** szám.
- 64 *Officium*, i. m. (29. jegyzet); *Officium*, i. m. (28. jegyzet); Bibliográfia **35.** szám.
- 65 *Lelki virágos kert [...]*. Lőcse 1672.; *Lelki virágos kert [...]*. Nagyszombat 1712.; *Lelki utiköltés [...]*. Lőcse 1693.; *Két égő Lampas [...]*. Nagyszombat 1669.; Bibliográfia **35.** szám.; ГАЙТКО István, A XVII. század katolikus imádságirodalma. Budapest 1936. 47–50.
- 66 *Catalogus Novus Librorum. Collegii Tirnaviensi Societatis Jesu. Conscriptus A. D. MDCXC*. BEK K J2/II. 111.
- 67 *Catalogus*, i. m. (54. jegyzet) fol. 511.
- 68 Tüskés Gábor, A barokk kori szentisztelet rétegei. = Történeti antropológia. Az 1983. április 18–19-én tartott tudományos ülés-szak előadásai. Szerk. Hofer Tamás. Budapest 1984. 138–151. itt: 141–145.
- 69 HOLL, i. m. (3. jegyzet) 409–411.
- 70 IVÁNYI Béla, GÁRDONYI Albert, CZAKÓ Elemér, A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda története. 1577–1927. Budapest 1927. 199., 190. jegyzet.
- 71 A címlapelőzékeket a lehetőségeknek megfelelően közöljük.
- 72 A „*Pietas ad omnia utilis*” jelmondat az 1705-ben a jezsuiták által II. Rákóczi Ferenc tiszteletére Kolozsvár főterén felállított diadalkapun is találkozunk. A diadalkapu leírását közli: GALAVICS, i. m. (2. jegyzet) 483–487.
- 73 VAYERNÉ ZIBOLEN Ágnes, Gritner J. magyarországi munkásságának körvonalai. *Ars Hungarica* 9 (1981) 225–231., 49. kép.
- 74 VAYERNÉ ZIBOLEN, i. m. (73. jegyzet); Tüskés Gábor, KNAPP Éva, Illusztrációk a 18. századi vallásos ponyvairodalomban. *Néprajzi Értesítő* 75 (1993) 145., 153.
- 75 IVÁNYI, GÁRDONYI, CZAKÓ, i. m. (70. jegyzet) 116., 123., 150.
- 76 V. ö. Bibliográfia **62.**, **74.**, **83.** szám.
- 77 Giacomo Piccini készítette Vittorio Siri, *Il Mercurio* (Velence 1647) című történeti művének címlapját, amely előképül szolgált Georgius Subarich ismert címlapmetszetéhez (1651) Zrínyi Miklós Szigeti veszedelméhez, s ő volt az, aki a Szigeti veszedelem horvát fordításának (Velence 1660) címlapját is készítette. GALAVICS Géza, Kössünk kardot az pogány ellen. Török háborúk és képzőművészet. Budapest 1986. 78–79.
- 78 THIEME, Ulrich, BECKER, Felix, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*. Bd. 26. Leipzig 1932. 581.
- 79 HAIMAN György, A nagyszombati egyetemi nyomda az 1773. évi leltár tükrében. = Haiman György, Muszka Erzsébet, Borsa Gedeon, A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773. Budapest 1997. 145.
- 80 IVÁNYI, GÁRDONYI, CZAKÓ, i. m. (70. jegyzet) 188., 135. jegyzet.; HAIMAN, i. m. (79. jegyzet) 145.
- 81 V. ö. KNAPP Éva, Egy XVII. századi népszerű imádságoskönyv: az *Officium*

- Rákócziánium története. Magyar Könyvszemle 113 (1997) 294.; V. ö. még: DRESCHER Pál, A rézmetszettel díszített könyv. Budapest 1937. 57.
- 82 PATAKY Dénes, A magyar rézmetszés története. Budapest 1951. 36.
- 83 THIEME, Ulrich, BECKER, Felix, Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler. Bd. 28. Leipzig 1934. 149.; SZILÁRDFY Zoltán, — A szeged-alsóvárosi templom Purgatóriumoltárának ikonográfiája. = „Mert ezt Isten hagyta ...” Tanulmányok a népi vallásosság köréből. Szerk. Tüskés Gábor. Budapest 1986. 364., 375., 24. jegyzet.
- 84 HAIMAN, i. m. (79. jegyzet) 145.
- 85 THIEME, Ulrich, BECKER, Felix, Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler. Bd. 20. Leipzig 1927. 293–294.; DRESCHER, i. m. (81. jegyzet) 55–56.
- 86 THIEME, Ulrich, BECKER, Felix, Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler. Bd. 31. Leipzig 1937. 293–294.
- 87 Címlapelőzők: „Kauperz sc. Graecij”, Szent Anna olvasni tanítja Máriát: „I. V. Kaupertz sc”, az imádkozó: „I. V. Kaupertz Jun. sc. Graecij”. THIEME, BECKER, i. m. (85. jegyzet) 31.
- 88 Használó, a Binder-kompozíció előképként felhasználó, a jobb és a bal oldalt felcserélő szignálatlan metszet jelent meg egy másik népszerű imádságoskönyvben, a *Scala Jacob* (Posonii 1783. 238.) című összeállításban.
- 89 IVÁNYI, GÁRDONYI, CZAKÓ, i. m. (70. jegyzet) 116., 123., 150.; RÓZSA György, Czetter Sámuel. = A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve, 1952. Budapest 1953. 103–104., 130., 132–133.
- 90 Bibliográfia **61.** szám – Bp EK 04106., Bibliográfia **81.** szám – OSzK., Bibliográfia **9.** szám., Bibliográfia **24.** szám – Szeged SK.
- 91 Bibliográfia **85.** szám – Bp EK., Bibliográfia **80.** szám – Budapest Cseresnyés János Gyűjteménye.
- 92 Bibliográfia **63.** szám – OSzK 821.103.
- 93 Bibliográfia **6.** szám – Veszprém ÉK 5581.
- 94 SZILÁRDFY Zoltán, A magánáhitat szentképei a szerző gyűjteményéből I. 17–18. század. Szeged 1995. Nr. 235., 310., 622.
- 95 KÜPPERS, Kurt, Das Himmlisch Palm-Gärtlein des Wilhelm Nakatenus SJ (1617–1682). Regensburg 1981.; A szakolcai jezsuita rendház töredékes könyvtárjegyzéke, 1786.: „Elenchus librorum in cruda: [...] Officia Rakocziana 9 Exempl.” BEK K J 98/19.
- 96 IVÁNYI, GÁRDONYI, CZAKÓ, i. m. (70. jegyzet) 60., 187., 133. jegyzet.; HAIMAN, MUSZKA, BORSA, i. m. (79. jegyzet) 234., 259.
- 97 HERRMANN Egyed, ARTNER Edgár, A Hittudományi Kar története. 1635–1935. Budapest 1938. 87.
- 98 Lelki fegyverház [...]. Eger 1790. 220–226.; Itt jegyezzük meg, hogy az *Officium Rákócziániumra* a prédikátor Telek József mint közismert és kedvelt imádságok lelőhelyére utal: „A mint-is a Rákóczi Officiomában ezek a három titkok, rövid imádságokkal, a Lauretomi Litániák után fel-jegyeztetnek.” TELEK József, Coronae Marianae Tomus II. Az-az a boldogságos Szűz Mária Tizenkét Tsillagú koronájának [...] II. része. Vázt 1772. 10.
- 99 ACSAY Ferenc, A győri kath. főgimnázium története. 1626–1900. Győr 1901. 164.
- 100 KOLTAI András, Pálos gimnázium Székesfehérváron (1776–1786). = Pálos rendtörténeti tanulmányok. Szerk. Sarbak Gábor. Varia Paulina I. Budapest – Csorna 1994. 23–24.
- 101 LOSGOTT, Stanislaus, Varia pietatis exercitia. Buda 1769.; Magyar kis officium. Győr 1831.
- 102 Bibliográfia **73.** szám – Bp EK Ad 1804.
- 103 Bibliográfia **76.** szám – OSzK 317.919., Bibliográfia **85.** szám – Szombathely EK XXIV/a.24.824.
- 104 BABITS Mihály, Az én könyvtáram. 1927. = Uő., Írás és olvasás. Tanulmányok. Budapest 1938. 307.

BIBLIOGRÁFIA

A bibliográfia a tanulmányban bemutatott imádságoskönyv kiadástörténetének azt a részét tartalmazza, amelyben a kiadások címében szerepel az *Officium Rákóczianum* kifejezés vagy a kiadványt a keretszövegekkel az összeállítással azonosítják. A kiadásokat többnyire eredeti példányok alapján vettem számba. A példány szerint nem ismert kiadásokra a sorszám zárójeles közlésével hívom fel a figyelmet.

A címleírások a megjelenés időrendjében követik egymást. A címleírásokat sorrendben a következő tételek egészítik ki:

1. Bibliográfiai hivatkozások.
2. A kiadásra, illetve a példányokra vonatkozó megjegyzések. Itt közlöm például az egyházi év változó ünnepei táblázatának kezdőévét, ha a megjelenés időadata hiányzik vagy a két adat eltér egymástól.
3. A címleírás alapjául szolgáló példányok lelőhelye a jelzetek megadásával.
4. Utalás a további példányokra.

Az *Officium Rákóczianum* kiadványtípusa szerint az úgynevezett használati irodalom körébe tartozó imádságoskönyv. Ez a körülmény – figyelembe véve a kiadásoként lehetséges példányszámokat – jelentősen befolyásolta a kötetek fennmaradását. A XVIII. század közepe előtti időszakból számba vehető példányok különösen ritkák, számuk – elsősorban a magyar nyelven megjelenteké – alacsony.

A kiadások elkülönítésekor törekedtem a könyvészeti bizonytalanságok megszüntetésére (pl. **16**) és az úgynevezett bibliográfiai fantomok

kirekesztésére. A bibliográfiában közölt száz kiadásból mindössze nyolc a példány szerint jelenleg ismeretlen kiadás. Ezek leírásában a kiadásra vonatkozó megjegyzésben található az az adatok, melyek lehetővé tették, hogy a kiadást mint egykor létezett összeállítást kezeljük. A példány szerint ismert kilencvenkét kiadásból huszonöt (azaz több mint 27%) bizonyult bibliográfiailag ismeretlennek. A bibliográfia jelentőségét az itt elsőként számba vett kiadások arányán túl az is jelzi, hogy az egyes kiadásokhoz tartozó illusztrációs anyag feldolgozása újabb lapokkal gazdagította még az utóbbi évtizedekben folyamatosan és módszeresen kutató metszők, például Sebastian Zeller vagy Johann Philipp Binder életművét is.

A bibliográfiai tételeket a címlapokról készült reprodukciók egészítik ki. Ahol hiányzott a címlap, az első nyomtatott oldalról készült felvételt közöljük. Ezeket a példányok mai állapotának és hozzáférési lehetőségeinek megfelelően a teljességre törekedve közöljük. A folyamatosan használt könyvészeti szakkifejezéseket (például címlapkiadás, metszetes tábla, metszetes figura stb.), feltételezve közismertségüket, nem magyarázzuk. A bibliográfia használatát a lelőhelyek, a források és az általános rövidítések jegyzéke segíti.

A bibliográfiához jegyzék csatlakozik, mely a feltételezett kiadásokat tartalmazza. Ezt a kiegészítésekkel számolva közöljük. A kiadások száma – amint erre már a kiadástörténetben is nyomatékosan felhívtuk a figyelmet – még jelentősen bővíthet. A feltételezett kiadások jegyzékében összesen harminckét tétel szerepel. Ezek mindegyike a tanulmányban részletezett kiadástörténet, a szakirodalom vagy könyvészeti hivatkozás alapján került leírásra. Egy részük, s erre a megjegyzésekben utalunk, minden bizonnyal megalapozatlanul feltételezett kiadás.

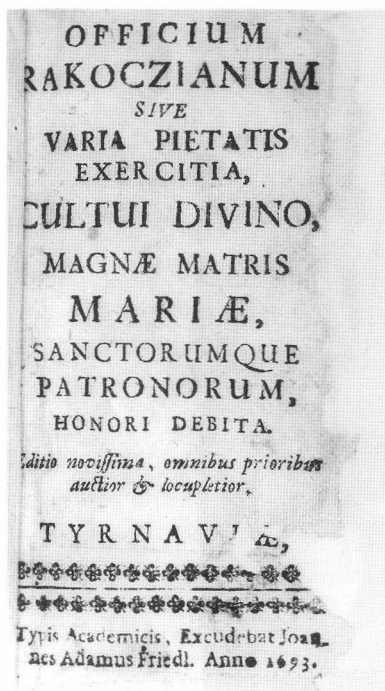
A jegyzéket elsősorban bibliográfiai bizonytalanság jellemzi. A kiadásokból huszonöt Holl Béla bibliográfiai számbavételei alapján kerül közlésre. Közülük mindössze három, a XIX. század második feléből származó kiadásról (**226, 227, 228**) tudtuk példány alapján kimutatni a biblio-

gráfiai tévedést. Holl Béla további tételeinek alapos és biztos vizsgálatát akadályozzák egyrészt az erősen leszűkített könyvészeti adatok, másrészt az összevetés lehetetlensége a valós kiadások példányaival. Holl 1954-1994 között összeállított adatsoraiban nemcsak a számba vett kiadások mennyisége ingadozik, hanem maguk a kiadások is eltérőek, nem feleltethetők meg egymással.

A további hét feltételezett kiadás közül egy, az 1660 körüli **(201)** legkorábbi a kiadástörténet alapján minősült bibliográfiai fantomnak. Hat (202, 203, 204, 205, 207, 212) kiadásnál nem sikerült pontosítani az adatsorokat, ezért nem a bibliográfiában szerepelnek.

A feltételezett kiadások jegyzékében minden tétel után megjegyzésben hívjuk fel a figyelmet arra, hogy miért itt kapott helyet a leírás. A bizonytalan sorsú, feltételezhetően elpusztult utolsó példányok, az esetlegesen lappangó, ismeretlen magántulajdonban lévő kötetek és a bibliográfiai tévedések szükségszerűen kerültek egy jegyzékbe.

Példány szerint
nem ismert
kiadás

1 Officium Rakoczianum sive varia pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

editio novissima, omnibus prioribus auctior et locupletior.

Tyrnaviae 1693 Typis Academicis, Excudebat Joannes Adamus Friedl.

)^(12, A¹² - O¹² P² [+?]) = [24] 340 [+?] lap - 12°

Holl 1958 28

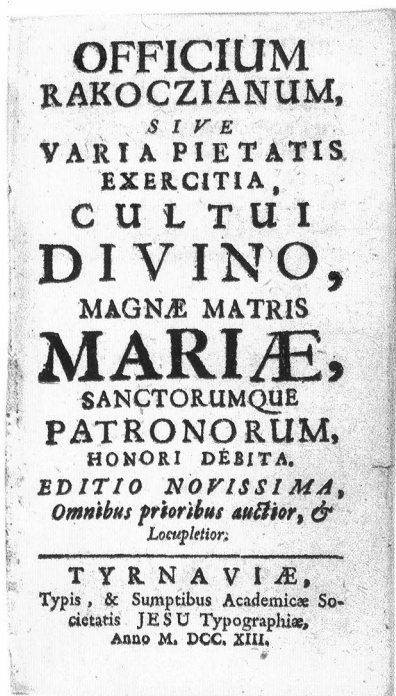
Az egyetlen ismert példány csonka, a hiányzó lapok: 147-166., 315-318., 323-326., 331-336. és 341-től végig.

OSzK (RMK II 1754a)

2 [Officium Rakoczianum].

[Tyrnaviae 1705 körül Typ. Universitatis].

Példány szerint nem ismert kiadás a MOL E 152 Acta Jesuitica 237. doboz 12. t. 4. sz. irat alapján.

Példány szerint
nem ismert
kiadás

3 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et Locupletior.

Tyrnaviæ M.DCC.XIII. Typis, et Sumptibus Academicæ Societatis JESU Typographiæ.

[¹,](¹⁰, A¹² - U¹² X¹¹ = [22] 496 [6] lap, 6 rézm. t. - 12°

A rézmetszetes táblákat a címlevél és az 1., 97., 209., 225., 397. lap elé kötötték.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

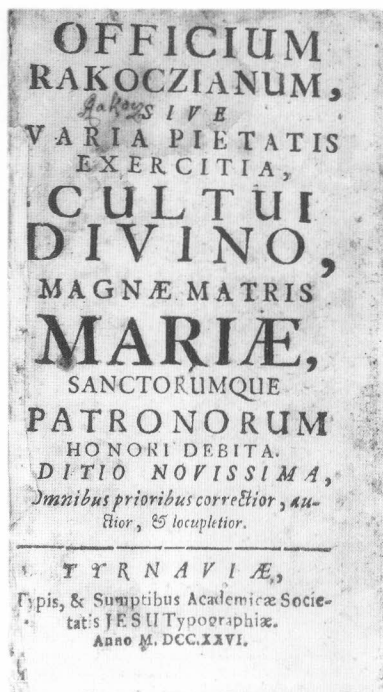
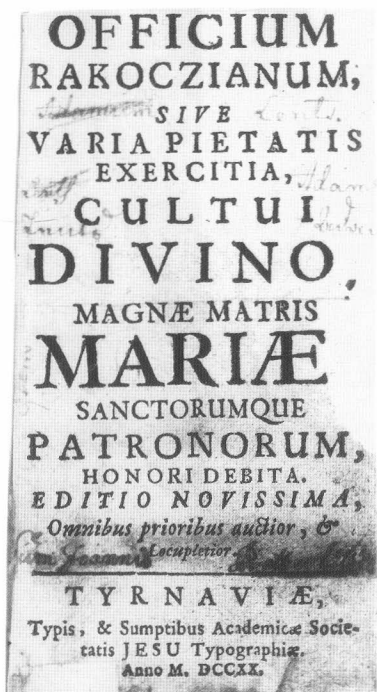
A rézmetszetek szignálatlanok.

Veszprém ÉK (38.265)

4 [Officium Rakoczianum].

[? 1715 ?].

Példány szerint nem ismert kiadás a zágrábi jezsuiták Annuae Litterae-je alapján: „1715 [...] Res a Sodalibus gestae [...] Caeterum peculiaria haec de se memoriae prodit sodalitas salutatae ab Angelo Virginis, nimirum ex beneficentia rectoris sui Gregorii Šubarić, canonici Zagrabienensis, senioris abbatis archidiaconi nec non protonotarii apostolici, in xenium obtulisse Manualia, quibus titulus Officium Rakoczianum, eleganti recentissimoque typo expressa et inauratis involucris investita, quae pretium 160 fl. argent.” Szövegkiadása: Grada za povijest školskog i književnog rada Isusovačkoga Kolegija u Zagrebu (1606–1772). Priopćio: Franjo Francev. I. (1606–1720) Zagreb 1934. 169.

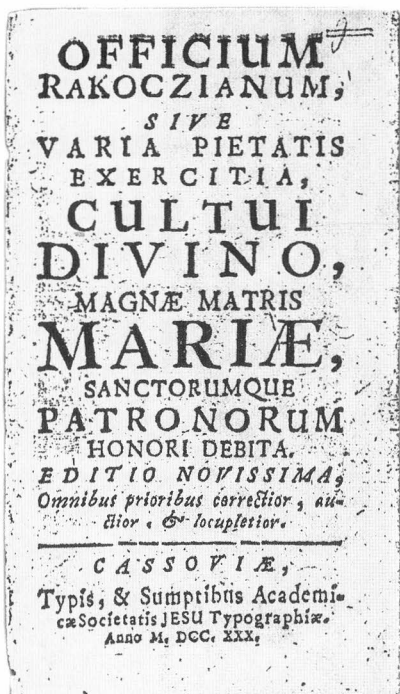

5 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae Sanctorumque patronorum, honori debita. Editio novissima, Omnibus prioribus auctior, et Locupletior. **Tyrnaviae M.DCCXX. Typis, et Sumptibus Academicæ Societatis JESU Typographiæ.**)⁽¹⁰⁾, A¹² - V¹² X¹⁰ = [20] 496 [4] lap - 12°

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.
 Szombathely SM (SK.76.H.66)

6 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita. Editio novissima, Omnibus prioribus correctior, auctior, et locupletior. **Tyrnaviae M.DCC.XXVI. Typis, et Sumptibus Academicæ Societatis Jesu Typographiæ.** [ ]⁽¹⁾,)⁽¹¹⁾, A¹² - X¹² = [24] 499 [5] lap, 6 rézm. t. - 12°
 A rézmetszetes táblákat a címlevél és az 1., 97., 211., 223., 403. lap elé kötötték.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28
 A Tabula Temporalia Festorum Mobilium kezdőéve 1727. A rézmetszetek szignálatlanok. OSzK (318.862) Pannonhalma FK (7E 35*) Veszprém ÉK (5581)
 A kiadásból jelenleg további nyolc példány ismert.

7 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum honori debita.

Editio novissima, Omnibus prioribus correctior, auctior, et locupletior.

Cassoviae M.DCC.XXX. Typis, et Sumptibus Academiae Societatis Jesu Typographiae.

[¹², A¹² - X¹² = [24] 499 [5] lap, 5 rézm. t. - 12°

A rézmetszetes táblákat a címlevél és az 1., 207., 222., 411. lap elé kötötték.

Petrik VII 369 ♦ Holl 1958 29

A rézmetszetű címlapelőzők szignálása j. l. S. M. Martin sculp. Viennae.

Brno MZK (ST 1-697.365)

8 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima Omnibus prioribus auctior, et locupletior.

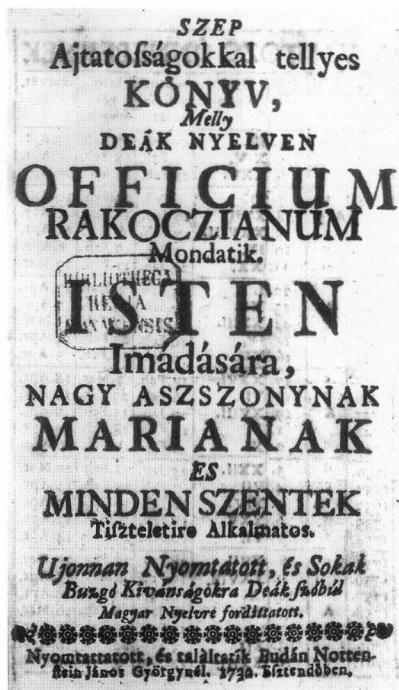
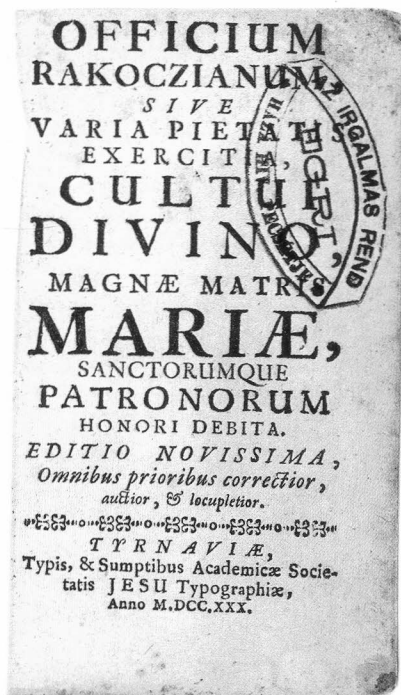
Tyrnaviae M.DCC.XXX. Typis, et Sumptibus Academiae Societatis Jesu Typographiae.

(¹¹, A¹² - X¹² = [22] 499 [5] lap - 12° Piros-fekete nyomású címlap.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28

OSzK (319.441)

A kiadásból jelenleg további három példány ismert.

9 Officium Rakocziaum, sive varia pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, Omnibus prioribus correctior, auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.XXX. Typis, et Sumptibus Academicæ Societatis JESU Typographiæ.

[ ]¹, [ ]¹¹, A¹² - X¹² = [24] 499 [5] lap, 6 rézm. t. - 12°

A rézmetszetes táblákat a címlevél és az 1., 97., 213., 223., 407. lap elé kötötték.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

A rézmetszetek szignálatlanok. A 8. szám alatt leírt kiadás rézmetszetes táblákkal bővített címlapkiadása.

Pannonhalma FK (16aD28)

10 Szep Ajtatósságokkal tellyes könyv, Melly deák nyelven Officium Rakocziaum Mondatik.

Isten Imadására, nagy aszszonynak Marianak es minden Szentek Tiszteletire Alkalmatos. Ujjonnan Nyomatott, és Sokak Buzgó Kivánságokra Deák szóból Magyar Nyelvre fordított.

Budán 1732 Nottenstein János Györgynél.

[ ]¹, [ ]⁸, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Ee⁸ = [18] 448 lap, 1 rézm. t. - 8° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetes táblát a címlevél elé kötötték.

Petrik VII 506

A rézmetszetű címlapelőzők szignálatlan.

München BS (Liturg. 672 gi)

11 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum honori debita.

Editio novissima, Elegantioribus Imaginibus instructa, aliquot locis auctior, et a nonnullis priorum editionum mendis, ac erroribus expurgata.

Cassoviae M.DCC.XXXII. Typis, et Sumpt. Acad. S. J. Typog.

[1], [2], [ ]¹², A¹² - X¹² = [30] 499 [5] lap, 1 rézm. t. — 12°

A rézmetszetes táblát a címlevél elé kötötték.

Petrik VII 369

A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1731. A rézmetszetű címlapelőzők szignálása j. l. S. M. Martin sculp. Viennae.

Brno ZD (20 XI/2 37)

12 Officium Rakoczianum Sive Varia pietatis exercitia Cultui Divino, Magnae Matris Mariae Sanctorumque Patronorum honori debita et In Xenium oblata venerabili sodalitati sub titulo

B. Mariae V. in coelos assumptae Styrae congregatae Anno Salutis MDCCXXXII.

Styrae 1732 Typis Josephi Grünenvald.

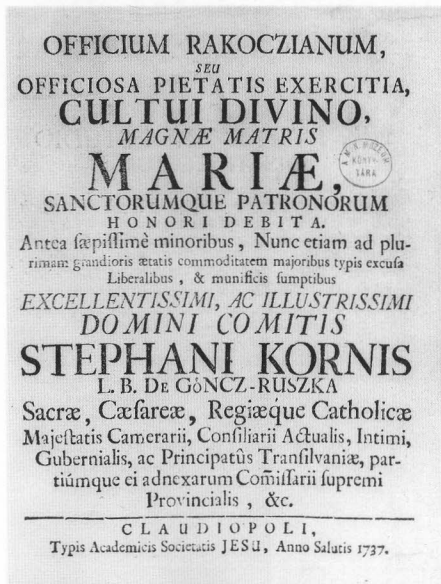
)¹², A¹² - X¹² = [24] 499 [5] lap, 1 rézm. fig., 3 rézm. t. — 12°

A rézmetszetek az)¹²b lapon, illetve a 161., 208., 402. lap elé kötve találhatóak.

Holl 1958 30

A rézmetszetek szignálatlanok.

OSzK (323.658)

13 Officium Rakoczianum, seu officiosa pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum honori debita.

Antea saepissime minoribus, Nunc etiam ad plurimam grandioris aetatis commoditatem majoribus typis excusa Liberalibus, et munificis sumptibus [...] Domini Comitis Stephani Kornis L. B. De Göncz-Ruszka [...].

Claudiopoli 1737 Typis Academicis Societatis Jesu.

[ ]¹, +⁴, ++³, A⁴ - Z⁴, Aa⁴ - Zz⁴, Aaa⁴ - Ooo⁴, †⁴ = [16] 478 [2] 8 lap, 2 rézm. fig. — 4°

A rézmetszetek az Ooo⁴b és a †¹a lapon találhatóak.

Petrik IV 70 ♦ Holl 1958 29

A rézmetszetek szignálatlanok.

OSzK (628.095)

A kiadásból jelenleg további három példány ismert.

14 Officiosa pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum honori debita.

Antea saepissime minoribus, Nunc etiam ad plurimam grandioris aetatis commoditatem majoribus typis excusa Liberalibus, et munificis sumptibus [...] Domini Comitis Stephani Kornis L. B. De Göncz-Ruszka [...]. – (Officium Rakoczianum).

Claudiopoli 1737 Typis Academicis Societatis Jesu.

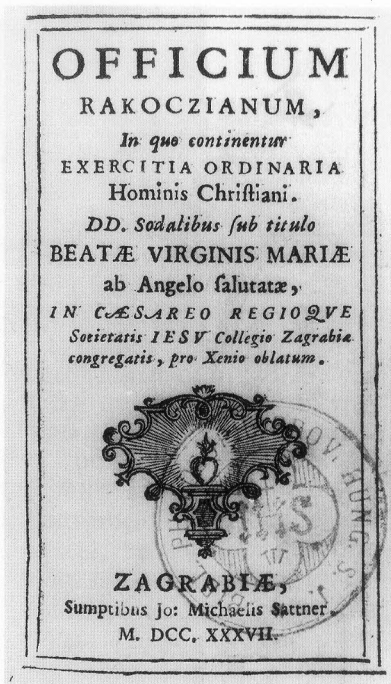
[ ]¹, +⁴, ++³, A⁴ - Z⁴, Aa⁴ - Zz⁴, Aaa⁴ - Nnnn⁴ Ooo³ = [16] 478 lap – 4°

Az előző szám alatt leírt kiadás bibliográfiailag ismeretlen kiadásváltozata. Petrik VI 187 tévesen közli a „Szorsa, M.: Officiosa pietatis IV. 70” adatsort, mivel Petrik IV 70 a fenti leírást nem tartalmazza.

Az olvasóhoz intézett „Pie, et precandi studio addi te Lector” kezdetű előszó a címlap hátoldalán a művet azonosítja az *Officium Rakoczianum* címen ismert összeállítással.

OSzK (293.566)

A kiadásból jelenleg további egy példány ismert.

15 Officium Rakocianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani. DD. Sodalibus sub titulo Beatæ Virginis Mariæ ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae M.DCC.XXXVII. Sumptibus Jo. Michaelis Sattner.

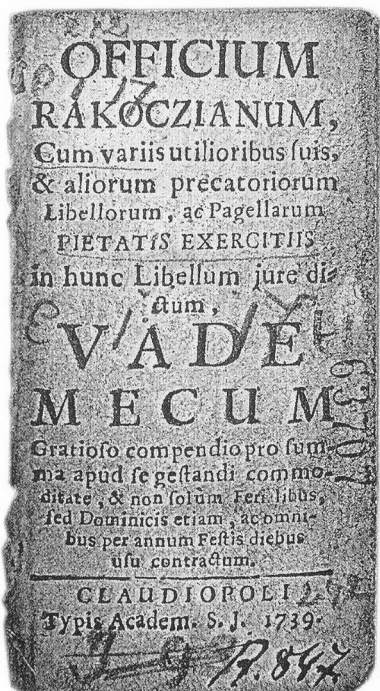
A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Dd⁸ = [26] 402 [4] lap, 5 rézm. fig. - 8°

A rézmetszetek az A¹a, B⁵b, 80., 320., 352. lapon találhatók.

Holl 1958 30

A rézmetszetek közül kettőn az „S. Isabella P. F.”, másik kettőn a „Suor Isabella P. F.” szignálás olvasható.

Brno MZK (jelzet nélkül) OSzK (319.626) Pannonhalma FK (6.N.47)

16 Officium Rakocianum, Cum variis utilioribus suis, et aliorum precatoriorum Libellorum, ac Pagellarum pietatis exercitiis in hunc Libellum

jure dictum, vade mecum Gratioso compendio pro summa apud se gestandi commoditate, et non solum Ferialibus sed Dominicis etiam, ac omnibus per annum Festis diebus usu contractum.

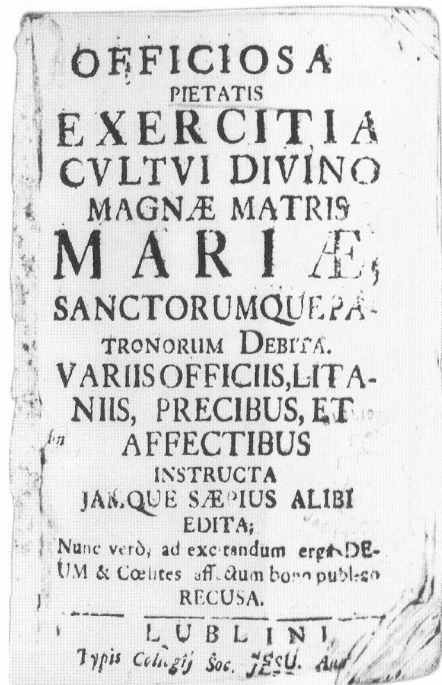
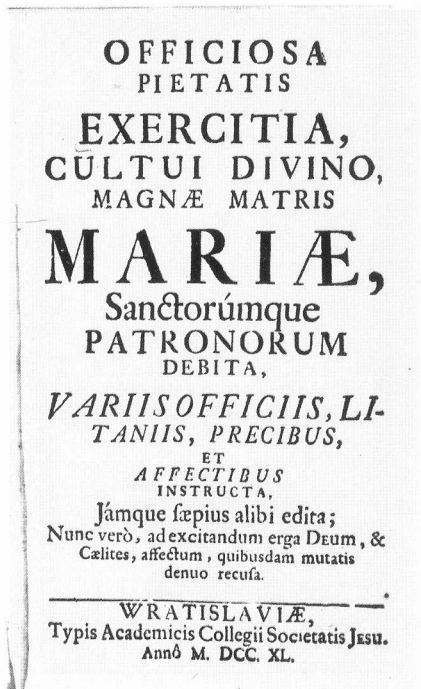
Claudiopoli 1739 Typis Academ. S. J.

†⁹, A¹²-F¹² G⁷, A¹²-E¹² F¹¹, A¹²-G¹², †¹², [ ]², †⁶ = [18] 156 [2] 139 [3] 156, 24 [4] [12] lap, 9 rézm. t. – 12°
A rézmetszetes táblákat az 1., 57., 73., 81. (itt 2 tábla), 139., 149., s a 149. és a 21. lap elé kötötték.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás. Valószínűleg azonos a Dankanits Ádám közlése alapján a Petrik VII 369-be felvett kiadással, bár az adatsorok jelentősen eltérnek.

Az †1b szerint a kiadás társulati igényt is szolgált: „Admonitio. Iste Libellus Precatorius spectat ad Claudiopopolitanam Sodalitatem Annunciat. B. M. V. pro usu Sodalium ad tantum tempus, ad quantum P. Praeses determinaverit: post quod sub interminatione poenae infligendae quisque iterum reddat.”

Kolozsvár R (U 63.707)

17 Officiosa pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum debita, variis officiis, litanis, precibus, et affectibus instructa,

Jamque saepius alibi edita; Nunc vero, ad excitandum erga Deum, et Caelites, affectum, quibusdam mutatis denuo recusa. — (Officium Rakoczianum).

Wratislaviae M.DCC.XL. Typis Academicis Collegii Societatis Jesu.

[ ]⁸, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Ll⁸ Mm³ = [16] 546 [4] lap - 8°

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

Az Ad Lectorem azonosítja az *Officium Rakoczianum* címen ismert összeállítással.

Kraków UJBJ (Teol.12050, 180377 I)

18 Officiosa pietatis exercitia cultui Divino magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum debita. Variis officiis, litanis, precibus, et affectibus instructa

jamque saepius alibi edita; Nunc vero, ad excitandum erga Deum, et Coelites, affectum bono publico recusa. — (Officium Rakoczianum).

Lublini é. n. [1742] Typis Collegij Soc. Jesu.

[ ]², [ ]¹², A¹² - Z¹² Aa⁵ = [28] 552 [10] lap - 12°

Sommervogel 7. 1792

Sommervogel a megjelenést 1741-re datálta. A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1742. Az Ad Lectorem azonosítja az *Officium Rakoczianum* címen ismert összeállítással.

Kraków UJBJ (35999 I)

19 Officium Rakocdzianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior: locupletior.

Tyrnaviae 1742 Typis Academicis Societ. Jesu.

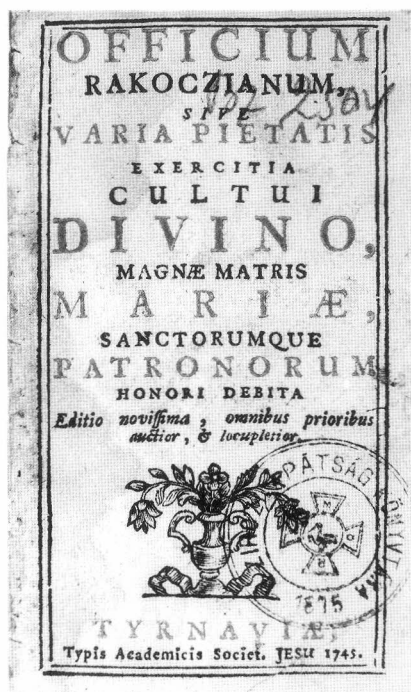
[ ]¹,)¹¹, A¹² - T¹² V⁸ = [24] 467 [5] lap, 9 rézm. fig., 1 rézm. t. — 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlével elé kötve, illetve az)¹¹b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 378. lapon találhatóak.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetű címlapelőzők szignálása j. l. F: L: Schmitner sc. Tyrnaviae, a további rézmetszetek szignálatlanok.

NSKZ (30.644) OSZK (219.231)

A kiadásból jelenleg további kilenc példány ismert.

Példány szerint
nem ismert
kiadás

20 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae 1745 Typis Academicis Societ. Jesu.

[ ]¹),)¹¹, A¹² - T¹² V⁶ = [24] 466 [2] lap, 9 rézm. fig., 1 rézm. t. - 12°

A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve a)¹¹b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 371. lapon találhatóak.

Petrik VII 369

A rézmetszetek szignálatlanok.

Zirc R (8708)

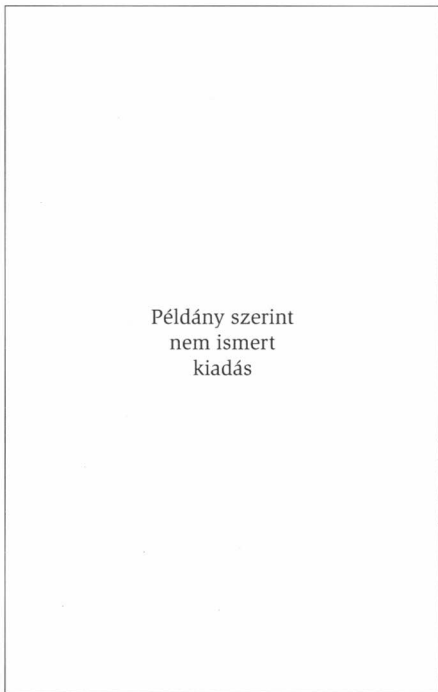
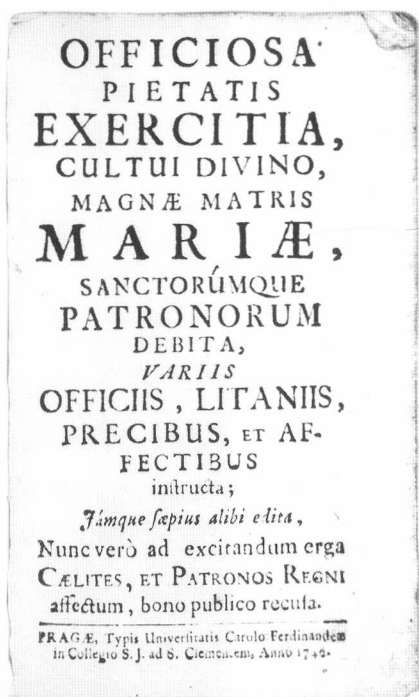
A kiadásból jelenleg további hat példány ismert.

21 [Officium Rákócziánum, avagy Külömb-féle Ajtatosságok].

[Buda 1746 ?].

Holl 1958 28

Példány szerint nem ismert magyar nyelvű kiadás a kassai 1756. (36. szám), 1767. (46. szám), 1771. (60. szám) és a budai 1790. (76. szám) évi magyar Officium Rakoczianum kiadások „Az ájtatos Olvasóhoz” intézett előszava alapján: „[...] régen az előtt Deák nyelven [...] egybe szerkesztetett; azután pedig a Nemes Magyar Nyelvre fordittatván, 1746-dik Esztendőben Budán [...] ki-adatott vala [...]”.

Példány szerint
nem ismert
kiadás

22 Officiosa pietatis exercitia, cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorúmque patronorum debita, variis officiis, litanis, precibus, et affectibus instructa; Jámque saepius alibi edita, Nunc vero ad excitandum erga Caelites, et Patronos Regni affectum, bono publico recusa. — (Officium Rakoczianum).

Pragae 1746 Typis Universitatis Carolo-Ferdinandem in Collegio S. J. ad S. Clementem.
[ ]¹², A¹² - Y¹² = [24] 524 [4] lap - 12°

Sommervogel 7. 1792

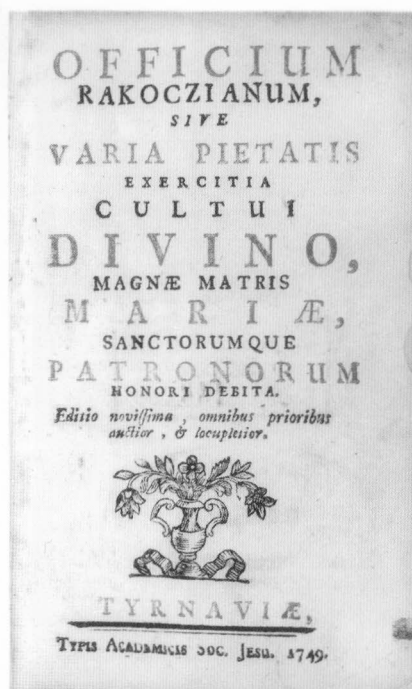
Az Ad Lectorem azonosítja az *Officium Rakoczianum* címen ismert összeállítással.
Kraków UJBJ (Aug. 5842)

23 [Exercitia ordinaria Hominis Christiani, vulgo Officium Rakozanum cum rubrica].

[München 1749 vagy előtte ?].

[12° 23 1/2 ív]

Példány szerint nem ismert kiadás a müncheni Güldenens Almosen könyvalapítvány 1749-ben megjelent katalógusa alapján: *Catalogus libellorum spiritualium. Monachii 1749. Supplementum libellorum post Editionem Catalogi impressorum.* F9. (A katalógus példánya: München BS Asc. 996)

24 Officium Rakocianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae 1749 Typis Academicis Soc. Jesu.

[1], (11, A¹² - T¹² V⁶ = [24] 467 [1] lap, 9 rézm. fig., 1 rézm. t. - 12° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetek a címlével elé kötve, illetve a) (11b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 378. lapon található.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28

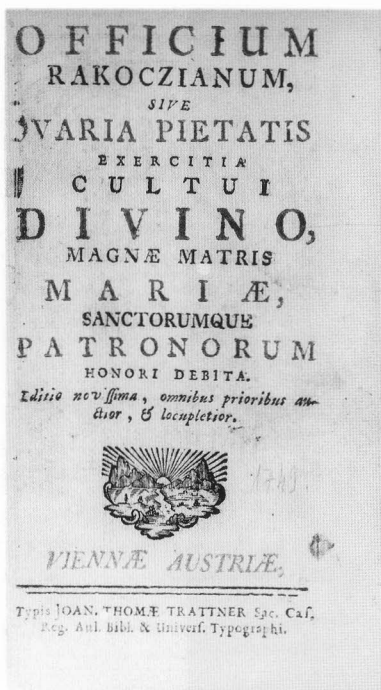
A teljes példány (OSzK 308.194) a restaurálás előtt az F. L. Schmitner nevéhez köthető rézmetszetű illusztrációkat (10 rézmetszet) tartalmazta, a restaurálás után ezekből a kötetben csak egy szerepel: az eredetileg a) (11b lapon megjelent S. S. Trinitas. feliratú rézmetszetet tévesen a címlap után kötötték be.

Bp Piar (151/5/7 csonka) OSzK (308.194) Szeged SK (Ad 1847 csonka)

Budapest Szilárdfy Zoltán Gyűjteménye (Csonka példány, metszet nélkül; hozzákötve a *Florilegium Forgachianum selectissimarum Precum Tyrnaviae, 1747. Typ. Academicis* című kiadvány.)

A kiadásból jelenleg további öt példány ismert.

25 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Viennae Austriae é. n. [1749] Typis Joan. Thomae Trattner Sac. Caes. Reg. Aul. Bibl. et Univers. Typographi.

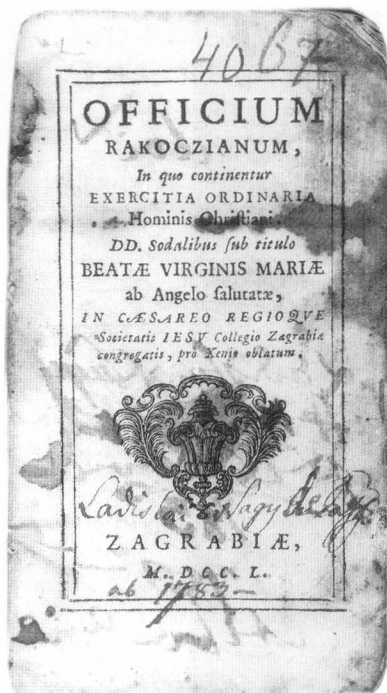
[ ]¹,)¹¹, A¹² - T¹² V⁶ = [24] 462 [6] lap. 9 rézm. fig., 1 rézm. t. — 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlével elé kötve, illetve a)¹¹b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 378. lapon találhatóak.

Holl 1958 29

A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1749. A rézmetszetű címlapelőzők szignálása j. l. Io. Christ: Winkler sc., a további rézmetszetek szignálatlanok.

München UB (8.Asc. 2343a) OSzK (286.193)

Az egyetlen
ismert példány
lappang

26 Officium Rakocianum, In quo continentur exercitia ordinaria hominis Christiani, DD. Sodalibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in Caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae 1749 ny. n.

A⁸ - Y⁸ Z² = 356 lap, 5 rézm. fig. — 8°

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

Az egyetlen ismert példányt 1998-ban leltárhiány miatt már nem lehetett kutatni. A címlapról korábban nem készült felvétel.

OSzK (Mor 896 - Tóth Cecília tájékoztatása szerint ezt a jelzetet törölték.)

27 Officium Rakocianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani. DD. Sodalibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae 1750 ny. n.

A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Dd⁸ = [26] 402 [4] lap, 4 rézm. fig. — 8°

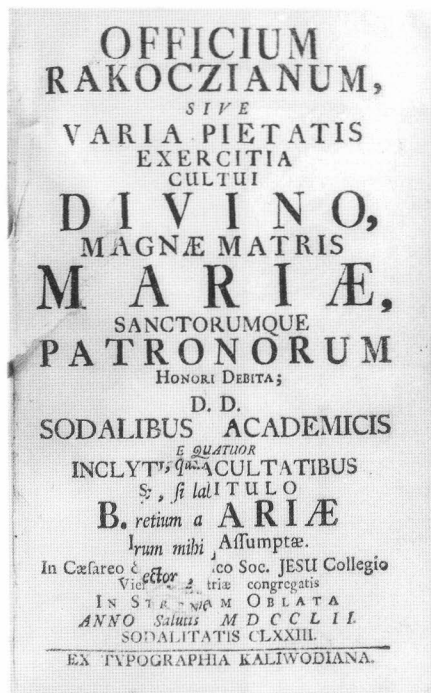
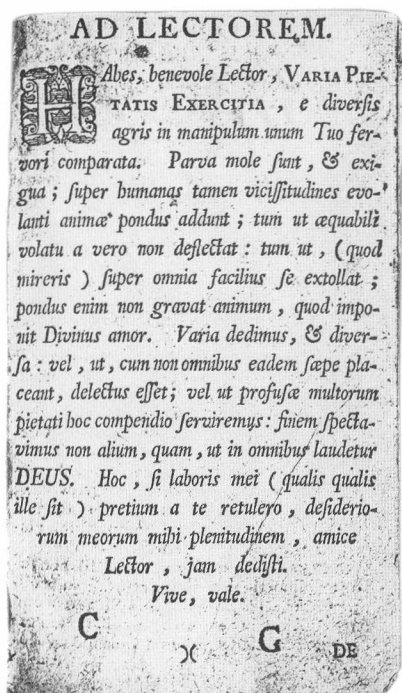
A rézmetszetek az A¹a, 80., 320., 352. lapon találhatóak.

Holl 1958 30

A rézmetszeteken a Suor Isabella P. F. szignálás, illetve ennek változatai olvashatók.

Kalocsa Főszék (B 4571) OSzK (323.170)

Budapest Szilárdfy Zoltán Gyűjteménye

28 (Officium Rakoczianum sive varia pietatis exercitia cultui Divino magnae matris Mariae Sanctorumque patronorum, honori debita.)

(Viennae Austriae) é. n. [1751] (Typis Leopoldi Kalyvoda Aulae Imper. Typographi).

[1¹)(6)(4), A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Bb⁸ Cc⁴ = [22] 404 [4] lap, 1 rézm. t. - 8°

A rézmetszetes táblát a címlevél elé kötötték.

Sommervogel 7. 1792 ♦ V. ö. Petrik II 918 (Prostat apud Leop. Kaliwoda.)

A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1751. Az egyetlen ismert példány címlapja hiányzik, a cím - feltételezhetően hiányos - adatait a címlapelőzékmetszet hátoldalára kézzel pótolták. A rézmetszetű címlapelőzék szignálása b. l. F: L: Schmitner sc. Viennae. Sárospatak Róm (B 1562)

29 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, Honori Debita; D. D.

sodalibus academicis e quatuor inclytis Facultatibus Sub titulo B. V. Mariae In Coelos Assumptae. In Caesareo et Academico Soc. Jesu Collegio Viennae Austriae congregatis In Strenam Oblata Anno Salutis MDCCLII. Sodalitatis CLXXIII.

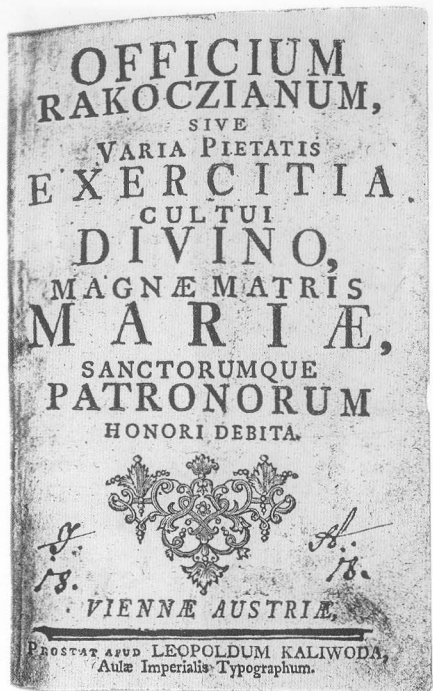
(Viennae 1752) Ex Typographia Kaliwodiana.

) (7,) (4), A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Bb⁸ Cc⁴ = [22] 404 [4] lap - 8°

Holl 1958 29

A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1752.

Bp Piar (208/3/12) NSZK (9.541) OSzK (319.477) Wien ÖNB (298.692 - A)
Budapest Borda Antikvárium

30 Officium Rakocianum, sive Varia Pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Viennae Austriae é. n. [1752] Prostat apud Leopoldum Kaliwoda, Aulæ Imperialis Typographum.

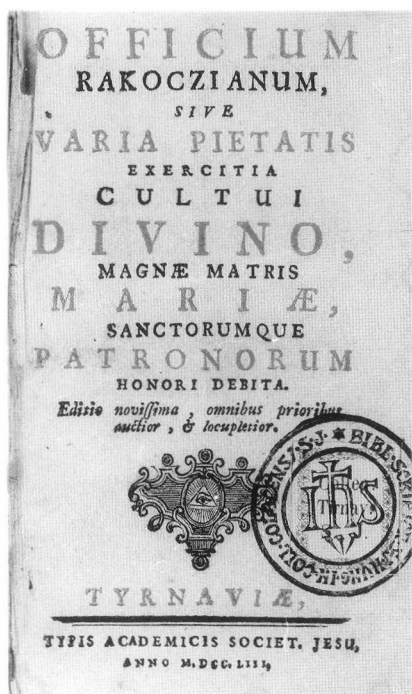
[ ]¹,)⁷,)( )⁴, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Bb⁸ Cc⁴ = [24] 404 [4] lap, 6 rézm. t. — 8° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetes táblákat a címlevél és az 57., 71., 135., 217., 251. lap elé kötötték.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1752. A rézmetszetű címlapelőzék szignálatlan, az öt színes nyomású rézmetszetes tábla szignálása „Joan. Georg Remmele Cath. inv. fec. et exc. Aug. Vind.” illetve ennek rövidebb alakjai.

Budapest Szilárdfy Zoltán Gyűjteménye.

31 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.LIII. Typis Academicis Societ. Jesu.

[1],)⁽¹⁾, A¹² - T¹² U⁶ = [24] 462 [6] lap, 9 rézm. fig., 1 rézm. t. – 12° Piros-fekete nyomású címlap.

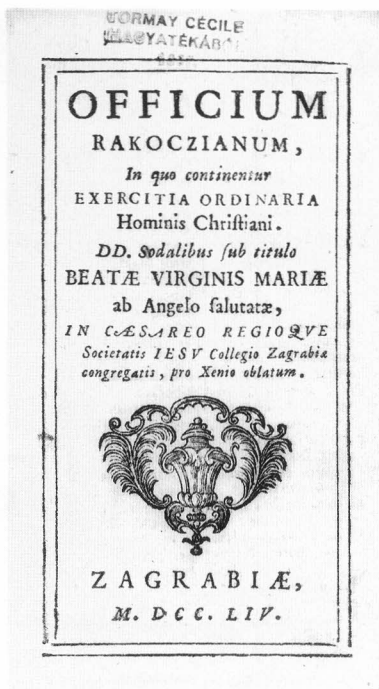
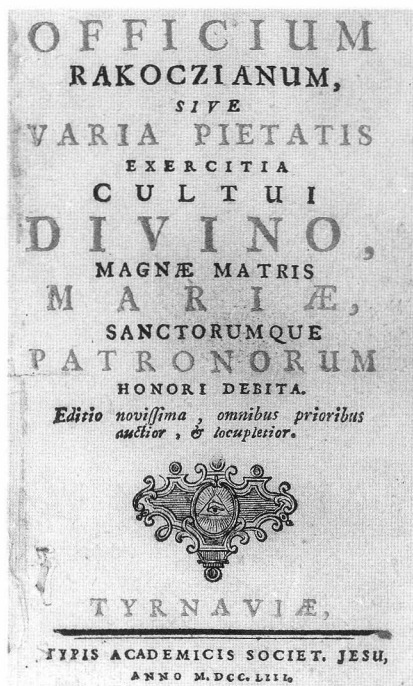
A rézmetszetek a címlével elé kötve, illetve a)⁽¹⁾b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 371. lapon találhatóak.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetű címlapelőzők szignálása j. I. F. L. Schmitner sc. Viennae, a további rézmetszetek szignálatlanok.

Bp EK (Ae 5574) Brno MZK (ST 1-727-086) MTAK (552.553) OSzK (319.460)

A kiadásból jelenleg további hat példány ismert.

32 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.LIII. Typis Academicis Societ. Jesu.

)⁽¹¹, A¹² - S¹² T¹¹ = [22] 454 lap, 9 rézm. fig. — 12° Píros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetek a)⁽¹¹b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 378. lapon találhatóak.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

A rézmetszetek szignálatlanok, a F. L. Schmitner által készített sorozat részben átmetszett lapjai. MTAK (526.551)

33 Officium Rakoczianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani, DD. Sodalibus sub titulo Beatæ Virginis Mariæ ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae M.DCC.LIV. ny. n.

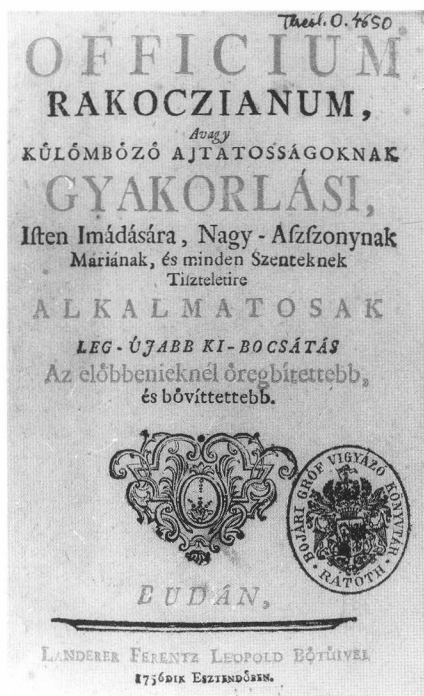
A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Cc⁸ Dd⁶ = [26] 402 lap, 5 rézm. fig. — 8°

A rézmetszetek az A¹a, B⁵b, 80., 320., 352. lapon találhatóak.

Holl 1958 30

A rézmetszeten a Suor Isabella P. F. szignálás, illetve ennek változatai olvashatók.

NSKZ (RIIF-160-237) OSzK (240.165) Wroclaw ZNO (XVIII-34.317)

34 Officium Rakoczionum, Avagy különböző ajtatosságoknak gyakorlási, Isten Imadására, Nagy-Aszfzonymnak Máriának, és minden Szenteknek Tiszteletire alkalmasok leg-újabb ki-bocsátás Az előbbenieknél öregbítettebb, és bővítettebb.

Budán 1756 Landerer Ferencz Leopold Bötüivel.

[ ]¹,)⁸, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Yy⁸ = [18] 714 [6] lap, 3 rézm. és 5 fametsz. fig., 1 rézm. t. — 8° Pirosfekete nyomású címlap.

A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve a 24., 112., 624. lapon, a fametszetek a 47., 85., 180., 271., 283. lapon találhatók.

Petrik VII 369 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetű címlapelőzők szignálása j. l. Se. Zeller sc. Posony, a további három rézmetszet közül egy szignálatlan, a másik kettő szignált: Zeller. sc. Posony, illetve Joh. Philipp. Binder scul. Budae.

Balassagyarmat M (U 2141) MTAK (542.207)

SZÉP
Ajtatosságokkal telyes
KÖNYV,
Melly
DEÁK NYELVEN
OFFICIUM
RAKOCZIÁNUMNAK
mondatik.
ISTEN
IMÁDÁSÁRA,
Nagy Aszszonynak
MARIANAK,
ÉS
MINDEN SZENTEK
Tiszteletire alkalmas.

*Melly-is sokaknak buzgó kívánsá-
gokra Deákból Magyar Nyelvre fordítta-
zott, és meg-jobbíttatván a hibákról,
ismét ki-nyomtatott*

*Győrben, Streibig Gergely János, privil.
Könyv-nyomtató által, 1756-dik Eftendő.*

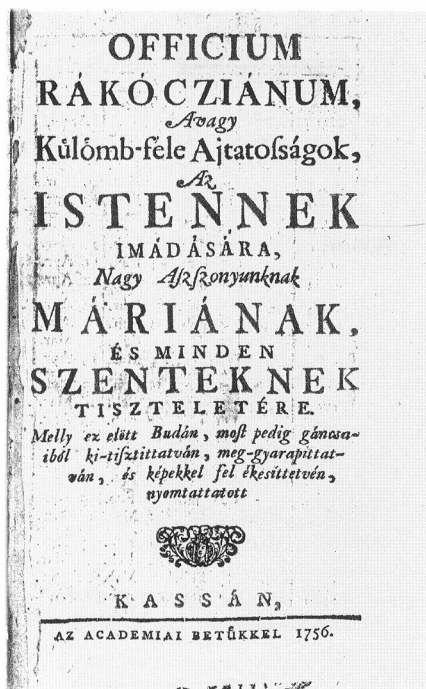
35 Szép Ajtatosságokkal telyes könyv, Melly deák nyelven Officium Rakocziánumnak mondatik. Isten Imádására, Nagy Aszszonynak Marianak, és minden szentek Tiszteletire alkalmas. Melly-is sokaknak buzgó kívánságokra Deákból Magyar Nyelvre fordított, és meg-jobbíttatván a hibáktól, ismét ki-nyomtatott.

Győrben 1756 Streibig Gergely János, privil. Könyv-nyomtató által.

)(⁸, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Pp⁸ Qq⁶ = [16] 614 [6] lap, 7 fametsz. fig. — 8° Piros-fekete nyomású címlap. A fametszetek a 69., 112., 136., 369., 370., 418., 487. lapon találhatók.

Petrik VII 506 ♦ Holl 1958 28
Bp EK (Ad 3184) MTAK (542.401)

36 Officium Rákócziánium, Avagy Külömb-féle Ajtatosságok Az Istennek imadására, Nagy Asszonyunknak Máriának, és minden szenteknek tiszteletére.

Melly ez előtt Budán, most pedig gáncsaiból ki-tisztittatván, meg-gyarapíttatván, és képekkel fel ékesíttetvén, nyomtatott.

Kassán 1756 Az Academiái Betűkkel.

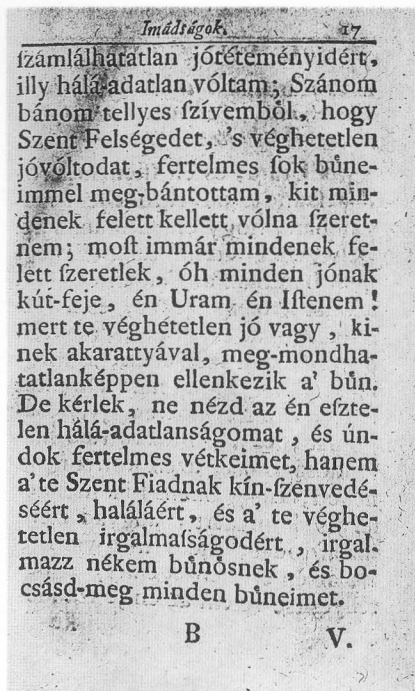
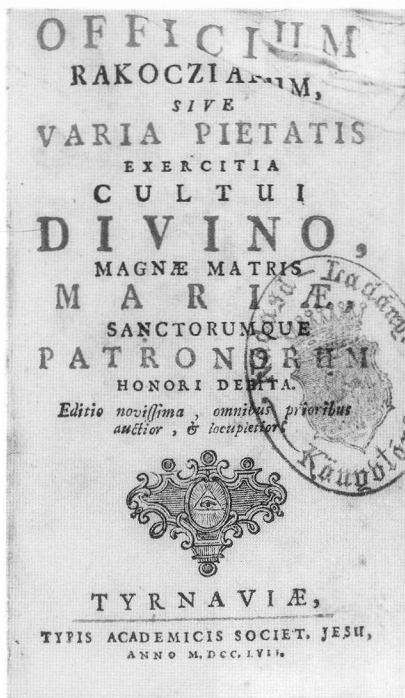
[1],)⁸, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Ii⁸, [ ]1 = [17] 510 [4] lap, 7 [+?] rézm. t. — 8° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetes táblákat a címlevél, a 3., 73., 179., 233., 147. (recte 241), 325. lap elé kötötték.

Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1793 ♦ Holl 1958 28

Az általam ismert példányok közül a Veszprém ÉK és Kalocsa Főszék példányában található képek, ezek elhelyezése különböző, s a teljes sorozat egy része hiányzik. A rézmetszetes táblák közül haton a G. C. Kilian szignálás és ennek változatai szerepelnek.

Békéscsaba M K (R. K. 988) Kalocsa Főszék (F.2030) NSKZ (RIIF-80-1329) OSzK (Mor 4286 - a példány 1998-ban leltárhiány miatt nem kutatható. Tóth Cecília tájékoztatása szerint átszámolták a 821.101 jelzetre, de ezen a jelzeten az 1767-es kassai kiadás (49. szám) található.) Veszprém ÉK (1741)

A kiadásból jelenleg további két példány ismert.

37 Officium Rakocianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.LVII. Typis Academicis Societ. Jesu.

[1],)¹¹, A¹² - T¹² U⁶ = [24] 462 [6] lap, 9 rézm. fig., 1 rézm. t. — 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve a)¹¹b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 371. lapon találhatók.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetű címlapelőzők szignálása j. l. F. L. Schmitner sc. Viennae, a további rézmetszetek szignálatlanok. Az általam ismert példányokban a rézmetszetek hiányosak.

Bp Pálos (Tg. 20) Brno MZK (ST 1-573.059) OSzK (316.581) Pannonhalma ÉK (6.N 48)

Budapest Borda Antikvárium

A kiadásból jelenleg további tizenhárom példány ismert.

38 [Szep Ajtátosságokkal tellyes könyv, Melly deák nyelven Officium Rakocziánumnak mondatik].

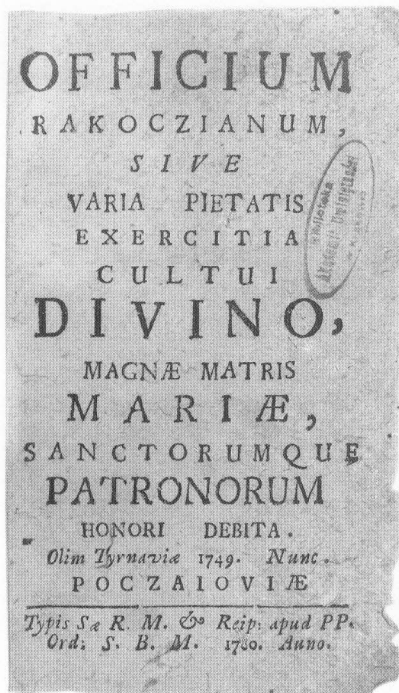
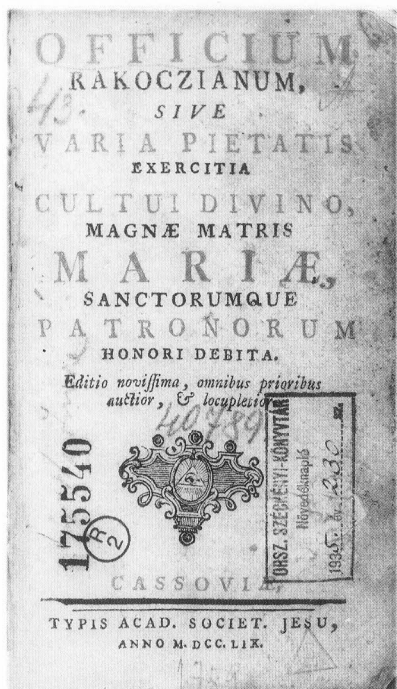
[Győr 1757-1760 között Streibig].

) (8, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Ii⁸ [+ ?] = [16] 512 [+ ?] lap, 6 fametsz. fig. — 8°

A fametszetek a 69., 112., 369., 370., 418., 487. lapon találhatók.

A 35. szám alatt leírt kiadás bibliográfiailag ismeretlen változata. Csonka, hiányos. A fametszetek nyomdadíszekből összeállított keretezése eltér az 1756-os kiadástól.

Pannonhalma Ábrahám Imre Gyűjteménye

39 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Cassoviae M.DCC.LIX. Typis Acad. Societ. Jesu.

)¹², A¹² - Z¹², Aa¹² Bb⁶ = [24] 582 [6] lap - 12° Piros-fekete nyomású címlap.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 29

Kassa Múz (K.I.43) OSzK (175.540)

A kiadásból jelenleg további négy példány ismert.

40 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

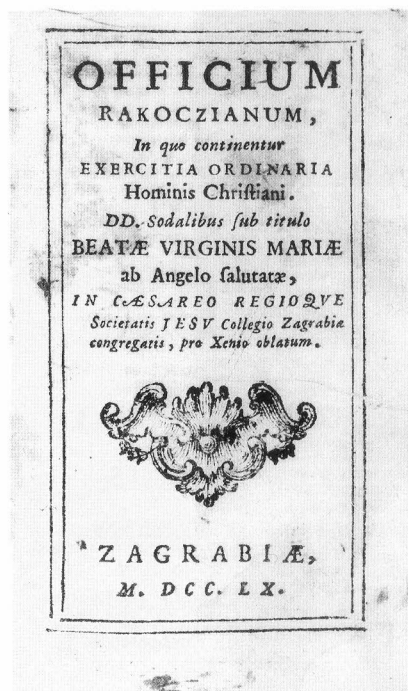
Olim Tyrnaviae 1749. Nunc

Poczaioviae 1760 Typis Sae R. M. et Reip. Apud PP. Ord: S. B. M.

)¹², A¹² - Y¹² = [24] 528 lap - 12°

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

Kraków BPAN (13486)

41 Officium Rakocianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani. DD. Sodalibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae M.DCC.LX. ny. n.

A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Cc⁸ Dd⁶ = [26] 402 lap, 5 rézm.fig. - 8°

A rézmetszetek az A¹a, B⁵b, 80., 320., 352. lapon találhatók.

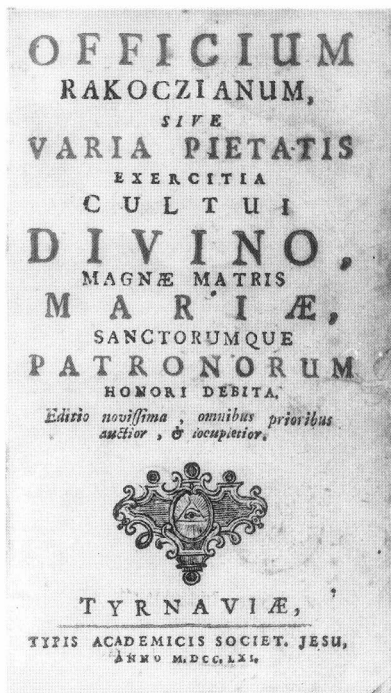
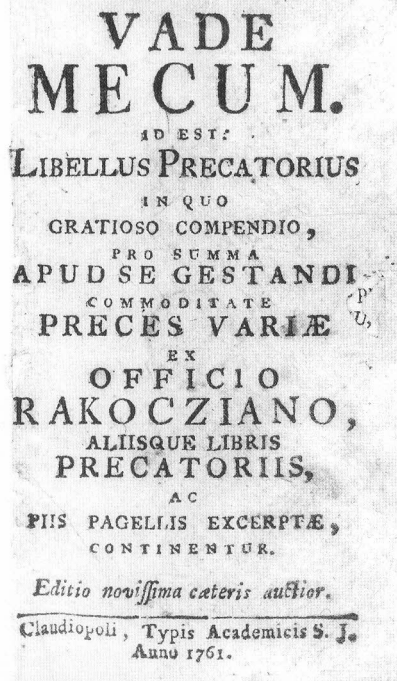
Holl 1958 30

Az erősen lekopott lemezekről készült metszeteken Isabella Piccini nevének különféle rövidítései szerepelnek.

Brno MZK (jelzet nélkül) Graz SL (XV.155b., I. 8o 23903) NSKZ (RIIF-160-4)

OSzK (317.898) Szombathely SM (SK.76.H.111) Wien ÖNB (219.763-A) Wrocław ZNO (XVIII-34318)

Budapest Borda Antikvárium ♦ Budapest Dr. Éder Zoltán Gyűjteménye

42 Vade Mecum. Id est: Libellus Precatorius in quo gratioso compendio, pro summa apud se gestandi commoditate preces variae ex Officio Rakocziano, aliisque libris precatoriis, ac piis pagellis excerptae, continentur.

Editio novissima caeteris auctior.

Claudiopoli 1761 Typis Academicis S. J.

A - H¹² és 6 váltakozva, I², A - F¹² és 6 váltakozva, A - H¹² és 6 váltakozva = [14]134,108,140 [4] lap - 18°

Petrik III 732 ♦ Holl 1958 31

OSzK (Mor 5691r)

43 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.LXI. Typis Academicis Societ. Jesu.

[ ]¹,)¹¹, A¹² - T¹² U⁶ = [24] 462 [6] lap, 9 rézm. fig., 1 rézm. t. - 12° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve az)¹¹b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 378. lapon találhatóak.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetek szignálatlanok, s néhány példányban eltérő lemezről készültek a lapok.

NSKZ (39.588) OSzK (317.476, 318.161) Pannonhalma ÉK (8.M.30) Wroclaw BU (922.288)

A kiadásból jelenleg további tizenkét példány ismert.

44 Officium Rakocianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Viennae 1763 Typis Joan. Thomae Trattner, Sac. Caes. Reg. Maj. Aulæ Typogr. et Bibl.

[ ]¹,)⁽¹¹, A¹² - T¹² U⁶ = [24] 462 [6] lap, 7 [+?] rézm. f., 1 rézm. t. - 12°

A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve az)^{(11b}, 66., 84., 180., 188., 194., 216. lapon található.

Sommervogel 7. 1792.

A rézmetszetű címlapelőzők szignálása j. l. Io: Christ: Winkler sc., a további rézmetszetek szignálatlanok.

Brno MZK (ST 1-95.024 csonka, 1 rézm. táblával) Pannonhalma FK (8b.M.17 csonka, a rézmetszetes címlapelőzők, a címlap és a rézmetszetek egy része hiányzik)

Példány szerint
nem ismert
kiadás

45 [Officium Rakoczianum].
[Tyrnaviae 1764–1766 között Typ. Acad. S. J].

Példány szerint nem ismert kiadás a Czétényi András gyűjteményében található, szentképként vásárolt Officium Rakoczianum rézmetszetű címlapelőzők alapján. A lapon b. f. az „offic: R” jelzés szerepel, j. l. a Seb. Zeller sc. Posonii szignálás olvasható. Ez a lap nem hasonlít a 34. szám alatt leírt kiadás Zeller-féle címlapelőzőkére. A lap keretezése hasonlít a 48. szám alatt leírt 1766-os kolozsvári kiadás szignálatlan illusztrációira. Azonos a 49. szám alatt leírt 1767-es kassai magyar kiadás szignált címlapelőzőkével. 1764. februárjában a pozsonyi Sebastian Zeller a nagyszombati nyomda megbízásából nyolc metszetet készített az Officium Rákóczianumhoz. (Haiman, 1997. 145.) A metszet hátoldalán a XIX. század elejéről „Hic liber est meus [...]” kezdetű tulajdonosi bejegyzés olvasható. Budapest Czétényi András Gyűjteménye

46 Officium Rakoczianum, Oder: Rakoczianisches Gebett-Buch, worinnen ein und zwanzig Tagzeiten und siebenzehnen Litaneyen [...] enthalten seynd [...] aus dem Lateinischen in das Deutsche übersetzt.

Grätz 1765 verlegt Anton Carl Pruggmayr, Gedruckt bey den Widmanstätteris. Erben.
[1]⁽²⁾, A⁸ - X⁸,)⁽³⁾ = [4] 336 [6] lap, 1 rézm. t. - 8°

Holl 1958 30

Graz SL (C I. 171111) Győr PK (XLIII. b. 74–80. 6.)

47 Officium Rakocianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.LXV. Typis Coll. Academ. Soc. Jesu.

[ ]¹,)¹¹, A¹² - T¹² U⁶ = [24] 462 [6] lap, 9 rézm. fig., 1 rézm. t. — 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve az)¹¹b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 378. lapon található.

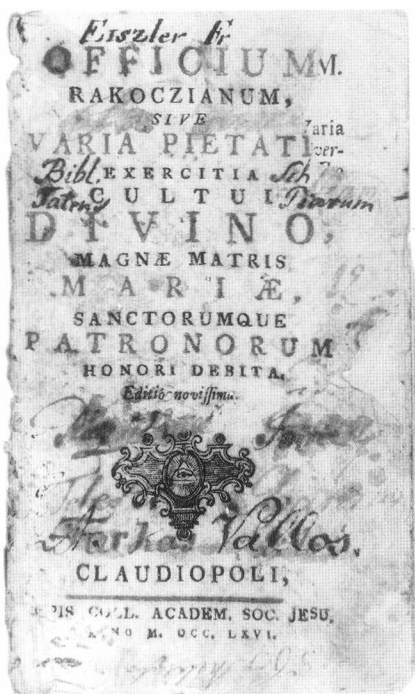
Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetek szignálatlanok.

Brno MZK (ST 1-727.087) OSzK (311.146) Pannonhalma FK (8b.M16) Szombathely EK (v/VIII.7291) Wien ÖNB (291.815-A.H)

A kiadásból jelenleg további tizenhat példány ismert.

48 Officiu Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.
Editio novissima.

Claudiopoli M.DCC.LXVI. Typis Coll. Academ. Soc. Jesu.

A¹² - Y¹² = [21] 495 [12] lap, 4 [+?] rézm. t. — 12° Piros-fekete nyomású címlap.

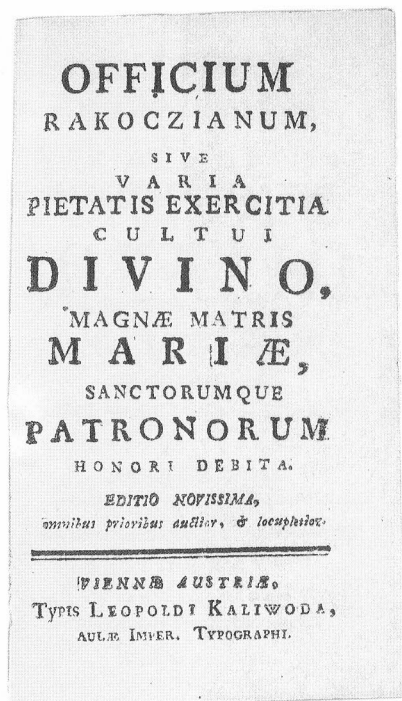
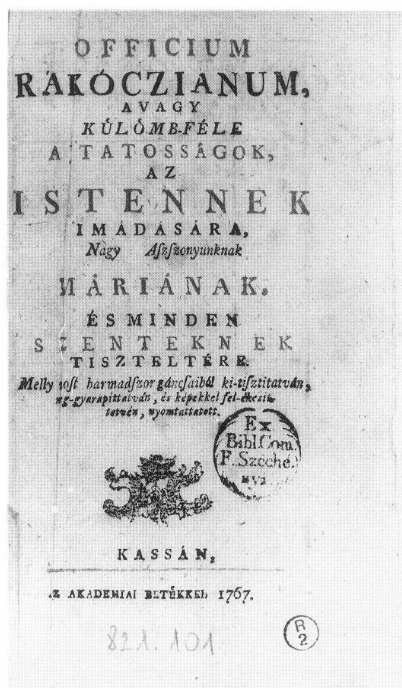
A rézmetszetes táblákat a 72., 212., 236., 254. lap elé kötötték.

Petrik VII 369

A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1767. A rézmetszetek szignálatlanok, a rézmetszetes táblák egy részét kitépték.

Kolozsvár R (39.612) OSzK (323.166)

A kiadásból jelenleg további egy példány ismert.

49 Officium Rákócziánum, avagy külömb-féle ajtatosságok az Istennek imadására, Nagy Aszszonyunknak Máriának, és minden szenteknek tiszteletére.

Melly most harmadszor gáncsaiból ki-tisztítván, meg-gyarapítván, és képekkel fel-ékesítettén, nyomtattott.

Kassán 1767 Az Akademiai Betükkal.

[1], *8, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - li⁸ = [18] 509 [3] lap, 8 rézm. t. - 8° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetes táblákat a címlevél és a 3., 75., 97., 209., 243., 261., 327. lap elé kötötték.

Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1793 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetű címlapelőzéken j. l. a Seb. Zeller sc. Posonii” szignálás olvasható.

OSzK (821.101 csonka)

Budapest Csirmaz Pál Gyűjteménye (metszetekkel)

A kiadásból jelenleg további két példány ismert.

50 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

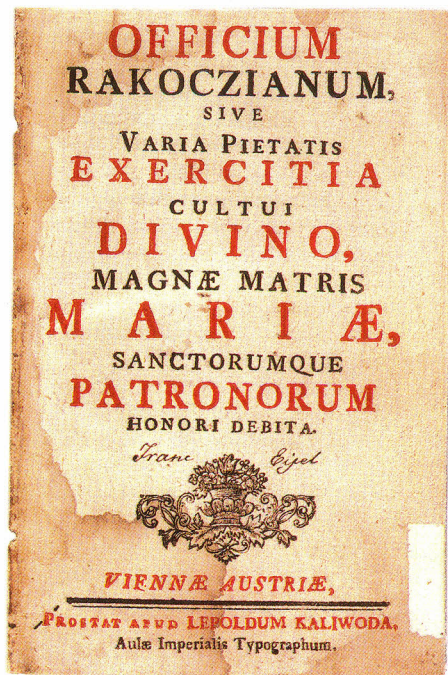
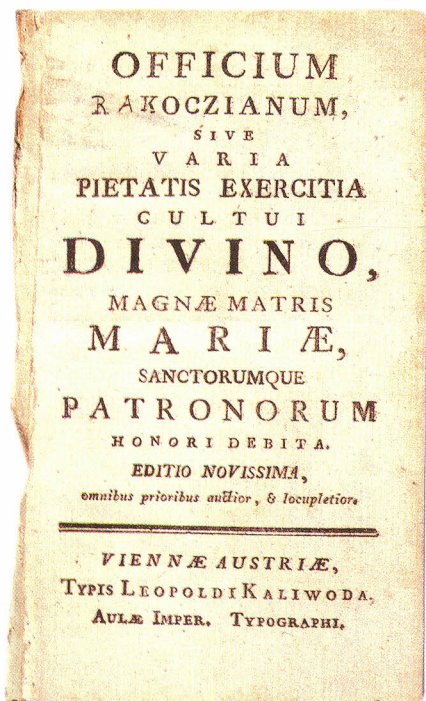
Viennae Austriae é. n. [1767] Typis Leopoldi Kaliwodæ, Aulæ Imper. Typographi.

) (7,) (4, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Dd⁸ = [22] 426 [6] lap - 8° Piros-fekete nyomású címlap.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

A Tabula Temporalia Festorum Mobilium kezdőéve 1767.

Brno MZK (jelzet nélkül) München UB (8.Asc.2343) Wrocław ZNO (XVIII-34316)

51 Officium Rakocdzianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Viennae Austriae é. n. [1767] Typis Leopoldi Kaliwoda, Aulæ Imper. Typographi.

)(⁴, A¹² - S¹² = [8] 426 [6] lap - 12°

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1767.

Pannonhalma FK (8L 51*1)

52 Officium Rakocdzianum, sive Varia Pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum honori debita.

Viennae Austriae é. n. [1767] Prostat apud Leopoldum Kaliwoda, Aulæ Imperialis Typographum.

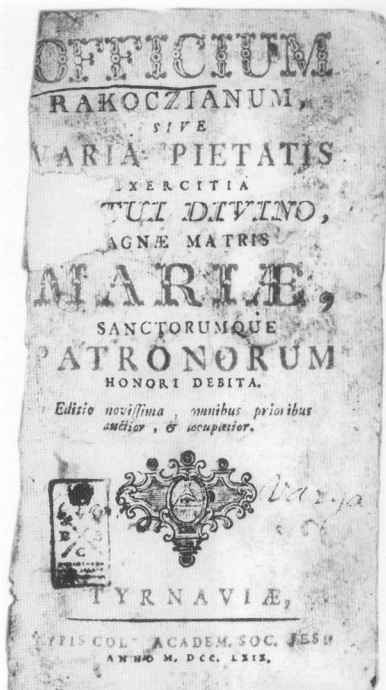
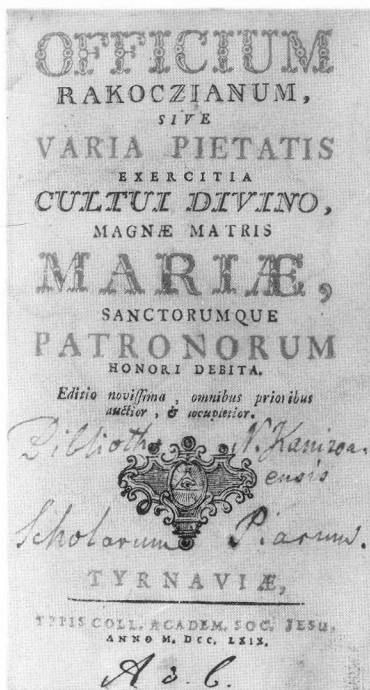
[ ]¹,)⁷,)⁰(⁴, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Bb⁸ Cc⁴ = [24] 404 [4] lap, 1 rézm. t. - 8° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetes táblát a címlevél elé kötötték.

Holl 1958 29

A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1767. A rézmetszetű címlapelőzék szignálatlan.

OSzK (M 318.029) Veszprém ÉK (38.262)

53 Officium Rakocianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.LXIX. Typis Coll. Academ. Soc. Jesu.

[ ]¹,)¹¹, A¹² - X¹² Y⁶ = [24] 509 [7] lap, 12 rézm. fig., 1 rézm. t. — 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlével elé kötve, illetve az)^{11b}, 68., 86., 145., 188., 198., 205., 228., 256., 270., 285., 410. lapon található.

Petrik V 504 ♦ Sommervogel 7. 1792 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetek szignálatlanok.

Brno MZK (ST 1-22.939) MTAk (522.388) OSzK (311.598, 316453) Veszprém ÉK (5005)

A kiadásból jelenleg további húsz példány ismert.

54 Officium Rakocianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

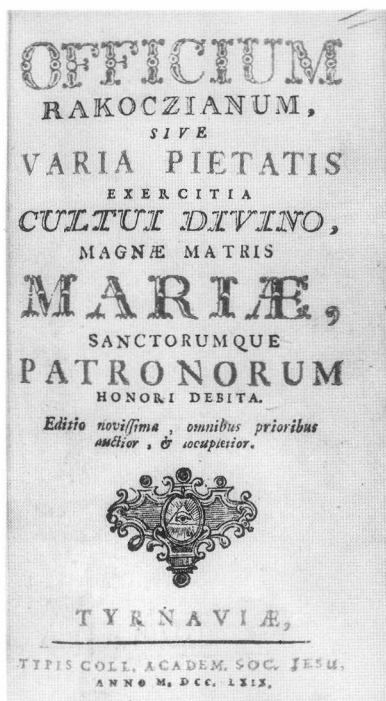
Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.LXIX. Typis Coll. Academ. Soc. Jesu.

)¹², A¹² - S¹² = [24] 427 [5] lap — 12° Piros-fekete nyomású címlap.

Petrik VII 369

Bp Fer (M 498 A) Kraków UJBJ (Teol. 3222)

55 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.LXIX. Typis Coll. Academ. Soc. Jesu.

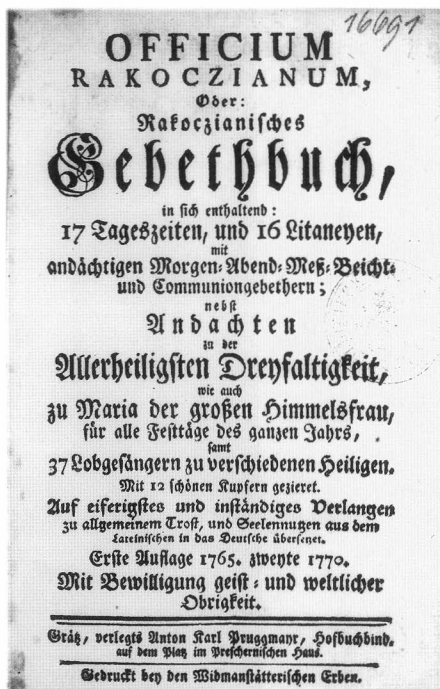
[1],)⁽¹⁾, A¹² - X¹² = [24] 504 lap, 8 rézm. fig., 1 rézm. t. – 12° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve az)^(11b), 68., 86., 145., 188., 198., 256., 285. lapon található.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

A rézmetszetek szignálatlanok.

NSKZ (33.566)

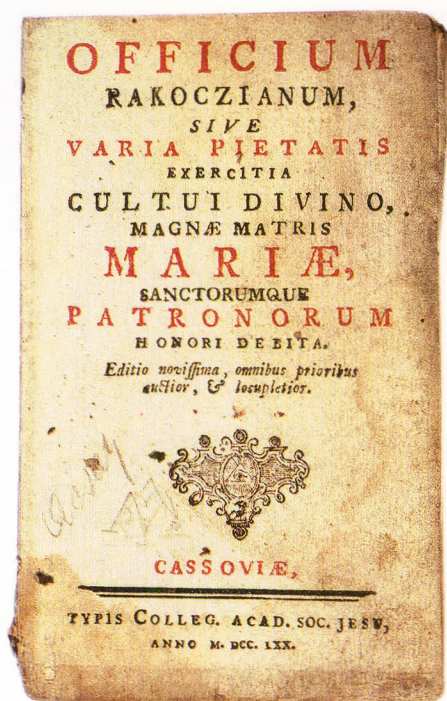
56 Officium Rakoczianum oder: Rakoczianisches Gebethbuch, in sich enthaltend: 17 Tageszeiten, und 16 Litaneyen, mit andächtigen Morgen-Abend-Meß-Beicht- und Communiongebethern; nebst Andachten zu der Allerheiligsten Dreyfaltigkeit, wie auch zu Maria der großen Himmelsfrau, für alle Festtage des ganzen Jahrs, samt 37 Lobgesängern zu verschiedenen Heiligen. Mit 12 schönen Kupfern gezieret. Auf eiferigstes und inständiges Verlangen zu allgemeinem Trost, und Seelennutzen aus dem Lateinischen in das Deutsche übersetzt. Erste Auflage 1765. zweyte 1770. Mit Bewilligung geist- und weltlicher Obrigkeit.
Grätz (1770) verlegt Anton Karl Pruggmayr, Gedruckt bey den Widmanstätterischen Erben.
[¹], (², A⁸ - S⁸ T⁴,)(³ = [6] 296 [6] lap, 12 rézm. t. - 8°
A rézmetszetes táblákát a címlevél és a 39., 61., 89., 121., 143., 199., 225., 229., 239., 249., 289. lap elé kötötték.

Holl 1958 30

A rézmetszetek közül hármát I. V. Kaupertz, kilencet T. Lobeck szignált.

Graz SL (TC 16.691 I)

59 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Cassoviae M.DCC.LXX. Typis Colleg. Acad. Soc. Jesu.

)^{(12, A¹² - Z¹², Aa¹², Bb⁵ = [22] 582 [6] lap, [?] rézm. t. - 12° Piros-fekete nyomású címlap.}

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

Pannonhalma FK (8.G.59 a metszeteket kitépték, helyük esetenként látható)

Budapest Borda Antikvárium (metszetek nélkül)

60 Officium Rákócziánum, avagy külömb-féle ajtatosságok az Istennek imadására, Nagy Aszszonyunknak Máriának, és minden szenteknek tiszteletére.

Melly most Negyedszer gáncaiból ki-tisztítván, meg-gyarapítván, és Képekkel fel-ékesítettvén, nyomtattatott. Az Elöl-járokknak engedelméből.

Kassán 1771 az Akadémiai Betűkkel.

[ ]¹, *⁸, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - li⁸ = [18] 509 [3] lap, 7 rézm. t. — 8° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetes táblákat a címlével és a 3., 123., 181., 257., 261., 327. lap elé kötötték.

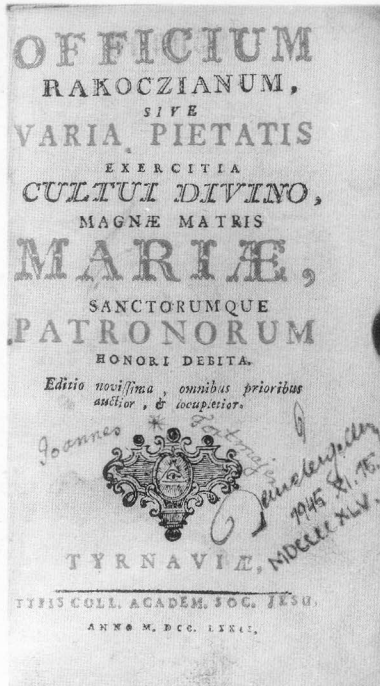
Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetek szignálatlanok.

NSKZ (27.407) OSzK (176.079)

Budapest Dr. Éder Zoltán Gyűjteménye (2 példány, egyikben nyolc rézmetszetből álló unikum sorozat, melynek címlapelőzéke a Zeller-sorozat címlapelőzékét, a sorozat többi tagja pedig a Binder-sorozatot utánozza.)

A kiadásból jelenleg további egy példány ismert.

61 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Tyrnaviae M.DCC.LXXII. Typis Coll. Academ. Soc. Jesu.

[ ]¹,)¹¹, A¹² - X¹² Y⁶ = [24] 509 [7] lap, 12 rézm. fig., 1 rézm. t. – 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve az)^{11b}, 68., 86., 145., 188., 198., 205., 228., 198. (recte 256.), 270., 285., 410. lapon találhatóak.

Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1792 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetek a Szabó Béla István és Dr. Éder Zoltán Gyűjteményében található példány kivételével szignálatlanok, e példányokban a rézmetszeteken az I. C. Winkler sc. Vien szignálás és ennek változatai szerepelnek.

Bp Ek (04106) Brno MZK (ST 1-497.116) Kraków UJB (592448 I) MTAK (520130) OSzK (319462) Pannonhalma FK (5.I.43) Veszprém ÉK (29682) Zirc R (8799)

Budapest Czétényi András Gyűjteménye ♦ Budapest Dr. Éder Zoltán Gyűjteménye ♦ Budapest Szabó Béla István Gyűjteménye

A kiadásból jelenleg további tizenkét példány ismert.

62 Officium Rakoczianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani, DD. Sodalibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae M.DCC.LXXII. ny. n.

A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Cc⁸ Dd⁶ = [26] 402 lap, 6 rézm. fig. — 8°

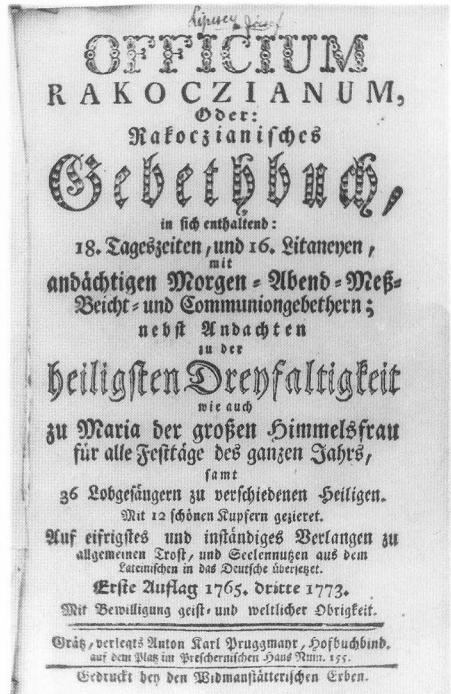
A rézmetszetek az A¹a, A²a, B⁵b, 80., 320., 352. lapon találhatóak.

Holl 1958 30

Két címlapváltozata ismert: A/ Szűz Mária rézmetszetes mellképével; B/ Imádkozó Mária rézmetszetes képével, ez utóbbi változat a ritkább. A rézmetszetek közül hármon Isabella Piccini nevének különféle rövidítései szerepelnek.

Bp Piar (2/9/9) Brno MZK (jelzet nélkül) NSKZ (RIIF-160-181) OSzK (320.705) Pannonhalma FK (5.M.22, 5.G.51) Zagreb HAZUK (42119)

Budapest Borda Antikvárium (Mindkét változathból egy-egy példány)

63 Officium Rakocinianum, Oder: Rakoczianisches Gebetbuch, in sich enthaltend: 18. Tageszeiten, und 16. Litaneen, mit andächtigen Morgen-Abend- Beicht- und Communiongebethern; nebst Andachten zu der heiligsten Dreyfaltigkeit wie auch zu Maria der großen Himmelsfrau für alle Festtage des ganzen Jahrs, samt 36 Lobgesängern zu verschiedenen Heiligen. Mit 12 schönen Kupfern geziert. Auf eifrigstes und inständiges Verlangen zu allgemeinen Trost, und Seelennützen aus dem Lateinischen in das Deutsche übersetzt.

Erste Aufslag 1765. dritte 1773. Mit Bewilligung geist- und weltlicher Obrigkeit.

Grätz (1773) verlegt Anton Karl Pruggmayr, Hofbuchbind. Gedruckt bey den Widmanstätten'schen Erben.

[ ]¹,)², A⁸ - Q⁸ R⁶, U⁸, X⁸, Y⁴,)³ = [6] 1-268., 297-336. [6] lap, 12 rézm. t. - 8°

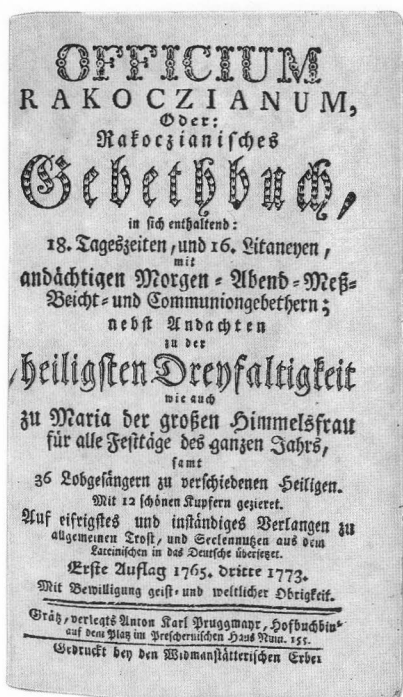
269-296.: vacat.

A rézmetszetes táblákat a címlevél és a 13., 45., 51., 89., 109., 177., 201., 207., 219., 225., 329. lap elé kötötték.

Holl 1958 30

A rézmetszetek közül hármat I. V. Kaupertz, kilencet T. Lobeck szignált.

OSzK (821.103)

64 Officium Rakocizianum, Oder: Rakocizianisches Gebetbuch, in sich enthaltend: 18. Tageszeiten, und 16. Litaneyen, mit andächtigen Morgen-Abend- Beicht- und Communiongebethern; nebst Andachten zu der heiligsten Dreyfaltigkeit wie auch zu Maria der großen Himmelsfrau für alle Festtage des ganzen Jahrs, samt 36 Lobgesängern zu verschiedenen Heiligen. Mit 12 schönen Kupfern gezieret. Auf eifrigstes und inständiges Verlangen zu allgemeinen Trost, und Seelennutzen aus dem Lateinischen in das Deutsche übersetzt. Erste Auflage 1765. dritte 1773. Mit Bewilligung geist- und weltlicher Obrigkeit.
Grätz (1773) verlegt Anton Karl Pruggmayr, Hofbuchbind. Gedruckt bey den Widmanstättenischen Erben.
[ ]¹,)², A⁸ - Q⁸ R⁶,)³ = [6] 268 [6] lap, 12 rézm. t. — 8°
A rézmetszetes táblákat a címlevél és az 1., 51., 71., 105., 125., 173., 201., 207., 221., 225., 261. lap elé kötötték.

Az előző szám alatt leírt kiadás bibliográfiailag ismeretlen kiadásváltozata.
A rézmetszetek közül hármát I. V. Kaupertz, kilencet T. Lobeck szignált.
Graz SL (C 109.232)
Budapest Borda Antikvárium

Az egyetlen
ismert példány
lappang

65 Vade Mecum. Id est: Libellus Precatorius in quo gratiose compendio, pro summa apud se gestandi commoditate preces variae ex Officio Rakocziano, aliisque libris precatoriis, ac piis pagellis excerptae, continentur.

Editio novissima caeteris auctior.

Claudiopoli 1773 Typis Academicis S. J.

)⁸, A - F¹² és 6 váltakozva = [16]108 lap - 18o

Petrik V 534 ♦ Holl 1958 31

A példány 1998-ban leltárhiány miatt már nem volt kutatható, a címlapról korábban nem készült felvétel.

OSzK (199.665)

66 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magne matris Mariae, Sanctorumque patronorum honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Viennae Austriae é. n. [1773] Prostat apud Leopoldum Kaliwoda, Aulæ Imperialis Typographum.

[ ]¹,)⁷,)⁰(⁴, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Gg⁸ Hh² = [24] 479 [5] lap, 9 rézm. t. - 8o Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetes táblákat a címlevél és az 1., 33., 57., 133., 157., 193., 229., 357. lap elé kötötték.

Holl 1958 29

A Tabula Temporarum Festorum Mobilium kezdőéve 1773. A rézmetszetek szignálatlanok.

Brno MZK (jelzet nélkül) NSKZ (9.982) OSzK (284.678, 318.028) Pannonhalma FK (8.L.*51)

Példány szerint
nem ismert
kiadás

67 Officium Rakocianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Budae M.DCC.LXXIX. Typis Regiae Universitatis.

[1],)⁽¹¹, A¹² - X¹² Y⁶ = [24] 509 [7] lap, 12 rézm. fig., 1 rézm. t. – 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlével elé kötve, illetve az)⁽¹¹b, 68., 86., 145., 188., 198., 205., 228., 256., 270., 285., 410. lapon található.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 29

A rézmetszetek mindegyikén az I. Ch. Winkler szignálás szerepel.

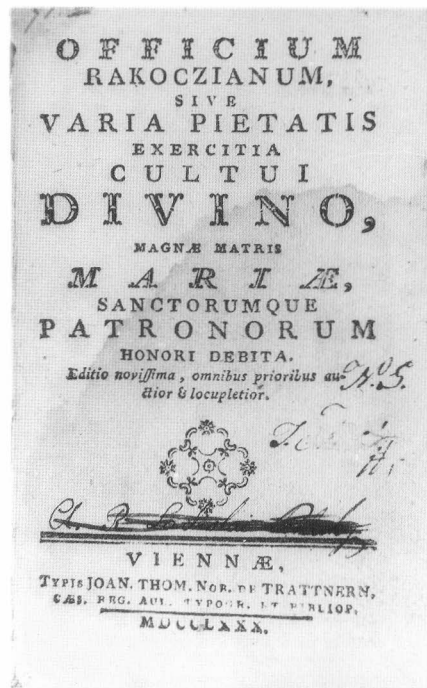
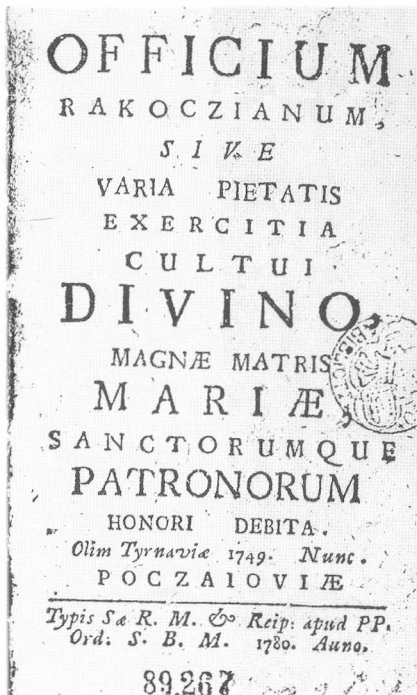
Bp Ek (08990) MTAK (563.085) OSzK (319.463) Pannonhalma FK (8.G.50., 6.I.9.)

A kiadásból jelenleg további tizenhat példány ismert.

68 [Officium Rakocianum].

[Buda 1780 Egyetemi ny.]

Példány szerint nem ismert kiadás Iványi Béla – Gárdonyi Albert – Czákó Elemér: A Királyi magyar Egyetemi nyomda története. 1577–1927. Budapest 1927. 112. alapján.

69 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum honori debita.

Olim Tyrnaviae 1749. Nunc.

Poczaioviae 1780 Typis Sae R. M. et Reip: Apud PP. Ord: S. B. M.

(¹², A¹² - Y¹² = [24] 528 lap - 12°

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

Kraków UJBJ (38262 I) Wrocław ZNO (XVIII-5972)

70 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita.

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Viennae M.DCCLXXX Typis Joan. Thom. Nob. de Trattnern, Caes. Reg. Aul. Typogr. et Bibliop.

[¹], (¹¹, A¹² - T¹² U⁶ = [24] 462 [6] lap, 8 rézm. t. - 12°

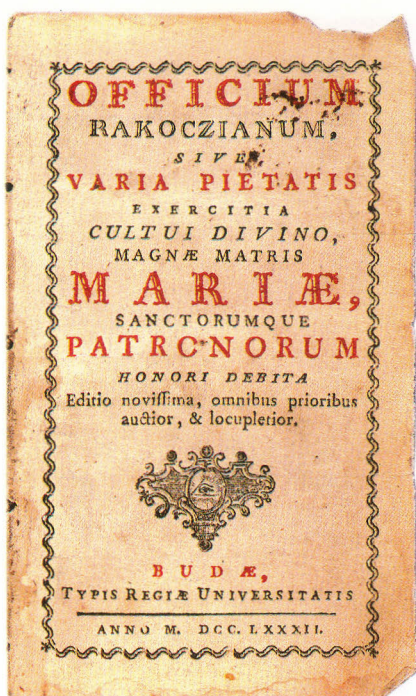
A rézmetszetes táblákat a címlevél és az A¹a, 67., 85., 139., 181., 217., 379. lap elé kötötték.

Holl 1958 29

A Tabula Temporalia Festorum Mobilium kezdőéve 1779. A rézmetszetű címlepelőzőken a Winkler szignálás olvasható.

Bp Piar (2/6/19) OSzK (198.567)

71 Officium Rakocianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Budae M.DCC.LXXXII. Typis Regiae Universitatis.

[ ]¹,)¹¹, A¹² - X¹² Y⁶ = [24] 509 [7] lap, 12 rézm. fig., 1 rézm. t. - 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlével elé kötve, illetve az)^{11b}, 68., 86., 145., 188., 198., 205., 228., 256., 270., 285., 410. lapon találhatók.

Petrik V 504 ♦ Holl 1958 29

A rézmetszetek mindegyikén az I. Ch. Winkler szignálás szerepel.

Bp Ek (05756) Esztergom Arch (10633) MTAK (522.389) NSZK (36.320) OSzK (319.467) Pannonhalma FK (8b.N.14)

A kiadásból jelenleg további húsz példány ismert.

72 Officium Rakocianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Budae M.DCC.LXXXIII. Typis Regiae Universitatis.

[1¹],)¹¹, A¹² - X¹² Y⁶ = [24] 509 [7] lap, 12 rézm. fig., 1 rézm. t. – 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve az)¹¹b, 68., 86., 145., 188., 198., 205., 228., 256., 270., 285., 410. lapon találhatók.

Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1792 ♦ Holl 1958 29

A rézmetszetek mindegyikén az I. Ch. Winkler szignálás szerepel.

MTAK (525.679) NSKZ (47.610) OSzK (319417) Pannonhalma FK (6.N.16) Szombathely EK (v/VIII.7281) Szombathely SM (SK.76.H.6)

A kiadásból jelenleg további tizenkilenc példány ismert.

73 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Budae M.DCC.LXXXIII. Typis Regiae Universitatis.

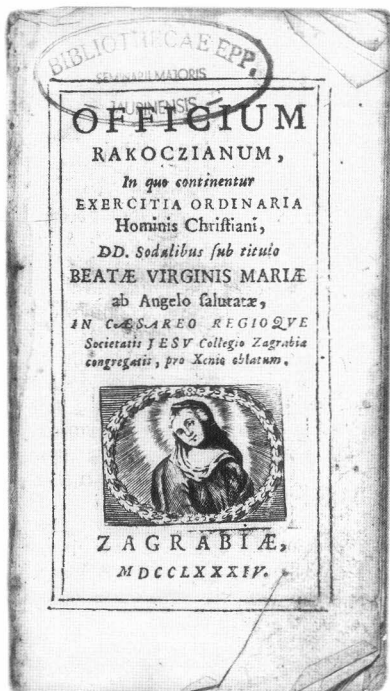
[1],)⁽¹⁾, A¹² - U¹² X⁶ = [24] 485 [7] lap, 12 rézm. fig., 1 rézm. t. – 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve az)^(11b), 68., 86., 145., 188., 198., 205., 228., 256., 270., 285., 410. lapon találhatók.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

A Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőéve 1782. A rézmetszetek mindegyikén az I. Ch. Winkler szignálás szerepel.

Bp EK (Ad 1804)

Budapest Czétényi András Gyűjteménye

74 Officium Rakocianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani, DD. Sodalibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae M.DCC.LXXXIV. ny. n.

A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Cc⁸ Dd⁶ = XXV [1] 402 lap, 5 rézm. fig. - 8°

A rézmetszetek az A¹a, 1., 80., 320., 352. lapon találhatók.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

Az erősen lekopott lemezekről készült metszeteken szignálásként Isabella Piccini nevének különféle rövidítései szerepelnek.

Győr PK (XLVIII.5.59)

75 Officium Rakocianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani, DD. Sodalibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

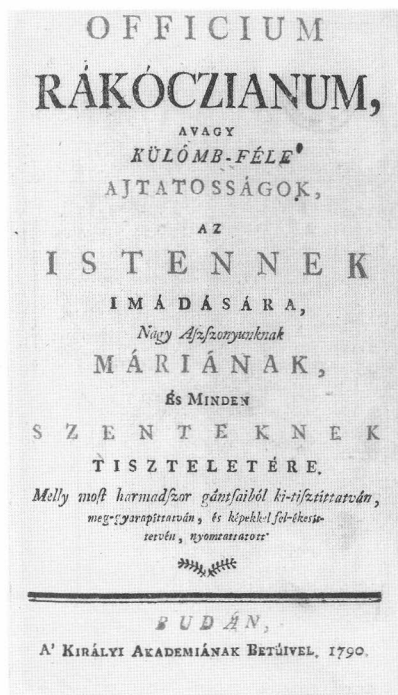
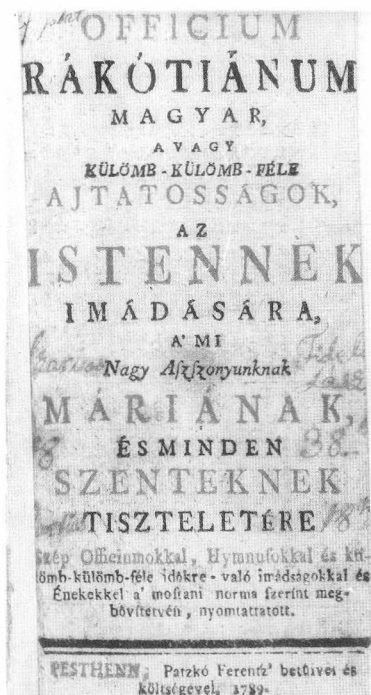
Zagrabiae M.DCC.LXXXVIII. ny. n.

A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Cc⁸ Dd⁶ = [26] 402 lap, 1 rézm. fig. - 8°

A rézmetszet az A¹a lapon található.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

Kraków UJB (592295 I)

76 Officium Rákótiánium magyar, a vagy külömb-külömb-féle ajtatosságok, az Istennek imádására, a' mi Nagy Aszszonyunknak Máriának, és minden szenteknek tiszteletére Szép Officiummokkal, Hymnusokkal és külömb-külömb-féle időkre- való imádságokkal és énekekkel a mostani norma szerint meg-bővítetvén, nyomtatott.

Pesthenn 1789 Patzko Ferentz betűivel és költségével.

*8, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Ff⁸ = [16] 461 [3] lap - 8° Piros-fekete nyomású címlap.

Petrik V 504

A változó ünnepek táblájának kezdőéve 1790.

OSzK (M. 317.919)

77 Officium Rákócziánium, avagy külömb-féle ajtatosságok, az Istennek imádására, Nagy Aszszonyunknak Máriának, és minden szenteknek tiszteletére. Melly most harmadszor gántsaiból ki-tisztattván, meg-gyarapítottván, és képekkel fel-ékesítetvén, nyomtatott.

Budán 1790 A Királyi Akademiának Betűivel.

[1], *8, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Ii⁸ = [18] 509 [3] lap, 8 rézm. t. - 8° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetes táblákat a címlevél és a 3., 74., 181., 235., 243., 261., 327. lap elé kötötték.

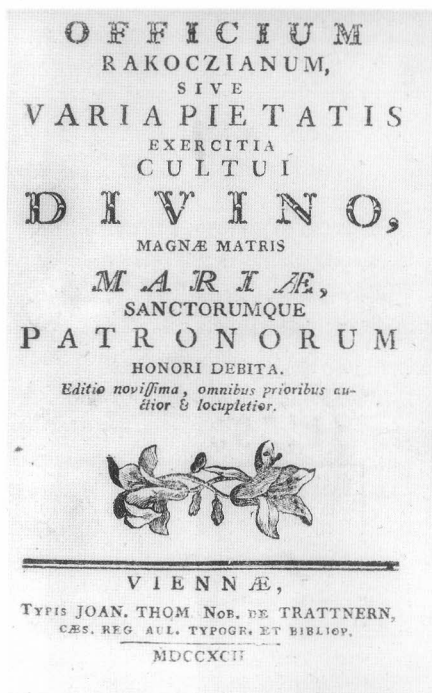
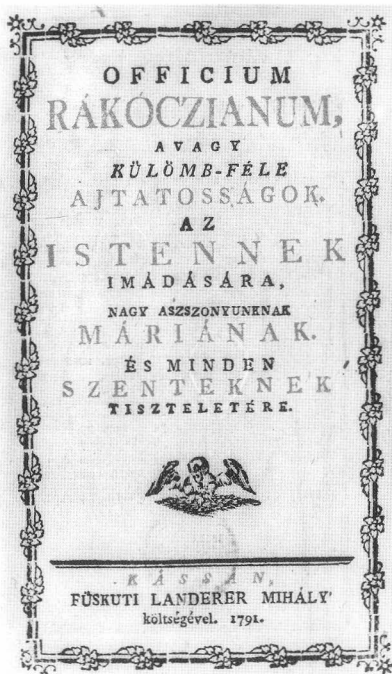
Petrik V 504 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetű címlapelőzőken a Binder sc. Budae szignálás olvasható.

Kalocsa Főszék (K 1181) MTAK (520.212) OSzK (804.406) Szombathely SM (SK.76.H.7)

Budapest Czétényi András Gyűjteménye

A kiadásból jelenleg további három példány ismert.

78 Officium Rákóczianum, avagy külömb-féle ajtatosságok. Az Istennek imadására, Nagy Aszszonyunknak Máriának. és minden szenteknek tiszteletére.

Kássán 1791 Füskuti Landerer Mihály költséggével.

[ ]¹, *⁸, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - li⁸ = [18] 509 [3] lap, 1 rézm. t. - 8° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetes táblát a címlevél elé kötötték.

Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1792 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetű címlapelőzők szignálatlan.

OSzK (821.102)

Budapest Borda Antikvárium ♦ Budapest Csirmaz Pál Gyűjteménye

A kiadásból jelenleg további három példány ismert.

79 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita. Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Viennae M.DCCXCII Typis Joan. Thom. Nob. de Trattnern, Caes. Reg. Aul. Typogr. et Bibliop.

[ ]¹,)¹¹, A¹² - T¹² U⁶ = [24] 462 [6] lap, 9 rézm. fig., 1 rézm. t. - 12°

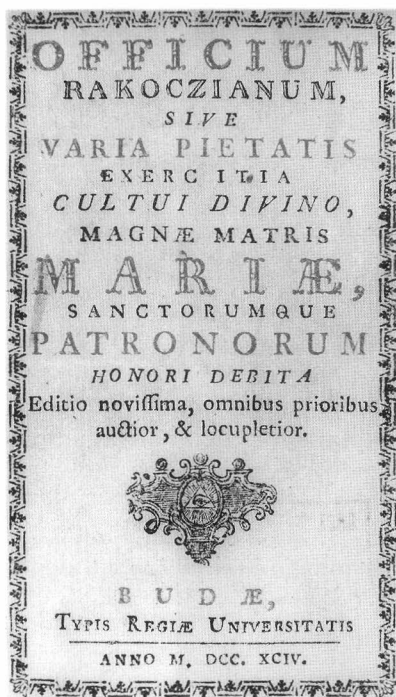
A rézmetszetek a címlevél elé kötve, illetve az)¹¹b, 66., 84., 139., 180., 188., 194., 216., 378. lapon található.

Sommervogel 7. 1792 ♦ Holl 1958 29

A rézmetszetű címlapelőzőken a Io. Christ. Winkler szignálás szerepel.

Kraków UBBJ (Aug. 7258) OSzK (311.595) Szombathely EK (v/VIII.7280) Wien ÖNB (298.698-A)

Zirc R (BJ 2508)

80 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Budae M.DCC.XCIV. Typis Regiae Universitatis.

[ ]¹,)¹¹, A¹² - X¹² Y⁶ = [24] 509 [7] lap, 12 rézm. fig., 1 rézm. t. – 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlével elé kötve, illetve az)^{11b}, 68., 86., 145., 188., 198., 205., 228., 256., 270., 285., 410. lapon találhatók.

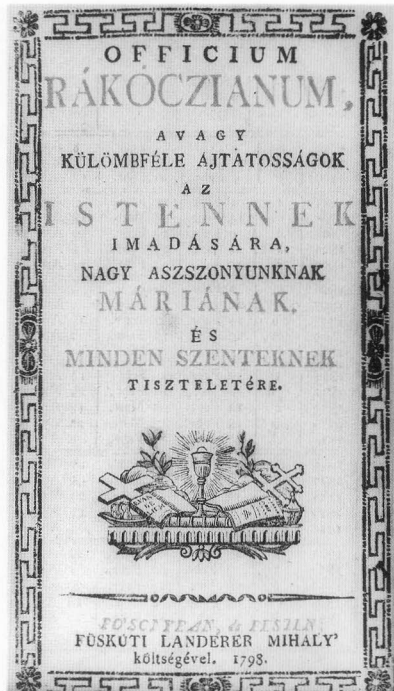
Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1792 ♦ Holl 1958 29

A rézmetszetek közül hármon az I. C. Winkler sc. szignálás szerepel, a többi szignálatlan.

Bp Ek (Ae 5561) Bp Piar (2/5/2) Esztergom Arch (04009, 10190) FSzEK (B655/190) Kalocsa Főszék (jelzet nélkül) Kassa Múz (A.421) MTAk (522393, 542110) NSZK (36.123) OSzK (168.932, RMK I 994. 2.pld. koll.2.) Pannonhalma FK (8.L.64*, 8.L.N.20) Szombathely EK (XI/g34583.b) Veszprém ÉK (38264) Zagreb HAZUK (42013)

Budapest Borda Antikvárium (2 példány) ♦ Budapest Cseresnyés János Gyűjteménye ♦ Budapest Czétényi András Gyűjteménye ♦ Budapest Dr. Éder Zoltán Gyűjteménye ♦ Budapest Szabó Béla István Gyűjteménye (2 példány)

A kiadásból jelenleg további ötvennégy példány ismert.

81 Officium Rakoczianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani, DD. Socialibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae MDCXCIV. ny. n.

A⁸ - Y⁸ Z² = 356 lap, 6 rézm. fig. - 8°

A rézmetszetek az A¹a, A²a, 26., 90., 288., 314. lapon találhatóak.

Holl 1958 30

A rézmetszetek közül egy szignált: Suor Isabella P. F.

Esztergom Arch (43449) MTAk (521.972) NSKZ (RIIF-160-7) OSzK (311.132)

82 Officium Rákóczianum, avagy külömb-féle ajtatosságok az Istennek imadására, Nagy Aszszonyunknak Máriának. és minden szenteknek tiszteletére.

Posonyban, és Pesten 1798 Fűskúti Landerer Mihály költségével.

[ ]¹, *⁸, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Ii⁸ = [18] 509 [3] lap, 1 fametsz. t. - 8° Piros-fekete nyomású címlap.

A fametszetes táblát a címlevél elé kötötték.

Petrik VII 369

A fametszetű címlapelőzőken a Gritner szignálás szerepel.

OSzK (326.229 hiányos)

Budapest Csirmaz Pál Gyűjteménye (teljes példány)

A kiadásból jelenleg további egy példány ismert.

a	xvi.	16	Callisti M. Iosch. O. S. B. V.
b	xv.	17	Rudolphi M. Aniceti P. M.
c	xiv.	18	Urfnari Confessoris.
d	xiii.	19	Antonia V. M. Theod. M.
e	xii.	20	Agneris Polit. Vir. ☉ ☿
f	xi.	21	Anselmi Episcopi.
g	x.	22	Soteris, & Caji MM.
a	ix.	23	* Adalberti Episcopi, & Mart.
b	viii.	24	* Georgii Martyris.
c	vii.	25	Marci Evangeliste.
d	vi.	26	Cloti, & Marcelli PP. MM.
e	v.	27	Sixe Virginitis.
f	iv.	28	Vitalis Martyris.
g	iii.	29	Petri Martyris.
a	Præ	30	Catharine Senensis Virg.

MAIUS		b. bef. dies	XXXI	Luna 30.
b	Kal.	1	* Philippi, & Jacobi Apst.	
c	vi.	2	Athanasii Episc. & Conf.	
d	v.	3	* Iuvenio S. Cunctis.	
e	iv.	4	Monice Vidue. Floriani M.	
f	iii.	5	Gothardi Episcopi.	
g	Præ	6	Iohannis ante Portam Latinam.	
a	Nonæ	7	Stanislai Episc. & Mart.	
b	viii.	8	Apparitio S. Michaelis Ar.	
c	vii.	9	Gregorii Nazianzeni Episc.	
d	vi.	10	Antonii Episcopi.	
e	v.	11	Beatricis Virginitis.	
f	iv.	12	Pancratii Martyris.	
g	iii.	13	Alexandri Martyris.	
a	Præ	14	Victoris, & Corone MM.	
b	Idus	15	Ilidori Martyris.	
c	xvii.	16	Iohannes ep. Ubaldi Ep. C.	
d	xvi.	17	Torpæti Martyris.	
e	xv.	18	Erixi Reg. Mart.	
f	xiv.	19	Ivon C. Advocat. Pauper.	
g	xiii.	20	Bernardi Senensis.	
a	xii.	21	Sencti Theop. M. ☉ ☿ II.	
b	xi.	22	Julie Mart. Basilici Mart.	Sime.

83 Officium Rakoczianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani, DD. Sodales sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae MDCXC VIII. ny. n.

A⁸ - Y⁸ Z² = 356 lap, 6 rézm. fig. - 8°

A rézmetszetek az A¹b, A²a, 26., 90., 288., 314. lapon található.

Holl 1958 30

A rézmetszetek szignálatlanok.

Esztergom Arch (31709, 43857) OSzK (311.130)

Budapest Borda Antikvárium

84 [Officium Rakoczianum].

[? 1800 előtt ?].

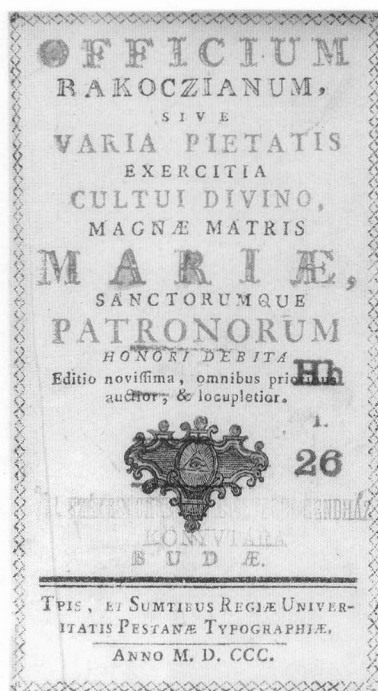
[ ]³ [+?] A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Ll⁸ = [6] [+?] 534 [helyesen 540] [4] lap, 5 rézm. t. - 8°

A rézmetszetes táblákat a 104., 223., 231., 237., 263. lap elé kötötték.

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

Eleje csonka, a kalendárium rész május hónapjával kezdődik. A rézmetszetek szignálatlanok.

Esztergom Arch (6683)

85 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum, honori debita

Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Budae M.D.CCC. Typis, et Sumptibus Regiae Universitatis Pestanae Typographiae.

[ ]¹),⁽¹¹, A¹² - X¹² Y⁶ = [24] 509 [7] lap, 12 rézm. fig., 1 rézm. t. – 12° Piros-fekete nyomású címlap. A rézmetszetek a címlével elé kötve, illetve az)⁽¹¹b, 68., 86., 145., 188., 861. (recte 198.), 145. (recte 205.), 228., 256., 270., 285., 410. lapon található.

Petrik IV 70 ♦ Holl 1958 29

A rézmetszetek közül kilencen Io. Xtoph. Winkler sc. Vien. szignálás szerepel.

Bp EK (Ae 4190) Bp Piar (2/2/11) Esztergom Arch (9490, 23112) FSzEK (B655/527) Győr BRK (P 237) MTAK (526014) NSZK (46.257) OSzK (268.605) Pannonhalma FK (5.H.49) Szombathely EK (XI/g.34.581b, XXIV/a.24.824) Veszprém ÉK (4514) Zirc R (8792)

Budapest Borda Antikvárium (2 példány)

A kiadásból jelenleg további harmincnégy példány ismert.

86 Officium Rákótzianum magyar, avagy külömb-külömb-féle ajtatosságok, az Istennek imadására, a' mi Nagy Aszszonyunknak Máriának, és minden szenteknek tiszteletére. Szép Officiumokkal, Hymnusokkal és külömb-külömb-féle időkre-való imádságokkal és Enekekkel a mostani norma szerint meg-bővítetvén, nyomtatott.

Pesthenn é. n. [1801] Patzko Ferentz betűivel és költségével.

[ ]¹, *8, A⁸ - Z⁸, Aa⁸ - Ff⁸ = [18] 461 [3] lap, 1 rézm. t. — 8° Piros-fekete nyomású címlap.

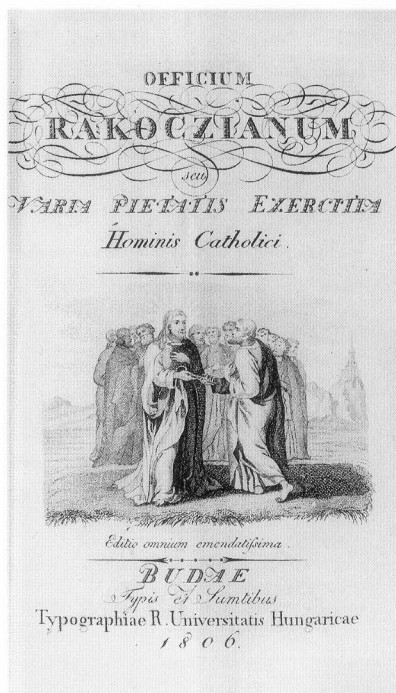
A rézmetszetes táblát a címlével elé kötötték.

Petrik II 918 ♦ Petrik VI 370 ♦ Sommervogel 7. 1793 ♦ Holl 1958 28

A változó ünnepek táblájának kezdőéve 1801. A rézmetszetű címlapelőzőken az A: Meyer sc. Pest. szignálás szerepel. Petrik VI a megjelenést [1800]-ra datálta.

OSzK (804.492)

A kiadásból jelenleg további egy példány ismert.

87 Officium Rakocziauum seu varia pietatis exercitia Hominis Catholici.

Editio omnium emendatissima.

Budae 1806 Typis et Sumtibus Typographiæ R. Universitatis Hungaricæ.

[2,)¹², A¹² - X¹² = [28] 498 [6] lap, 2 rézm. fig., 5 rézm. t. - 12°

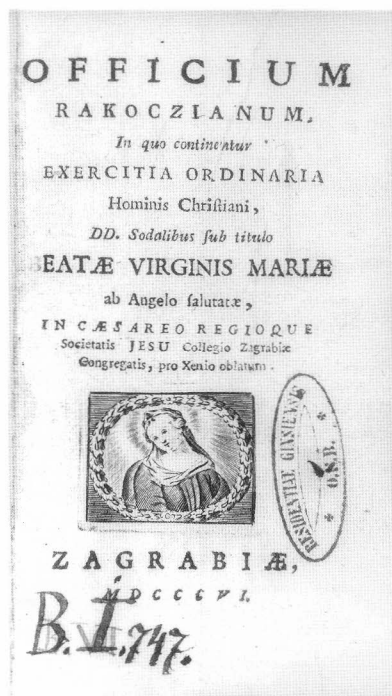
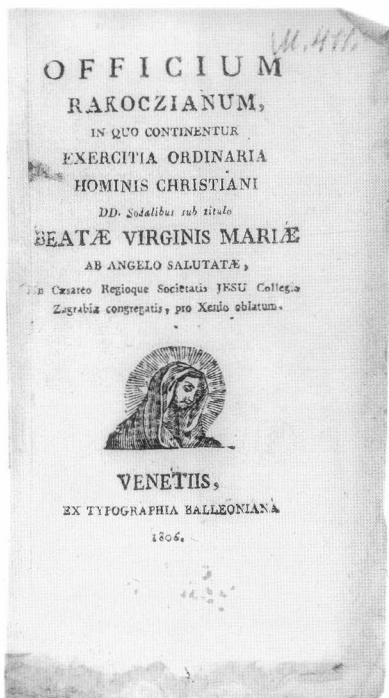
A rézmetszetek a [1^b, [2^a lapon, illetve az 1., 78., 97., 229., 409. lap elé kötve találhatók.

Holl 1958 29

A Tabula Temporalia Festorum Mobilium kezdőéve 1807. A címlapelőzők rézmetszeten a Sam. Czetter Hungarus Orosháziensis ex Comitatu Békesiensis del. et sculpsit. 1805. szignálás szerepel. A többi pontozó modorú rézmetszeten is a fenti szignálás változata, illetve a S. Czetter sculps. Viennae. 1806. szerepel. A rézmetszetes táblák elhelyezése néhány példányban eltérő.

Bp Ek (02188) Bp Piar (2/2/12, 2/2/34) Esztergom Arch (9491) MTAK (542.111) OSzK (282.176) Pannonhalma FK (7K27*1, 8.G.16, 7.N.44*) Veszprém ÉK (4512, 9038, 9717)

Budapest Borda Antikvárium (3 példány) ♦ Budapest Czétényi András Gyűjteménye ♦ Budapest Dr. Éder Zoltán Gyűjteménye ♦ Budapest Szabó Béla István Gyűjteménye ♦ Budapest Szilárdfy Zoltán Gyűjteménye

88 Officium Rakocdzianum, in quo continentur exercitia ordinaria hominis christiani, DD. Sodalibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in Caesareo Regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Venetii 1806 Ex Typographia Balleoniana.

[ ]¹, A⁸ - Y⁸ Z⁴ = [2] 359 [1] lap - 8°

Bibliográfiaiilag ismeretlen kiadás.

OSZK (319.632)

89 Officium Rakocdzianum, In quo continentur exercitia ordinaria Hominis Christiani, DD. Sodalibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae MDCCCVI ny. n.

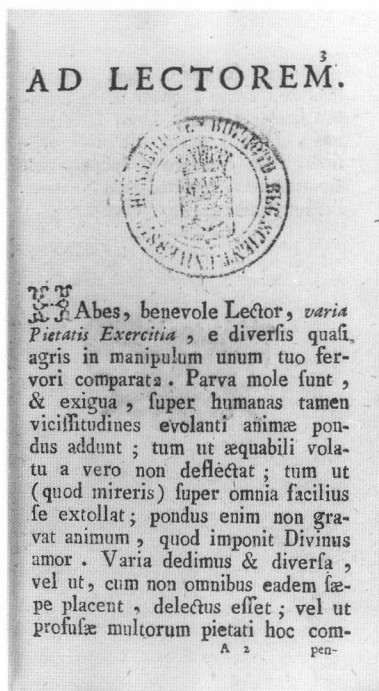
A⁸ - Y⁸ Z⁴ = 359 [1] lap, 1 rézm. fig. - 8°

A rézmetszet az A¹a lapon található.

Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1792 ♦ Holl 1958 30

Bp Ek (Ad 1496) NSKZ (322.873) OSZK (311.113)

Példány szerint
nem ismert
kiadás

90 [Rakocianisches Gebetbuch].
[? 1807 ?].

Példány szerint nem ismert kiadás Michael Lehmann: Das deutschsprachige katholische Schrifttum Altungarns und der Nachfolgestaaten. 1700–1950. Mainz 1975. [Nr.] 1266. alapján.

91 Officium Rakocianum, In quo continentur exercitia ordinaria Homini Christiani, DD. Sodalibus sub titulo Beatae Virginis Mariae ab Angelo salutatae, in caesareo regioque Societatis Iesu Collegio Zagrabiae congregatis, pro Xenio oblatum.

Zagrabiae MDCCCVIII. ny. n.

A⁸ - Y⁸ Z² = 356 lap, 2 rézm. fig. — 8°

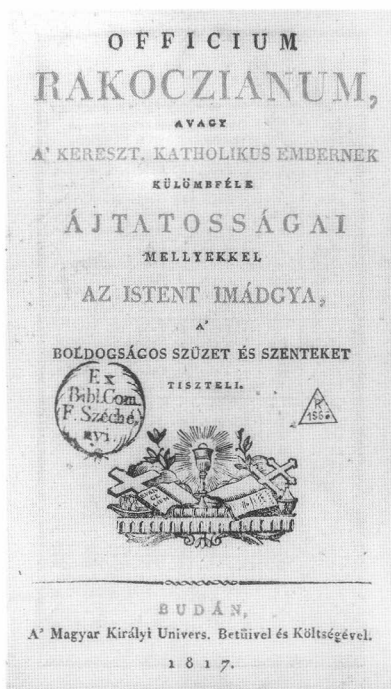
A rézmetszetek a 288. és 314. lapon találhatók.

Petrik II 918 ♦ Sommervogel 1792 ♦ Holl 1958 30

Az egyetlen ismert példány címlapja 1996–1998 között elveszett, reprográfiai másolat korábban nem készült róla. A két rézmetszet egyikén Suor Isabella P. F. szignálás szerepel.

Bp Ek (Ad 10087)

Példány szerint
nem ismert
kiadás

92 Rakocianisches Gebetbuch, worinnen Tagzeiten, Litaneyen, Andachten bei den meisten Geheimnissen [...] enthalten sind.

(Erste deutsche Übersetzung 1807).

Augsburg 1817 Wolf. 12°

Petrik I 872 ♦ Holl 1958 30

Példány szerint nem ismert kiadás Michael Lehmann: Das deutschsprachige katholische Schrifttum Altungarns und der Nachfolgestaaten. 1700-1950. Mainz 1975. [Nr.] 1266. 229. alapján. Lehmann a használt példány őrzési helyeként az OSzK-t jelöli, de ott 1998-ban nem találták.

93 Officium Rakocianum, avagy a kereszt. katolikus embernek külömbféle ájtatosságai mellyekkel az Istent imádgya, a boldogságos szüzet és szenteket tiszteli.

Budán 1817 A Magyar Királyi Unvers. Betűivel és költségével.

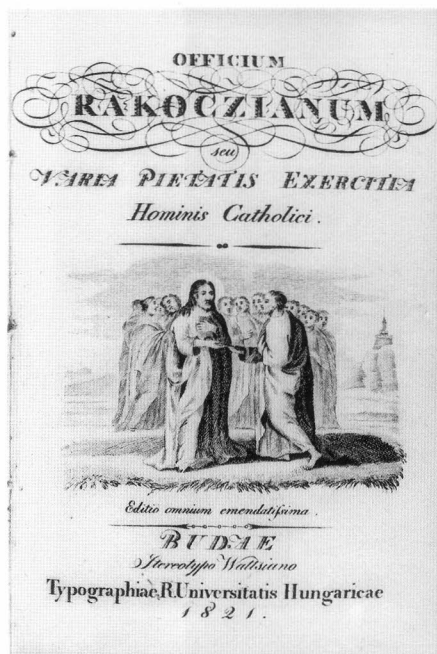
[ ]°, A⁸ - Z⁸ = [18] 361 [7] lap, 8 rézm. t. - 8° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetes táblák elhelyezése esetleges, nem követi a táblákra metszett jelzést (3., 74., 181., 235., 243., 261., 327.), s a korábban címlapelőzőkül szolgáló metszet illusztráció.

Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1793 ♦ Holl 1958 28

A rézmetszetű illusztrációk közül a 310-311. közé kötött táblán Binder sc. Budae szignálás szerepel. Ez a rézmetszet a 77. szám alatt leírt kiadásban címlapelőzők.

OSzK (820.993)

94 Officium Rakoczianum seu varia pietatis exercitia Hominis Catholici.

Editio omnium emendatissima.

Budae 1821 Stereotypo Wattsiano Typographiae R. Universitatis Hungaricae.

[ ]²,)¹², A¹² - U¹² = [28] 471 [9] lap, 2 rézm. fig., 5 rézm. t. — 12°

A rézmetszetek a [ ]¹b, [ ]²a lapon, illetve az 1., 39., 103., 177., 229. lap elé kötve találhatóak.

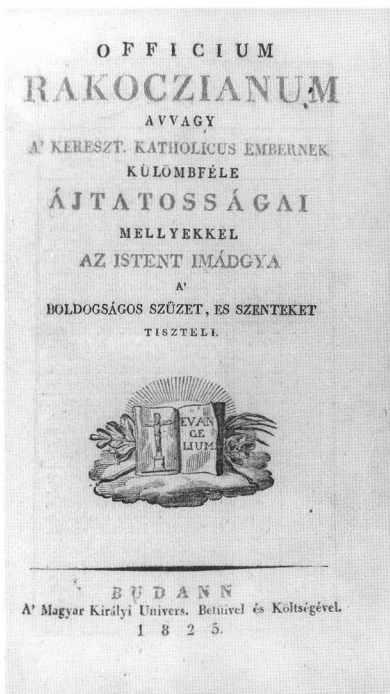
Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1792 ♦ Holl 1958 29

A változó ünnepek táblájának kezdőéve 1823. A címlapelőzők szignálása j. l. Lehnhardt renovit Pestini. Néhány példányban (például Bp Ek 00895) a metszetek száma kevesebb és elhelyezésük eltérő.

Bp Ek (Ad 1145, 00895) Bp Piar 2/2/13) Esztergom Arch (9511) Győr PK (XLVIII.5.17, XLVIII.556) Kalocsa Főszék (jelzet nélkül) Kassa Múz (A 396) MTAK (522182) NSKZ (64.086) OSzK (262.677) Sárospatak Róm (A 478) Pannonhalma FK (8.b.D.57, 8.G.23) Szombathely EK (w/III.7481) Veszprém ÉK (2489) Zirc R (BJ 2513)

Budapest Szabó Béla István Gyűjteménye

95 Officium Rakoczianum avvagy a kereszt. catholicus embernek külömbféle ájtatosságai mellyekkel az Istent imádgya, a boldogságos szüzet es szentekeket tiszteli.

Budann 1825 A Magyar Királyi Univers. Betűivel és Költségével.

[ ]¹, [ ]⁸, A⁸ - Z⁸ = [16] 365 [3] lap, 8 rézm. t. — 8° Piros-fekete nyomású címlap.

A rézmetszetes táblák elhelyezése esetleges, nem követi a sorozat korábbi közlésének rendjét (77. szám).

Petrik II 918 ♦ Sommervogel 7. 1793

A rézmetszetű illusztrációk a korábban felhasznált (77., 93. szám) Binder-sorozat lapjainak át-, illetve újrametszésével készültek, közülük az egyik táblán a Binder sc. Budae szignálás szerepel. Ez a rézmetszet a 77. szám alatt leírt kiadásban címlapelőzők. Néhány példányban az impresszumban a „Budann” változat szerepel, s a rézmetszetű táblák száma is változó, elhelyezésük eltérő. NSKZ (RIIF-80-1342) OSzK (285350) Pannonhalma FK (27.G.51)

Budapest Borda Antikvárium (2 példány)

96 Officium Rakoczianum, sive varia pietatis exercitia cultui Divino, magnae matris Mariae, Sanctorumque patronorum honori debita

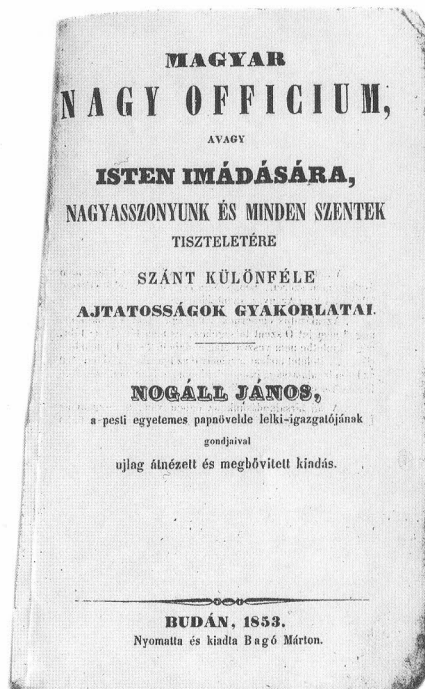
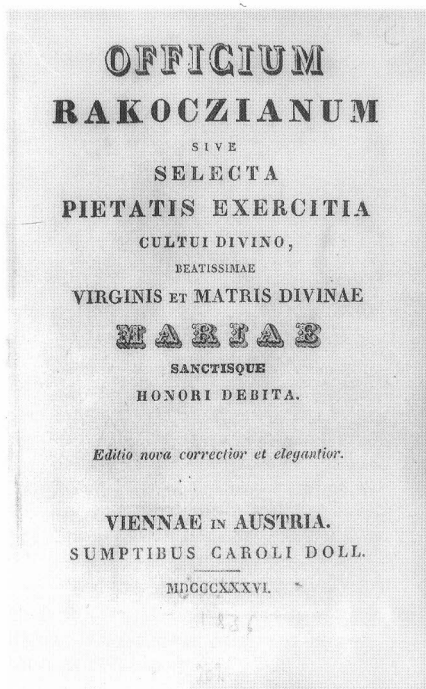
Editio novissima, omnibus prioribus auctior, et locupletior.

Leopoli MDCCCXXXV. Typis Josephi Schayder.

)(¹², A¹² - U¹² X⁹ = [24] 492 [6] lap - 12°

Bibliográfiailag ismeretlen kiadás.

Kraków UBB (560263 I) Wrocław ZNO (72115) Warszawa BN (jelzet nélkül)

97 Officium Rakoczianum sive selecta pietatis exercitia cultui Divino, beatissimae virginis et matris Divinae Mariae Sanctisque honori debita.

Editio nova correctior et elegantior.

Viennae in Austria MDCCCXXXVI. Sumptibus Caroli Doll. (Typis Viduae Antonii Strauss).

[1]¹, 1⁶ - 31⁶ = [2] 372 lap, 1 rézm. t. - 6°

A rézmetszetes táblát a címlevél elé kötötték.

A rézmetszetű címlapelőzék szignálása j. l. Jos. Kovatsch sc. Viennae.

München BS (Asc 5544g) OSzK (227.216) Sárospatak Róm (jelzet nélkül) Szombathely EK (XI/g 34.582b)

98 Magyar nagy officium, avagy Isten imádására, Nagyasszonyunk és minden szentek tiszteletére szánt különféle ajtatosságok gyakorlatai. Nogáll János, a pesti egyetemes papnövelde lelki-igazgatójának gondjaival újlag átnézett és megbővített kiadás.

Budán 1853 Nyomatta és kiadta Bagó Márton.

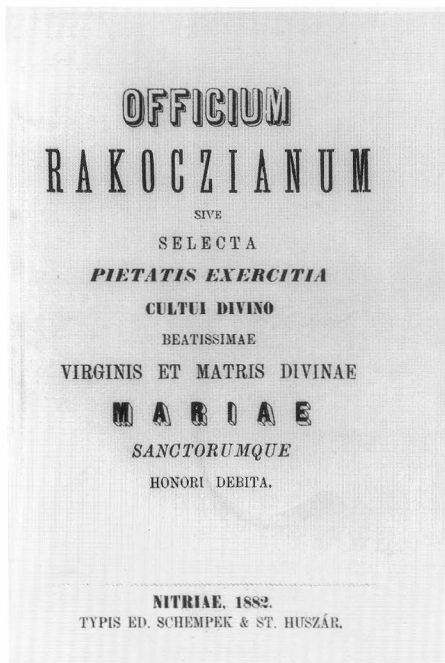
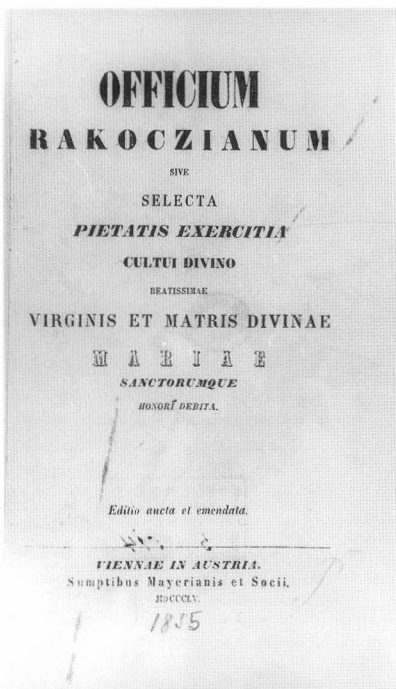
[1]², *8, 1⁸ - 47⁸ = [20] 752 lap, 7 fametsz. t. - 8°

A fametszetes táblákat a címlevél és a 25., 85., 97., 109., 289., 463. lapok elé kötötték.

Petrik II 885

A Tudomásul című előszó szerint „[...] a munka egy régi magyar imádságos-könyvnek, a helyelközzel ismeretes ‚Officium Rákoczianum’-nak újabb kiadása.”

Budapest Szilárdfy Zoltán Gyűjteménye

99 Officium Rakocianum sive selecta pietatis exercitia cultui Divino beatissimae virginis et matris Divinae Mariae Sanctorumque honori debita.

Editio aucta et emendata.

Viennae in Austria MDCCCLV. Sumptibus Mayerianis et Socii. (Typis Antonii Schweiger).

[ ]², 1 - 31⁸ és 4 váltakozva = [4] 372 [4] lap, 1 rézm. t. - 8°

A rézmetszetes táblát a címlap elé kötötték.

Holl 1958 29

A rézmetszetű címlapelőzők szignálása j. l. Jos. Kovatsch sc. Viennae.

Bp Piar (2/2/14) Esztergom Arch (9704) OSzK (821.104) Pannonhalma FK (5.K.55 eltérő címlapelőzőkkel, szignálása: Stahlstich v. Zastiera in Wien.) Veszprém ÉK (38263)

100 Officium Rakocianum sive selecta pietatis exercitia cultui Divino beatissimae virginis et matris Divinae Mariae Sanctorumque honori debita.

Nitriae 1882 Typis ed. Schempek et St. Huszár.

[ ]¹, 1⁸ - 24⁸ 25¹ = [2] 384 [2] lap, 1 rézm. t. - 8°

A rézmetszetes táblát a címlap elé kötötték.

Holl 1958 29

A rézmetszetű címlapelőzők szignálása b. l. Raphael pinx., j. l. W. Baumann sc.

Bp Piar (2/2/15) OSzK (32.304) Zirc R (447)

FELTÉTELEZETT KIADÁSOK

201 Officium Rakoczianum.
„Kaschau vers 1660 (?)”

Sommervogel 7. 1792.

Aligha létező kiadás, mivel I. Rákóczi Ferenc anyjával, Báthori Zsófiával együtt csak 1661-ben katolizált nyilvánosan.

202 [Officium Rakoczianum].
[Tyrnaviae 1676–1693 között Typ. Acad. S. J.].

Az **1.** szám alatt leírt kiadás és a kiadástörténet alapján. Az összeállítás az I. Rákóczi Ferenc mecénási tevékenységére visszautaló címet minden valószínűség szerint csak I. Rákóczi Ferenc 1676. július 8-án bekövetkezett halála után kapta. A kiadások átlagos időbeli eloszlását alapul véve, a műfaji előzmények és a források áttekintése alapján lehet ezzel a kiadással számolni. Latin nyelvű kiadás.

203 [Officium Rakoczianum].
[Tyrnaviae 1676–1693 között Typ. Acad. S. J.].

Az **1.** szám alatt leírt kiadás és a kiadástörténet alapján. A kiadások átlagos időbeli eloszlása alapján lehet a kiadással számolni. Latin nyelvű kiadás.

204 [Officium Rakoczianum].
[Cassoviae 1730 előtt Typ. Acad. S. J.].

A **7.** szám alatt leírt kiadás alapján, melynek címlapján az „Editio novissima, Omnibus prioribus correctior, auctior, et locupletior” jelzés szerepel. Latin nyelvű kiadás.

205 [Officium Rakoczianum].
[Cassoviae 1732 előtt Typ. Acad. S. J.].

A **11.** szám alatt leírt kiadás alapján, melyben a Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdő-éve 1731. Latin nyelvű kiadás.

206 [Officium Rakoczianum].
[Zagrabiae 1744].

Holl 1958 30 (Példányjelzés: Esztergom, Bibliotheca)

Latin nyelvű kiadás.
Esztergom Arch

A könyvtár katalógusában a 43449 jelzeten valóban szerepel egy 1744. évi zágrábi kiadás, de tévesen, mert a példány megjelenési ideje a címlap szerint 1794. Ezt lásd a **80.** szám alatt. Lehetséges, hogy Holl Béla a példányt nem tudta megvizsgálni.

207 [Officium Rakoczinum].
[Cassoviae 1750 vagy 1751 Typ. Acad. S. J.].

Az **57.** szám alatt leírt kiadás alapján, melyben a Tabula Temporalia Festorum Mobilium kezdő-
éve 1751.

Latin nyelvű kiadás.

208 [Rakoczinisches Gebetbuch].
[Cronstadt 1751].

Holl 1958 30 (Példányjelzés nélkül)

Brassó nyomdatörténete alapján aligha létező kiadás.
Német nyelvű kiadás.

209 [Officium Rakoczinum].
[Labaci 1752].

Holl 1958 30 (Példányjelzés: Magántulajdonban)

Grazban és Ljubljanában a ma rendelkezésre álló könyvtári állományok nem erősítették meg a
kiadás létezését.

Latin nyelvű kiadás.

210 [Rakoczinisches Gebetbuch].
[Cronstadt 1753].

Holl 1958 30 (Példányjelzés nélkül)

Brassó nyomdatörténete alapján aligha létező kiadás.
Német nyelvű kiadás.

211 [Officium Rakoczinum].
[Budae 1755].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: Tapolcai plébánia)

Latin nyelvű kiadás.

Tapolca Római Katolikus Plébánia Könyvtára

A tapolcai plébániahivatal 1998-ból származó közlése szerint a plébániai könyvtárban a jelzett
kötet nem található.

212 [Officium Rákóczianum].
[Kassa 1756–1767 között Akadémia].

A **36.** és **49.** szám alatt leírt kiadás alapján. Az 1767-ben Kassán megjelent magyar nyelvű kiadás
(**49**) címlapján a „Melly most harmadszor [...] nyomtattott” jelzés szerepel. Figyelembe véve
az 1767 előtti kassai latin és magyar *Officium Rákóczianum* kiadásokat, feltételezhető, hogy az
1767-ben megjelent magyar kiadás a harmadik magyar nyelvű kiadás volt, a kiadásjelzés nélküli
1756-os (**36**) pedig az első.

Magyar nyelvű kiadás.

213 [Officium Rakoczianum].
[Cassoviae 1760].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: OSZK)

Latin nyelvű kiadás.
OSZK

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

214 [Officium Rakoczianum].
[Viennae 1762].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: Győri püspöki kvtr.)

Latin nyelvű kiadás.
Győr PK

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

215 [Rakoczianisches Gebetbuch].
[Cronstadt 1765].

Holl 1958 30 (Példányjelzés nélkül)

Brassó nyomdatörténete alapján aligha létező kiadás.
Német nyelvű kiadás.

216 [Officium Rakoczianum].
[Tyrnaviae 1770].

Holl 1958 30 (Példányjelzés: Magántulajdonban)

Nagyszombatban 1770-ben kiadott *Officium Rákóczianum* nem ismert. 1770 előtt 1769-ből **(55)**,
1770 után 1772-ből **(61)** ismeretes nagyszombati kiadás.
Latin nyelvű kiadás.

217 [Officium Rakoczianum].
[Tyrnaviae 1773].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: Váci piarista kvtr.)

Latin nyelvű kiadás.
Vác Piarista Rendház Könyvtára

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

218 [Rakoczianisches Gebetbuch].
[Cronstadt 1774].

Holl 1958 30 (Példányjelzés nélkül)

Brassó nyomdatörténete alapján aligha létező kiadás.
Német nyelvű kiadás.

219 [Officium Rakoczianum].
[Viennae 1774].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: Váci piarista kvtr.)

Latin nyelvű kiadás.

Vác Piarista Rendház Könyvtára

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

220 [Officium Rakoczianum].
[Tyrnaviae 1788].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: Veszprémi püspöki könyvtár)

Latin nyelvű kiadás.

Veszprém ÉK

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

221 [Officium Rákóczianum].
[Pest 1808].

Holl 1958 28 (Példányjelzés: Váci piarista kvtr.)

Magyar nyelvű kiadás.

Vác Piarista Rendház Könyvtára

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

222 [Officium Rakoczianum].
[Viennae 1812].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: OSZK)

Latin nyelvű kiadás.

OSZK

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

223 [Officium Rakoczianum].
[Pestini 1821].

Holl 1958 29 (Példányjelzés nélkül)

Latin nyelvű kiadás.

Holl 1958 29 megjegyzése: Vö: Szinnye XI. 473.

A Szinnyeieinél szereplő „Pestini, 1821” kiadásjelzés téves lehet. 1821-ben latin nyelvű *Officium Rákóczianum* Budán jelent meg **(94)**, s e kiadás rézmetszetes címlapelőzékén a „Lehnhardt re-novit Pestini” szignálás szerepel.

224 [Officium Rakocziaum].
[Budae 1825].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: OSZK)

Latin nyelvű kiadás.

OSzK

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

225 [Officium Rákóczianum].
[Buda 1828].

Holl 1958 28 (Példányjelzés: E,A)

Magyar nyelvű kiadás.

Bp Ek, MTA K

A jelzett könyvtárak katalógusaiban ez a kiadás nem szerepel, példány nem található.

226 Adjutorium nostrum in nomine Domini! seu selecta pietatis exercitia.
Tirnaviae 1858 Typis Sigismundi Winter.

Holl 1958 30 szerint az *Officium Rakocziaum* Joannes Graeffeltől átdolgozott latin kiadása.
(Példányjelzés: OSZK,E)

Bp EK (Ad 200)

A kötetben Joannes Graeffel neve nem szerepel, a Prooemium az összeállítás előzményeként nem utal az *Officium Rakocziaumra*, tartalma nem *Officium Rakocziaum*-jellegű.

227 Adjutorium nostrum in nomine Domini! seu selecta pietatis exercitia.
Altera auctior editio.

Tirnaviae 1864 Typis Sigismundi Winter.

Holl 1958 30 szerint az *Officium Rakocziaum* Joannes Graeffeltől átdolgozott latin kiadása.
(Példányjelzés nélkül)

Bp EK (Ad 1059)

A kötetben a Prooemium ad alteram editionem-et Joannes Graeffel Presbyter ac Professor jegyzi 1864-ből, előzményként nem utal az *Officium Rakocziaumra*, az összeállítás tartalma nem *Officium Rakocziaum*-jellegű.

228 Adjutorium nostrum in nomine Domini! seu selecta pietatis exercitia.
Tirnaviae 1881.

Holl 1958 30 szerint az *Officium Rakocziaum* Joannes Graeffeltől átdolgozott latin kiadása.
(Példányjelzés nélkül)

Holl Béla szűkszavú leírásából arra lehet következtetni, hogy ez a kiadvány a **226.** és **227.** számon szereplő munkák újabb kiadása.

229 [Officium Rakoczianum].
[Cassoviae é. n.].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: E)

Latin nyelvű kiadás.

Bp Ek

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

Holl nem adta meg a Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőévét, ezért a fenti kiadás azonosíthatatlannak tűnik.

230 [Officium Rákóczianum].
[Pest é. n.].

Holl 1958 28 (Példányjelzés nélkül)

Magyar nyelvű kiadás.

Holl 1958 28 megjegyzése: Vö: Szinnyi XI. 474.

Holl nem utal a Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőévére, ezért a fenti kiadás azonosíthatatlannak tűnik.

231 [Officium Rakoczianum].
[Viennae é. n.].

Holl 1958 29 (Példányjelzés: Pannonhalma)

Latin nyelvű kiadás.

Pannonhalma FK

A könyvtár katalógusában nem szerepel, a példány nem található.

Holl nem adta meg a Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőévét, ezért a fenti kiadás azonosíthatatlannak tűnik.

232 [Officium Rakoczianum].
[Viennae é. n.].

Holl 1958 29 (Példányjelzés nélkül)

Latin nyelvű kiadás.

Holl 1958 29 megjegyzése: Vö: Szinnyi XI. 473.

Holl nem utal a Tabula Temporaria Festorum Mobilium kezdőévére, ezért a fenti kiadás azonosíthatatlannak tűnik.

LELŐHELYEK

Balassagyarmat M	Balassagyarmat, Palóc Múzeum
Békéscsaba M K	Békéscsaba, Megyei Könyvtár
Bp Ek	Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár
Bp Fer	Budapest, Ferences Könyvtár
Bp Pálos	Budapest, Pálos Könyvtár
Bp Piar	Budapest, Központi Piarista Könyvtár
Brno MZK	Brno, Moravská Zemská Knihovna
Brno ZD	Brno, Znojemských Dom
Esztergom Arch	Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár
FSzEK	Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Graz SL	Graz, Steiermärkische Landesbibliothek
Győr BRK	Győr, Bencés Rendház Könyvtára
Győr PK	Győr, Püspöki Könyvtár
Kalocsa Főszék	Kalocsa, Főszékesegyházi Könyvtár
Kassa Múz	Košice, Vychodoslovenské Múzeum
Kolozsvár R	Cluj, Biblioteca Filialei Cluj a Academiei R. S. R., Anexa nr. III.
Kraków BPAN	Kraków, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk
Kraków UJBJ	Kraków, Uniwersytet Jagielloński Biblioteka Jagiellońska
MOL	Budapest, Magyar Országos Levéltár
MTAK	Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
München BS	München, Bayerische Staatsbibliothek
München UB	München, Universtätsbibliothek
NSKZ	Nacionalna i Sveucilisna Knjiznica, Zagreb
OSzK	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár
Pannonhalma FK	Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár
Sárospatak Róm	Sárospatak, Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény
Szeged SK	Szeged, Somogyi Könyvtár
Szombathely EK	Szombathely, Egyházmegyei Könyvtár
Szombathely SM	Szombathely, Smidt Múzeum
Veszprém ÉK	Veszprém, Érseki Könyvtár
Warszawa BN	Warszawa, Biblioteka Narodowa
Wien ÖNB	Wien, Österreichische Nationalbibliothek
Wroclaw BU	Univerzitet Wroclawski Biblioteka Uniwersytecka
Wroclaw ZNO	Wroclaw, Zaklad Narodowy im. Ossolińskich
Zagreb HAZUK	Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti Knjiznica, Zagreb
Zirc R	Zirc, Reguly Antal Múemlék Könyvtár

FORRÁSOK

- Haiman, 1997 Haiman György, A nagyszombati egyetemi nyomda az 1773. évi leltár tükrében. = Haiman György - Muszka Erzsébet - Borsa Gedeon, A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773. Budapest 1997. 115-151.
- Holl, 1958 Holl Béla, A magyar nyelvű nyomtatott katolikus imádságoskönyveink bibliografiája. Kézirat. Budapest 1958.
- Petrik Petrik Géza, Magyarország bibliographiája 1712-1860. I-IV. Budapest 1888-1892., Pótlások V-VIII. (1701-1800). Budapest 1971-1991.
- Sommervogel Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. Première Partie: Bibliographie. Par Augustin et Aloys de Backer. Nouvelle édition par Carlos Sommervogel. 1-12. Bruxelles - Paris -Toulouse 1890-1914.

RÖVIDÍTÉSEK

b. f.	balra fent
b. l.	balra lent
é. n.	év nélkül
fametsz. fig.	fametszetes figura
fametsz. t.	fametszetes tábla
h. n.	hely nélkül
j. l.	jobbra lent
ny. n.	nyomda nélkül
rézm. fig.	rézmetszetes figura
rézm. t.	rézmetszetes tábla
sz.	szám
t.	tétel

NÉVMUTATÓ

A mutató a tanulmány főszövegében szereplő neveket tartalmazza. A bibliai személyek közül a történetileg fontosabbakat tünteti fel.

Adalbert, Szent 37
Alajos, Gonzága Szent 69
Ambrus, Szent 28
Anna, Szent 36, 37, 97
Antal, Páduai Szent 97

Ágoston, Szent 25, 37

Babits Mihály 114
Bagó Márton 112
Báthori Zsófia 11, 13, 14, 34, 35
Baumann, W. 51
Bernát, Clairvaux-i Szent 25, 37
Binder, Johann Philipp 46, 47, 49, 95, 97
Bonaventura, Szent 25
Branyugh György 46
Brigitta, Szent 37

Canisius, Petrus 25, 37, 38
Coster, Frans 26, 27
Czétényi András 6
Czetter Sámuel 100

Dávid király 59
Dizmász, Szent 37, 82
Draskovich János 14, 34
Draskovits György 28

Esterházy Ferenc 29
Esterházy Pál 29
Esze Tamás 9, 10
Ezekiel próféta 62

Éder Zoltán 6

Falka Sámuel 100

Fejér György 11
Ferdinánd, Szent 37
Ferenc, Xavéri Szent 31, 69, 82
Fraknói Vilmos 9, 11
Friedl, Joannes Adamus 36

Gergely, XIII. pápa 25
Gritner, J. 48, 49
Grünenwald, Joseph 55

György, Szent 37

Haiman György 73
Henrik, II. (Szent) német-római császár 37
Holl Béla 8, 9, 14, 17, 30, 34, 38

Ignác, Loyolai Szent 37, 69
Imre, Szent 37
István, I. (Szent) magyar király 37, 48

János, Alamizsnás Szent 37
János evangélista 14
János, Keresztelő Szent 51
János, Nepomuki Szent 40
József, Szent 36, 37, 53, 89, 113
József, II. német-római császár, magyar király 20
Júdás Tádé apostol 37

Károly, Borromei Szent 37
Katona István 8, 10, 11
Kaupertz, Johann Veit 47, 91
Kereskényi István 10
Kilian, Georg Christian 87

Kiss Imre 11
Klauber, Joseph Wolfgang Xaver 114
Kornis István 41
Kovátsch József 51
Körmendi Antal 113

Lang, Mauritius 29
László, Szent magyar király 37
Lehnhardt Sámuel 100
Lipót, III. (Szent) osztrák őrgróf 37
Lobeck, Tobias 91
Losgott, Stanislaus 113
Lósi Imre 29

Martin, S. M. 45
Márton, Szent 37
Mayr, Georg 28
Meyer (Mayer), Anton 48, 49
Mihály, Szent 102
Mollinarolo (Müller), Jacob Gabriel 49

Nakatenus, Wilhelm 112
Nogáll János 18

Orbán, VIII. pápa 25
Ordódy János 9, 11

Pázmány Péter 13
Piccini, Giacomo 62
Piccini (Picina), Isabella 62
Pius, V. pápa 14, 25

Raffaello 51
Rákóczi Erzsébet 9, 10

Rákóczi Ferenc, I. 5, 7, 9, 10,
11, 13, 14, 15, 29, 30
Rákóczi Ferenc, II. 9, 10
Rákóczi György, II. 13
Rákóczi Julianna 10
Remmele, Johann Georg 82
Ribadeneyra, Pedro de 38

Sághy Ferenc 100
Schlechter, Anton 69
Schmitner, Franz Leopold
45, 50, 62, 63, 69, 74, 75
Simonchich, Innocentius 49

Sommervogel, Carlos 11, 17
Sondermayr, Simon
(Sigismund) Thaddäus 89,
95
Stöger, Joannes 11

Szaniszló, Kosztka Szent
82, 89
Szelepcsényi György 13
Szentiványi Márton 29
Szilárdfy Zoltán 6
Szinyei József 10
Szorsa Mihály 9, 11, 17

Tamás, Aquinói Szent 37

Vayerné Zibolen Ágnes 48,
49
Véron, François 28
Verseghy Ferenc 40

Watts János 100
Winkler, Johann Christoph
45, 46, 73, 74, 75

Zeller, Sebastian 46, 47, 82,
89

ZUSAMMENFASSUNG

Das Officium Rákóczianum ist eine beliebte Variante des in ganz Europa verbreiteten, auch in den religiösen Bruderschaften verwendeten Buchtyps des sog. Laienbreviars. Die anonyme Zusammenstellung wurde unter diesem Titel vermutlich nach 1676 zum ersten Mal herausgegeben – die früheste vom Exemplar bekannte Ausgabe ist im 1693 in Nagyszombat (Trnava, Tyrnau) gedruckt – und erlebte bis 1882 mindestens 100 Ausgaben. Das Textmaterial geht zum Teil auf frühere Zusammenstellungen aus den 1640er Jahren zurück, die unter unterschiedlichen Titeln vor allem für die Marianischen Kongregationen der Jesuiten mehrmals herausgegeben wurden. Die Titelgebung erklärt sich daraus, dass ein Manuale von 1662, das ebenfalls in die Frühpass der Publikationsgeschichte gehört, von Fürst Ferenc Rákóczi I. für die Kongregation Mariä Heimsuchung von Nagyszombat geschenkt wurde. Die Ausgabe von 1693 enthält nach den einleitenden Rahmentexten vierzehn sog. Cultus, darin insgesamt 22 Kleinoffizien zusammen mit Orationen, Litanen, Hymnen, Psalmen, Meditationen und anderen religiösen Texten, wobei Texte liturgischen Ursprungs sowie Texte für die Privatandacht und für die Katechese in Vers und Prosa gemischt vorkommen. Im Schlussteil findet man Andachtsübungen und Gebete für die Tagzeiten. Für Inhalt und Aufbau der verschiedenen Ausgaben ist eine grosse Variabilität charakteristisch.

Die Titelgebung weist während der Publikationsgeschichte eine grosse Vielfalt auf. Die meisten Ausgaben sind zwischen den Jahren 1730 und 1780 erschienen. Von der zweiten Hälfte des 18. bis zum Ende des 19. Jahrhunderts nimmt die Bedeutung der Auszüge, der Ausgaben in den

verschiedenen Nationalsprachen (Ungarisch, Deutsch) und der Werke mit wesentlich modifiziertem Inhalt allmählich zu. Die Mehrheit der Druckorte befindet sich in Ungarn, im Ausland sind insgesamt mehr als zwanzig Ausgaben erschienen. Etwa die Hälfte der Ausgaben wurde illustriert. In etwa ein Drittel der Editionen findet man neben den Frontispizen ganze Illustrationsserien. Das technische Niveau und die Ikonographie der Kupferstiche bzw. der Holzschnitte ist mannigfaltig. Unter den namentlich bekannten Illustratoren finden wir Franz Leopold Schmitner, Isabella Piccini, Johann Christoph Winkler und Sámuel Czetter vor.

TARTALOM

Előszó / 5
Történeti előzmények / 7
Szerzőség, keletkezési körülmények / 9
Kiadástörténet / 17
Műfaji előzmények és források / 25
Tartalom, szerkezet / 36
Illusztrációk / 43
Használat / 112
Jegyzetek / 115
Bibliográfia / 119
Feltételezett kiadások / 189
Lelőhelyek / 195
Források, rövidítések / 196
Névmutató / 197
Zusammenfassung / 199

A Borda Antikvárium tizedik
könyvészeti kiadványa

Tipográfia és kötésterv: Aldus Stúdió / Kiss István

A tipográfia a Slimbach betűtípus felhasználásával készült.

Kötés: Fjodorov Vlagyimir

Nyomtatta az Open Art nyomda
Budapesten, 2000 nyarán,
600 példányban.

ISBN 963 8006 28 5

Borda Antikvárium
1075 Budapest, Madách tér 5.
Telefon: 06 20 326 4930

